

***”Eurooppa-neuvosto korostaa niitä mahdollisuuksia, joita
lähestyvä Euroopan unionin laajentuminen tarjoaa Venäjälle.”***

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien, Helsingin Sanomien ja The New
York Timesin suhtautuminen Venäjään vuosina 1999 - 2008

Antti P. Halonen
Pro gradu -tutkielma
Yleinen historia
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
TURUN YLIOPISTO
Kesäkuu 2015

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

HALONEN, ANTTI P.: ”Eurooppa-neuvosto korostaa niitä mahdollisuuksia, joita lähestyvä Euroopan unionin laajentuminen tarjoaa Venäjälle.” Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien, Helsingin Sanomien ja The New York Timesin suhtautuminen Venäjään vuosina 1999 - 2008.

Pro gradu -tutkielma, 126 s.

Yleinen historia

Kesäkuu 2015

Tutkin pro gradussani Eurooppa-neuvoston huippukokouksista julkaistavien päätöslauselmien, sekä huippukokousten yhteydessä julkaistujen Helsingin Sanomien ja The New York Timesin suhtautumista Venäjään vuosina 1999–2008. Lisäksi analysoin näiden kahden länsilehden suhtautumista Eurooppa-neuvostoon ja Euroopan unioniin. Aikarajauksen molemmissa päissä ovat Euroopan unionin ja Venäjän välejä kiristäneet kriisit: vuonna 1999 toinen Tšetšenian sota ja vuonna 2008 Venäjän-Georgian sota. Lisäksi tarkasteluväliä rajaavat presidentti Putinin kaksi ensimmäistä virkakautta.

Eurooppa-neuvoston huippukokousten jälkeen julkaistavissa puheenjohtajan päätelmissä linjataan unionin tulevaisuutta ja muovataan unionille yhteistä kantaa ulkopoliitikassa. Sanomalehdet käyttävät näitä päätöslauselmia uutisoidessaan huippukokouksen tuloksista sekä avartavat uutisoinnillaan päätöslauselmissa esiintyvien linjausten syitä ja seurauksia. Sisältöanalyttisen tutkielmani metodina on diskurssianalyysi, jonka avulla selvitan niitä tapoja, joilla päätöslauselmat ja sanomalehdet puhuvat Venäjästä. Tarkoitukseni ei ole niinkään selvittää prosesseja päätöslauselmien tai uutisoinnin muotoilun taustalla, vaan keskittyä kuvaamaan sitä, miten puhutaan, mistä puhutaan ja miksi puhutaan.

Tutkimustulosten perusteella Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat muodostavat monologin, jota EU käy Venäjän suuntaan. Ne pyrkivät ohjaamaan EU:n ja sen jäsenmaiden suhtautumista Venäjään, mutta etenkin jäsenmaiden välisten ristiriitojen vuoksi päätöslauselmien Venäjä-linjassa on suuria vaihteluita tarkasteluvälillä. Isoimpien Venäjään liittyvien kriisien yhteydessä maata kritisoidaan rajusti, mutta kritiikki toisaalta häviää päätöslauselmista. Sanomalehtien suhtautuminen Venäjään kiristyy tarkasteluvälillä. Helsingin Sanomien linja Venäjän suhteen on selvästi varovaisempi kuin The New York Timesin. Sanomalehdet kuvaavat tarkasti Eurooppa-neuvoston kokousten taustoja ja päätöslauselmien linjausten taustoja, esittäen vahvastikin omia tulkintojaan EU:n ja Venäjän välisistä suhteista.

Asiasanat: Euroopan unioni, Eurooppa-neuvosto, päätöslauselmat, lehdistö, Venäjä, Tšetšenia, Georgia, sodat, talouspolitiikka, energiapoliitiikka, ympäristöpolitiikka, kansainväliset suhteet, poliittiset johtajat, 2000-luku, diskurssianalyysi.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Euroopan unioni ja Venäjä.....	1
1.2. Tutkimustilanne.....	2
1.3. Kysymyksenasettelu ja metodit.....	4
1.4. Aikarajaus.....	7
1.5. Lähdemateriaali ja terminologia.....	8
 2. Euroopan unionin ja länsimaisen lehdistön suhtautuminen Venäjään 2000-luvulle tultaessa.....	13
 3. ”Tässä yhteydessä Eurooppa-neuvosto viittaa niihin mahdollisuuksiin, joita EU:lla ja Venäjällä on edistää yhdessä vakautta, demokratiaa ja hyvinvointia niiden yhteisissä naapurimaissa.” – Laajeneva EU ja Venäjä.....	19
3.1. Toinen Tšetšenian sota uuden vuosituhannen avaajana.....	20
3.2. Laajenevan unionin raja-alueet ja Venäjä.....	28
3.2.1. EU:n uuden jäsenmaat ja Venäjän vanhat etupiirit.....	29
3.2.2. EU:n ja Venäjän välissä: Ukraina, Moldova ja Valko-Venäjä, sekä kaukainen Kirgisia.....	36
3.2.3. Länsi-Balkanin houkuttelu kohti länttä.....	44
3.2.4. Siirtolaiset ja pakolaiset EU:n venyvällä itärajalla.....	48
3.3. Kriisinhallinta ja terrorismi.....	52
3.5. Georgia etupiirien räjähtävänä kohtauspisteinä.....	60
 4. ”Suhde on havaittu Euroopalle liian vaihtoehtottomaksi, oli sitten kysymys energiasta tai turvallisuuspolitiikasta.” – Talouden osa-alueet, maailmanpolitiikan pelikenttä ja presidentti Putin.....	67
4.1. Talouden, energian ja ympäristön kolmiyhteys.....	67
4.1.1. Talous kumppanuuden kulmakivenä.....	68
4.1.2. Yhtenäisten energiamarkkinoiden luomisesta kohti ongelmallista energiariippuvuutta.....	74
4.1.3. Eurooppa-neuvosto ympäristönsuojelun mallioppilaana.....	82
4.2. EU ja Venäjä kansainvälisessä politiikassa: Lähi-itä, Irak ja Iran.....	89
4.3. Venäjän sisäinen tilanne ja presidentti Putin.....	98
 5. Lopuksi.....	110
 Lähteet.....	115
1. Alkuperäisaineisto.....	115
1.1. Asiakirjat.....	115
1.2. Sanomalehdet.....	119
2. Tutkimuskirjallisuus.....	119
3. Muu lähdeaineisto.....	125

1. Johdanto

1.1. Euroopan unioni ja Venäjä

Venäjä kävi 1990-luvulla kaksi sotaa siitä Neuvostoliiton hajottua itsenäistymään pyrkiessään Tšetšenian kanssa. Ensimmäisen sota päättyi vuonna 1997 venäläisten vetäytymiseen ja Venäjän arvovaltatappioon. Vuoden 1999 lokakuussa tuore Venäjän pääministeri Vladimir Putin vastasi tšetšenialaisten islamistitaistelijoiden pyrkimykseen levittää itsenäisyystaistelua Dagestaniin lähettämällä venäläiset joukot takaisin Tšetšeniaan.¹ Eurooppa-neuvoston² huippukokous reagoi jyrkästi joulukuussa 1999 Venäjän toimiin, ja kokouksen päätöslauselmissa annettu ”Julkilausuma Tšetšeniasta” tuomitsi etenkin Venäjän tekemät ihmisoikeusrikokset.³

Eurooppa-neuvoston näkökulmasta sen ja Venäjän 2000-luku alkoi kireissä väleissä. Venäjän virkaatekeväksi presidentiksi vuosituhannen vaihteessa noussut Putin oli Eurooppa-neuvostolle tuntematon toimija, johon kohdistettiin paljon odotuksia. Sekä Euroopan unioni että länsimainen lehdistö suhtautuivat positiivisesti Venäjän 1990-luvulla harppauksin edenneeseen demokratiakehitykseen ja sananvapauteen.

2000-luvun aikana Euroopan unionin ja Venäjän välit ovat olleet jatkuvassa aaltoliikkeessä. Eurooppa-neuvostolla oli jatkuvasti käsittelyssä Venäjään liittyviä asioita. Kriisien listalla edettiin Tšetšenian kriisistä energiakriisiin kautta Georgian kriisiin. Ongelmien suvantovaiheissa yhteistyötä pyrittiin syventämään muun muassa yhteisillä raja-alueilla, ympäristönsuojelussa ja taloudessa.

Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä vuonna 2009 Eurooppa-neuvoston asemaa EU:n ulkopolitiikan suurien linjojen johtajana on pienennetty. Tämä tulevaisuudessa odottanut muutos ei kuitenkaan näy vielä 2000-luvun alkuvuosina. 1990-luvulta asti unionin ja Venäjä-suhdetta johtaneen Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa esittämiin näkemyksiin Venäjästä reagoivat niin länsilehdet, unionin jäsenmaat kuin Venäjäkin.

---

1 Q&A: The Chechen conflict, BBC 10.6.2006. BBC:n internet-sivu.

2 Eurooppa-neuvostoa (European Council) ei pidä sekoittaa Euroopan neuvostoon (Council of Europe). Vuonna 1949 perustettu Euroopan neuvoston 47 jäsenmaahan kuuluvat käytännössä kaikki Euroopan valtiot Valko-Venäjää lukuunottamatta.

3 Helsingin Eurooppa-neuvosto 1999, liite II.

1.2. Tutkimustilanne

EU:n jäsenmaiden johtajista, komission puheenjohtajasta ja neuvoston pääsihteeristä koostuvasta Eurooppa-neuvostosta on muodostunut koko unionin hallinnon ydin, vaikkei se ennen 1990-luvulta alkanutta kehitystä virallisesti sellainen ollutkaan. Eurooppa-neuvoston toimintaa ja päätösmekanismeja on tutkittu,⁴ mutta kuten FORET ja RITTELYMEYER toteavat, on EU-tutkimuksen painopiste ollut Eurooppa-neuvostoa enemmän komissiossa ja parlamentissa.⁵ Maastrichtin (1993), Amsterdamin (1999), Nizzan (2003) ja Lissabonin (2009) sopimusten voimaantulojen myötä Eurooppa-neuvoston tehtäviä ja asemaa vahvistettiin ja laajennettiin. Samalla sen toimintaa pyrittiin tekemään avoimemmaksi. Avoimemman kehityksen alkupisteenä pidetään vuoden 1992 Edinburghin huippukokousta ja seuraavana vuonna alkanutta dokumenttien julkistamista. Kokouksen yleisiä päätöksiä linjaavien Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmien julkaisu alkoi samana vuonna.⁶

WESTLAKE ja GALLOWAY ovat luonnehtineet Eurooppa-neuvostoa sekä hallitustenväliseksi että ylikansalliseksi,⁷ mutta LUDLOWn mukaan sen päätelmät ovat aina ylikansallisia tuotoksia.⁸ Päätelmien merkitystä ja niiden muodostumista on tutkittu jonkin verran, mutta useampia päätelmiä kattavia pitkittäisanalyysyjä tiettyjen aiheiden ympärillä ei ole toistaiseksi juurikaan tehty. On kuitenkin todettu, että ainakin osa päätelmistä on selvästi ohjannut jäsenmaiden ja koko unionin toimintaa. Vastaavasti niitä voidaan luonnehtia neuvoston auktoriteetin ilmentymäksi.⁹

Tutkimuksessa keskityn analysoimaan Eurooppa-neuvoston huippukokousten tuloksista julkistettuja puheenjohtajan päätelmiä. Tarkoitukseni ei ole käsitellä Euroopan

---

4 LUDLOW, Peter: *Laeken Council*. EuroComment, Bryssel 2002; WESTLAKE, Martin & GALLOWAY, David: *The Council of the European Union, 3rd edition*, Jon Harper Pub, Lontoo 2006; EGEBERG, Morten (Ed. by): *Multilevel Union Administration. The Transformation of Executive Politics in Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2006.

5 FORET, François & RITTELMAYER, Yann-Sven (Ed. by): *The European Council and European governance: the commanding heights of the EU*. Routledge, New York 2014. Ks. etenkin sivu 6.

6 WESTLAKE & GALLOWAY 2006, 3–5 ja 367–388.

7 Ibid., 8.

8 LUDLOW 2002b, 9.

9 Ibid., 8–9.

unionin päätöksentekoprosessin näkökulmasta, sillä useat tutkijat ovat jo tehneet hartiavoimin töitä kyseisellä alueella.¹⁰ Lisäksi Peter LUDLOW on tehnyt useista 2000-luvun alun päätelmistä tarkkoja päätösten taustoja ja neuvoston jäsenmaiden kantoja luotaavia tutkimuksia.¹¹ Pro gradu -tutkielmani keskittyy siihen, miten päätöslauselmissa käsitellään Venäjää ja siihen liittyviä asiakokonaisuuksia, sekä vertaa niitä kahden länsilehden näkemyksiin samoista teemoista.

Länsilehtien Venäjä-uutisoinnista 2000-luvulla löytyy muutamia tutkimuksia. Felicitas MACGILCRIST tutki teoksessaan *Journalism and the political: discursive tensions in news coverage of Russia* nimenomaan diskurssianalyysin kautta sitä, millä tavalla useat länsilehdet uutisoivat Venäjään liittyviä asioita ja millaista kuvaa Venäjästä ne luovat. Esimerkiksi Tšetšeniaan liittyen MACGILCHRISTin tutkimus toteaa The New York Timesin luovan monen muun länsilehden tavoin Venäjästä mielikuvaa länttä takapajuisempaa erikoisuutena. Nimenomaan The New York Times on hänen mukaan luomassa ”The West and the Rest” -mielikuvaa Venäjään liittyvissä Tšetšenia-uutisoinnissaan.¹²

The New York Timesia ja Helsingin Sanomia on käsitelty diskurssianalyysin menetelmin runsaasti opinnäytetöissä viime vuosina. Jaakko JOKI käsittelee vuonna 2014 ilmestyneessä pro gradu -työssään *Vauraus, veljeys, vallankumous. Helsingin Sanomien välittämä kuva Ukrainan 2000-luvun vallankumousten ukrainalaisosapuolista* Helsingin Sanomien välittämää kuvaa Ukrainan 2000-luvun vallankumousten osapuolista.¹³ Vaikka hänen työnsä lähdemateriaali, aikarajaus ja käytetyt tutkimusmenetelmät ovat osittain yhtenevät oman työni kanssa, ei hänen työnsä käsittele kuin ohimennen Ukrainan ulkopuolisia toimijoita kuten Euroopan unionia ja Venäjää.¹⁴

---

10 HAUKKALA, Hiski: *Multi-Causal Social Mechanisms and the Study of International Institutionalisation: The Case of EU-Russia Strategic Partnership*. Uniprint, Turku 2008; OBERTHÜR, Sebastian & DUPONT, Claire: *The Council, EC, international climate policy. The European Union as a leader in international climate change politic*. Ed. by Rüdiger Wurzel & James Connelly. Routledge, New York 2011.

11 *The Laeken Council*, EuroComment, Bryssel 2002; *The Seville Council*, EuroComment, Bryssel 2002; *The Barcelona Council*, EuroComment, Bryssel 2002; *The Making of the new Europe: the European Councils in Brussels and Copenhagen 2002*, EuroComment, Bryssel 2004.

12 John Benjamins Co., Philadelphia 2011.

13 Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2014.

14 JOKI 2014, 5–6.

Katarina TAPIOn pro gradu-tutkielma *”Triumph over terrorism”*. *The New York Timesin* suhtautuminen syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskuihin ja Yhdysvaltain terrorisminvastaiseen sotaan käsittelee *The New York Timesin* pääkirjoitusten suhtautumista vuoden 2001 terrori-iskuihin.¹⁵ Hänen mukaansa lehti kannatti terrorisminvastaisessa sodassa kansainvälisen rintaman muodostamista ja muun muassa Venäjä-yhteistyön tärkeyttä,¹⁶ mutta lehden linjaa Euroopan unioniin Tapio ei työssään sivua.

Eurooppa-neuvoston huippukokousten julkilausumien ja samaan aikaan tapahtuvan uutisoinnin analyysiä niiden luomasta Venäjä-kuvasta ei ole toistaiseksi tutkittu. Nimenomaan päätöslauselmia ei ole käytetty yhteen teemaan keskittyvässä pitkittäistutkimuksessa. Lisäksi päätöslauselmien ja kahden länsilehden välisen vertailun kautta on mahdollista avartaa kuvaa, joka on jäänyt suppeammaksi pelkästään Euroopan unioniin tai lehdistöön keskittyvissä tutkimuksissa.

1.3. Kysymyksenasettelu ja metodit

Olen jakanut työni kahteen kokonaisuuteen: ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan sekä muihin osa-alueisiin. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka on päätelmissä rajattu yleensä omaksi osiokseen, mikä tekee sen käsittelystä tutkimuksessa itsenäisenä kokonaisuutena luontevaa. Työni toinen osa sisältää ulko- ja turvallisuuspolitiikan ulkopuolelle jäävät asiat: talouden, energian, ympäristön, kansainvälisen politiikan ja Venäjän sisäpolitiikan. Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sivuavia elementtejä on myös muissa päätöslauselmissa kohdissa kuin pelkästään niille varatussa osassa. Sama pätee muun muassa talouteen. Pääkokonaisuuksien alle kuuluvat asiat on tämän vuoksi etsitty kaikista käsiteltävänä olleista päätöslauselmista niiden koko laajuudelta. Tutkimukseni on jaettu temaattisesti kahteen päälukuun ja nämä asiakokonaisuuksien mukaisesti alalukuihin. Jokaisen alaluvun sisällä päätöslauselmia ja huippukokouksiin liittyvää uutisointia käsitellään kronologisesti.

---

15 Yleisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2011.

16 TAPIO 2011 58–64, 72.

Tärkeimmät tutkimuskysymykseni ovat: Millä tavoin Eurooppa-neuvoston huippukokouksista laaditut päätöslauselmat käsittelevät Venäjää vuosina 1999–2008? Miten Helsingin Sanomat ja The New York Times käsittelevät Eurooppa-neuvoston huippukokouksia ja Venäjää? Muuttuuko Eurooppa-neuvoston ja länsilehtien suhtautuminen Venäjään? Miksi?

Taustoitin tutkimustani toisessa luvussa olevalla katsauksella Euroopan unioniin, Venäjään sekä kahteen länsilehteen. Tutkimuksen kolmannessa luvussa keskityn Euroopan unionin ja Venäjän välisiin suhteisiin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa sekä siihen liittyvään uutisointiin. Millainen oli EU:n ja lehdistön reaktio toiseen Tšetšenian sotaan? Miten EU:n laajentuminen itään vaikutti Venäjä-suhteeseen? Millainen oli Venäjän reaktio EU:n lähentyessä sen etupiiriin kuuluvia maita? Millainen oli Länsi-Balkanin tilanne EU:n ja Venäjän välissä? Millainen oli EU:n ja Venäjän suhde kriisinhallinnassa ja terrorismintorjunnassa? Millainen oli suhtautuminen Venäjän-Georgian sotaan? Miten Venäjää käsiteltiin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa?

Neljännessä luvussa keskityn ulko- ja turvallisuuspolitiikan ulkopuolelle jääviin alueisiin. Millainen oli Eurooppa-neuvoston suhde Venäjään taloudessa, energiassa ja ympäristössä? Miten EU ja Venäjä tulivat toimeen kansainvälisessä politiikassa? Miten Venäjän sisäpolitiikkaa ja presidentti Putinia käsitellään? Muuttuuko Eurooppa-neuvoston ja länsilehtien luoma kuva Venäjästä vuosien 1999 ja 2008 välillä? Mikäli muutosta tapahtui, mihin suuntaan ja miksi? Eroavatko Helsingin Sanomien ja The New York Timesin näkemykset toisistaan?

Tutkimuksessani on lähtökohtana, että päätöslauselmat ja sanomalehdet rakentavat kielen avulla tietynlaista todellisuutta. Toisin sanoen tekstit muodostavat itsenäisen todellisuuden Eurooppa-neuvoston ja lehtien näkemyksistä Venäjän suhteen, eivätkä vain heijasta pelkkiä tekstin takana olevia faktoja. Tätä konstruktivistisen teoreettisen näkökulman valintaa tukee muun muassa se, että unionin on todettu olevan ”kielellinen kokeilu” ja sen ulkopoliitiikan dokumentit olevan itsessään osa ulkopoliitiikkaa.¹⁷

Euroopan unionin tutkimukseen liittyvistä näkökulmista omani on lähinnä sitä, ettei ulkopoliittisesti monikerroksisella unionilla ei ole yhtä yleistä suhtautumista maailmaan

---

17 MEDVEDEV & HAUKKALA 2001, 13–14.

tai Venäjään, vaan neuvoston päätelmät ovat vain yksi ilmentymä unionin suhteesta ympäristöönsä.¹⁸ Lisäksi uskon unionin globaalina toimijana olevan dynaaminen ja sen toimintatapojen olevan jatkuvan muutoksen alaisena, vaikei unionin toiminta aina olisikaan kehittyvää.¹⁹

Tutkimukseni on ensisijaisesti yhteiskunta-, poliittis- ja sanomalehtihistoriallinen tutkimus. Sen metodologisena pohjana on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ja diskurssianalyysi, mutta aineiston käsittelyssä käytän myös kvantitatiivisia menetelmiä ja metodeja. Diskurssianalyysillä tarkoitan tässä tapauksessa ESKOLAn ja SUORANNAN määritelmää. Toisin sanoen kaikki tuotettu teksti on kulttuurillisesti rakentunutta, ja se rakentaa itsessään todellisuutta. Diskurssianalyysissä keskitytään tekstin merkityksen etsimisen sijaan siihen, miten tekstissä tuotetaan merkityksiä. Näin nostetaan aineistosta esiin asioita, jotka eivät ole automaattisesti esillä.²⁰

Joukkoviestintätutkimus on alue, jolle on PIETILÄN mukaan keskittynyt tutkijoita ja vaikutteita laajalta alalta. Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen sanomalehtitutkimuksen välillä tutkimukseni sijoittuu lähemmäs humanististen tieteiden tulkitsevaa perinnettä yhteiskuntatieteellisen sosiologis-politologis-taloustieteellisen orientaation sijaan.²¹ Vaikka sanomalehdet ovat toinen alkuperäislähteeni, en keskity selvittämään perinteisen sanomalehtitutkimuksen keinoin lehdistön vaikutusta ihmisten mielipiteisiin. Käsittelen sekä päätöslausemia että sanomalehtiä analysoimalla niiden sisältöä – en päätöslausemien tai uutisten mahdollista vaikutusta niitä lukeviin ihmisiin.

Käsittelen päätelmiä ja sanomalehtiä laadullisen sisältöanalyysin avulla, mutta käytän lisäksi aineiston työstämisessä apuna teemoittelua ja tilastollisia menetelmiä.²² Lähestyn aiheitani induktiivisesti, toisin sanoen edeten tutkimuksessani aineistosta metodeihin ja siitä eteenpäin teoriaan. READin ja MARSHin menetelmiä mukaillen voidaan todeta tutkimukseni pyrkivän kvalitatiivisen sisältöanalyysin avulla

---

18 HAUKKALA 2008, 251–253.

19 HILL & SMTH 2005, 4–7.

20 ESKOLA & SUORANTA 2008, 200.

21 PIETILÄ 1997, 367–368.

22 ESKOLA & SUORANTA 2005, 174–180.

tulkitsemaan ja löytämään merkityksiä, mutta samalla työstän kvantitatiivisten menetelmien avulla aineistoa ja löydöksiä.²³

Käytännön tasolla sisältöanalyysini etenee tekstin lukemisen ja tulkinnan kautta teemoitteluun ja tilastollisesti tapahtuvaan luokitteluun, sekä tämän jälkeen analyysiin. Esimerkkinä tutkimusmenetelmästäni käytettäköön seuraavan kappaleen purkoa:

”Eurooppa-neuvosto painottaa, että aidon kumppanuuden [Venäjän kanssa] on perustuttava yhteisille arvoille. Se toistaa olevansa hyvin huolissaan Tšetšenian tilanteesta ja korostaa, että konfliktiin on löydettävä kiireesti poliittinen ratkaisu.”²⁴

Laadullisin menetelmin kappaleen ensimmäisestä lauseesta puretaan unionin pyrkimys laajentaa demokratiaa rajojensa ulkopuolelle ja jälkimmäisestä tarkennus Venäjään kohdistuvaan kritiikkiin (Tšetšenian konfliktin ratkaisu ei-poliittisin menetelmin). Kappaleen tulkitsen ilmaisevan kriittisyyttä Venäjää kohtaan siinä esiintyvien rakenteiden (”hyvin huolissaan”) vuoksi. Vastaavasti määrällisin menetelmin työstettävässä tilastossa kyseinen kappale listattaisiin kohtiin ”ulko- ja turvallisuuspolitiikka”, ”demokratian laajentaminen” ja ”Tšetšenia”. Analyysini tukena toimivan tilaston avulla neuvoston päätelmissään käsittelemien asiakokonaisuuksien esiintymistiheyttä ja niihin liittyviä muita teemoja on mahdollista tarkastella laajassa materiaaalissa. Lehdistöanalyysissä olen käyttänyt vastaavaa menetelmää.

1.4. Aikarajaus

Tutkimuksessani selvitän Euroopan unionin päätöslauselmien ja kahden länsilehden luomaa Venäjä-kuvaa vuoden 1999 lopusta vuoteen 2008 asti. Tarkempaan aikarajauksena toimivat Eurooppa-neuvoston huippukokoukset: ensimmäinen käsittelemäni kokous on Helsingin Eurooppa-neuvosto 10.–11.12.1999 ja viimeinen Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 1.9.2008. Aikarajaukseni lehdistössä alkaa kunkin huippukokouksen tapauksessa kaksi päivää ennen kokousta ja jatkuu kaksi päivää sen jälkeen. Näin aineistooni mahtuu kokousta edeltävä spekulointi ja sen tulosten käsittely sanomalehdissä.

²³ READ & MARSH 1995, 231–241.

²⁴ Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 56.

Valitun aikarajauksen valintaa tukee ensisijaisesti Vladimir Putinin virkakausi Venäjän presidenttinä. Hän nousi Venäjän virkaa tekeväksi presidentiksi 1999 lopussa ja jatkoi virassaan vuoden 2008 toukokuuhun. Ulottamalla tarkasteltavat päätöslauselmat hieman hänen virkakautensa yli pystyn tarkastelemaan hänen kauttaan edeltänyttä ja seurannutta tilannetta. Toinen aikarajausta tukeva tekijä ovat Euroopan unionin ja Venäjän välejä merkittävästi kiristäneet kriisit tutkimusjakson molemmissa päissä: toinen Tšetšenian sota vuonna 1999 ja Venäjän-Georgian sota vuonna 2008.

Kolmas valittua aikaväliä tukeva tekijä on Lissabonin sopimuksen voimaantulo vuonna 2009 ja sen myötä Eurooppa-neuvostoon sekä EU:n rakenteisiin muutoinkin syntyneet muutokset. Neljäs aikarajauksen valintaan vaikuttanut syy on se, että Euroopan unionin ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus oli voimassa koko tarkasteluvälin ajan, vuodesta 1997 alkaen. Lisäksi Euroopan unionin Venäjää koskeva yhteinen strategia oli voimassa vuosien 1999 ja 2003 välillä ja Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka vuodesta 1999 alkaen. Toisin sanoen päätelmien analyysissä on huomioitava vähemmän unionin toimintaa muokkaavia muuttujia. Tarkasteluvälillä muuttuneista unionin strategioista ja ulkopoliittisista olosuhteista merkittävimmäksi nousevat EU:n yhteinen Venäjä-strategia, sekä vuodesta 2003 alkaneet EU:n ja Venäjän väliset huippukokoukset.

1.5. Lähdemateriaali ja terminologia

Eurooppa-neuvosto luonnehtii itseään ja puheenjohtajan päätelmiä Helsingin huippukokouksessa vuonna 1999 seuraavasti:

*”Eurooppa-neuvoston pääasiallisena tehtävänä on oltava edelleen antaa unionille sen kehittämiseksi tarvittavat virikkeet ja määritellä kehittämisen yleiset poliittiset suuntaviivat. Eräs keino auttaa Eurooppa-neuvostoa hoitamaan paremmin nämä tehtävä on tiivistää puheenjohtajavaltion päätelmiä (enintään 15 sivua) siten, että niissä keskitytään kokouksessa varsinaisesti käsitellyistä asioista tehtyihin poliittisiin päätöksiin.”*²⁵

---

25 Helsingin Eurooppa-neuvosto 1999, liite III, kohta 73.

Tutkimukseni empiirinen aineisto koostuu Eurooppa-neuvoston kokousten puheenjohtajan päätelmistä. Virallisesti neuvoston tulee kokoontua vähintään kahdesti vuodessa, mutta vuodesta 2000 alkaen lisättiin yksi talouteen keskittynyt kokoontuminen. Lisäksi ylimääräisiä kokouksia järjestetään tarvittaessa. Neuvoston kokoontumispaikkana oli tarkasteluvälin alkupuolella vaihtuvan puheenjohtajamaan nimeämä kaupunki, mutta vuodesta 2004 alkaen Eurooppa-neuvosto päätti pitää kokoukset Brysselissä.²⁶ Laajuudeltaan päätelmät ovat liitteet mukaan lukien yleensä muutaman kymmenen ja sadan sivun välimaastoon sijoittuvia. Venäjää tai sitä sivuavia aiheita käsitellään useimmissa päätöslauselmissa. Osassa huippukokouksista on käsitelty lähinnä yksittäisiä taloudellisia ongelmia, joten kaikki päätöslauselmat eivät ole työni kannalta erityisen relevantteja.

Venäjään viitataan päätöslauselmissa usein myös epäsuorasti. Näiden epäsuorien viittausten löytämiseksi päätöslauselmia ei ole voitu käydä läpi pelkillä avainsanahauilla, vaan tekstit on täytynyt käydä läpi perinpohjaisesti. Aineistoa käsiteltäessä on täytynyt esimerkiksi erotella tilanteet, joissa EU:n kumppanuus kolmansien maiden kanssa sisältää viittauksen Venäjään, ja tapaukset, joissa tällä tarkoitetaan ensisijaisesti Välimeren eteläpuolisia maita. Päätelmät julkaistaan sähköisesti, ja ne ovat saatavilla kaikilla unionin virallisilla kielillä. Tutkimuksessani olen käyttänyt suomeksi julkaistuja päätelmiä.

Lehdistöaineistoni koostuu The New York Timesissa ja Helsingin Sanomissa Eurooppa-neuvoston huippukokousten aikaan julkaistuista Venäjää tai EU:ta käsittelevistä uutisista. Painotukseni on huippukokouksia sivuavissa uutisissa, mutta käsittelen myös muita huippukokousten aikaan julkaistuja Euroopan unionia ja Venäjää koskevia uutisia. Käytän työssäni lehdistä niin pääkirjotuksia, uutisia, artikkeleita kuin kolumneitakin. Käytännössä vain lehdistä julkaistut mainokset on rajattu työni ulkopuolelle. Kummastakin lehdestä olen käyttänyt niiden sähköisiä arkistoja. Hakusanoina olen käyttänyt ensisijaisesti yhdistelmää ”Venäjä” ja ”Eurooppa” (NYT:n tapauksessa ”Russia” ja ”Europe”). Lisäksi haku on tehty kunkin kokouspaikkakunnan nimellä huippukokousta sivuavien tekstien löytämiseksi. Koska aineistoni on

---

²⁶ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 95; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004a, kohta 80.

luonteeltaan julkista ja tutkimukseni keskittyy kokonaisten organisaatioiden analyysiin, eivät eettiset ongelmat ole työni kannalta mainittavia.

The New York Times on 2000-luvun alkuvuodet ollut Yhdysvaltojen toiseksi laajalevikkisin päivälehti vajaan kahden miljoonan kappaleen painoksellaan.²⁷ Sillä on vakiintunut asema laadukkaana sanomalehtenä ja ulkomaita painottavana kansainvälisenä uutisoijana. The New York Times käyttää oman toimituskuntansa kirjoittamien uutisten lisäksi muutamien uutistoimistojen palveluita. Tärkein näistä on yhdysvaltalainen Associated Press. Lisäksi kolumnisteina vierailee useita eri alojen asiantuntijoita. Merkittävän osan tutkimukseeni liittyvistä artikkeleista ovat kirjoittaneet lehden Brysseliin ja Moskovaan sijoitetut kirjeenvaihtajat. HACTEN toteaa Venäjän ja Länsi-Euroopan olevan korostetussa roolissa yhdysvaltalaisessa uutisoinnissa, koska alueilla on jatkuva ulkomaantoimituksen miehitys.²⁸

HACTEN ja SCOTTON ovat todenneet, että vakavasti otettavassa yhdysvaltalaisessa journalismissa on pitkäkestoisena linjana ollut ”merten takaisista asioista” uutisoinnin laajuus ja laadukkuus. Näin siitä huolimatta, että suurin osa paikallisista lukijoista on kiinnostunut lähinnä oman yhteisönsä asioista. Korkeista tavoitteista huolimatta on huomioitava, että ulkomaisten asioiden uutisointi tapahtuu kulttuurin ja henkilökohtaisten näkemysten suodattaman prisman läpi. HACTEN korostaa vakavasti otettavien journalistien pitävän korkealaatuisia uutisointia ulkomaista erittäin tärkeänä.²⁹

The New York Timesille 2000-luvun alkupuoli on ollut lehtenä haastavaa aikaa. Toimituskunnalle vuoden 2001 terrori-iskujen ja niitä seuranneiden Afganistanin ja Irakin miehitysten jatkuva seuraaminen kävi ulkomaantoimitukselle kuluttavaksi.³⁰ Lisäksi lehden toimitukseen kohdistui keväällä 2003 plagiointiskandaali.³¹ Nämä seikat on huomioitava NYT:n ulkomaanuutisointia käsiteltäessä, mutta niiden vaikutuksen laajuutta en työssäni lähde tarkasti analysoimaan.

---

27 Top 25 U.S. Newspapers for March 2013. Alliance for Audited Median internet-sivu.

28 HACTEN 2005, 128.

29 HACTEN 2005, 123–125; HACTEN & SCOTTON 2011, 18.

30 BOYD 2010, xii.

31 Ibid., xiii, 5.

Helsingin Sanomat on Suomen suurin ja arvostetuin sanomalehti. Lehden levikki on 2000-luvun alkuvuosina ollut noin 350 000.³² Sen asemaa, taustavaikuttajia ja Venäjä-kuvaa on analysoitu useissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Esko SALMINEN on käsitellyt suomalaisen median ja samalla Helsingin Sanomien taustavaikuttajia ja suhtautumista Venäjään useaan otteeseen. Helsingin Sanomia pidetään yleisesti ottaen laadukasta journalismia tekevänä lehtenä.³³

Sanomalehdet eivät elä yhteiskunnasta irrallaan. Sanomalehteä lähteenä käytettäessä on jatkuvasti tiedostettava, ketkä lehteä kirjoittivat, mitkä olivat lehden taustavoimat ja millaiset päämäärät lehdellä mahdollisesti oli.³⁴ Lehden taustavoimien selvittäminen ei kuitenkaan ole aina helppoa. Muutkin historiantutkijat ovat törmänneet sanomalehtien linjaan ja päätoimittajan rooliin liittyvien tutkimusten vähäisyyteen.³⁵ Käytän sanomalehtiä selvittääkseni sitä, miten Eurooppa-neuvoston huippukokousten aikaan lehdet uutisoivat unionista ja Venäjästä. Sanomalehtien teksteissään luoman todellisuuden tarkastelu ja kuvaaminen diskurssianalyysin väljän teoreettisen viitekehyksen läpi on siis tutkimuksessani merkittävämpää kuin selvittää lehtien taustavaikuttimien osuus uutisaihevalintoihin tai tekstien esittämiin sävyihin.

Sekä NYT että HS seuraavat Eurooppa-neuvoston kokouksia ja julkaisevat usein aiheesta uutisia, artikkeleja ja kolumneja niin kokouksen alla kuin sen jälkeenkin. Sitä, kuinka paljon lehdet seuraavat Eurooppa-neuvoston kokouksista julkaistavia puheenjohtajan päätelmiä, on vaikea arvioida. Suoria viittauksia päätöslauselmiin ei juuri ole. Toisaalta huomattava osaa niiden asiasisällöstä käsitellään kokouksen päätöksiä raportoidessa, joten kummankin lehden voi päätellä seuranneen julkaistuja päätöslauselmia. Mutta vain yksittäisissä tapauksissa lehdet viittavat suoraan päätöslauselmiin kokouksen tuloksia analysoidessaan.

Eurooppa-neuvoston kokoontumisia suoraan käsitteleviä uutisia löytyi Helsingin Sanomista enemmän kuin The New York Timesista. Tämä selittyy sillä, että Suomen edustajat osallistuivat kokouksiin ja monet huippukokousten tekemistä linjauksista koskivat suoraan Suomea. The New York Timesissa Eurooppa-neuvoston kokouksia

---

32 Levikkitilasto 2010. Media Audit Finlandin internet-sivu.

33 SALMINEN 1996; SALMINEN 2006.

34 TOMMILA 1974, 7–18.

35 SCHWELA 2009, 6–7.

käsittelevät artikkelit keskittyvät Yhdysvaltoja sivuaviin tai kansainvälisesti merkittäviin päätöksiin, kuten Natoon, ilmastonmuutokseen tai taloudellisiin reformeihin. Työssäni käytän jonkin verran lyhenteitä. Näistä eniten esiintyvät The New York Timesista käyttämäni lyhenne NYT ja Helsingin Sanomista käyttämäni lyhenne HS. Muut työssä käytettävät lyhenteet ja määritelmät käsitellään alaviitteissä.

2. Euroopan unionin ja länsimaisen lehdistön suhtautuminen Venäjään 2000-luvulle tultaessa

Euroopan unionin ja Venäjän suhde koki jyrkkiä ylä- ja alamäkiä läpi 1990-luvun. Unionin suhtautuminen Venäjään kiristyi ensimmäisen Tšetšenian sodan aikana (1994–1996) ja Venäjän finanssikriisin yhteydessä (1998). Naton sotatoimet Kosovossa (1999) ja toinen Tšetšenian sota (1999) johtivat välien viilenemiseen entisestään.

Neuvostoliiton hajoamista seuranneen kauden Venäjä oli monin tavoin ongelmissa. Talouteen liittyvät ongelmat, kuten hallitsematon yksityistäminen, vuoden 1992 jätti-inflaatio, mustan pörssin osuuden kasvu yli puoleen kansantaloudesta ja vuoden 1998 talouden hallitsematon romahtaminen olivat vain yksi ongelmien osa-alue.³⁶ Venäjän sisäpolitiikassa Kreml oli joutunut tekemään myönnytyksiä federaation tasavalloille ja hajauttamaan valtaansa. Myös ulkopoliittisesti 1990-luvun Venäjä vaikutti heikolta.³⁷

1990-luvun alkupuolella sekä Venäjä, että EU uskoivat maan ”eurooppalaistumiseen”. Jopa Venäjän mahdollisesta EU:n jäsenyydestä puhuttiin.³⁸ Nopeasti kävi kuitenkin selväksi, että vanhat läntiset liittoumat laajenivat kohti Venäjää, eikä maata otettu tiiviisti osaksi tätä prosessia. Vuonna 1995 EU laajentui Suomen jäsenyyden myötä Venäjän rajalle. Neuvostoliiton johtamaan Varsovan liittoon kuuluneista maista Puola, Tšekki ja Unkari liittyivät Natoon vuonna 1999.³⁹ Vuoden 1999 lopussa Venäjän johtoon nousseen Vladimir Putinin myötä Venäjä muuttui radikaalisti niin taloudessa kuin myös sisä- ja ulkopoliitiikassa.⁴⁰

2000-luvun alussa Venäjän talous kasvoi noin 7 %:n vuositahdilla, maan federaatiojärjestelmää romutettiin keskittämällä valta Moskovaan ja maan ulkopoliittista asemaa vahvistettiin. Samaan aikaan Venäjä oppi hyödyntämään yhä paremmin Euroopan unionin hajanaisuutta: se onnistui usuttamaan unionin osia ja jäsenmaita toisiaan vastaan asiakysymyksissä, ohittamaan unionin instituutioita

36 TASSINARI 2009, 67 - 68.

37 Ibid., 68 - 72.

38 LIGHT 2006, 67 - 68.

39 LIGHT & ALLISON 2006, 2 - 3.

40 TASSINARI 2009, 68 - 72.

kahdenkeskisiä sopimuksia solmimalla ja linkittämään luovasti muun muassa talous- ja turvalisuuksopimuksia toisiinsa.⁴¹

Turvallisuus- ja talouspolitiikan lisäksi energiadialogi oli 2000-luvun alkuvuosina EU:n ja Venäjän välisessä kanssakäymisessä korostuneessa roolissa. Vuoden 2001 öljyn hinnan kallistuminen kansainvälisillä markkinoilla, vuosien 2003–2005 venäläisen öljy-yhtiö Jukosin omistajuusriidat ja vuosien 2005–2006 kiistat kaasutoimituksissa Venäjältä Eurooppaan nostivat energiakysymykset tiiviisti osaksi EU:n ja Venäjän välistä dialogia.⁴²

Euroopan unioni on siis 1990-luvulta alkaen Venäjää käsitellessään joutunut paneutumaan jatkuvasti sisäisen muutoksen alla olevaan valtioon. Myöskään EU ei ole pysynyt staattisena instituutiona. Unionin on linjauksia tehdessään täytynyt samaan aikaan ottaa huomioon sen yksittäisten jäsenmaiden tilanteet, EU:n monimutkaiset päätöksentekoprosessit, suhdetta Venäjään linjaavat sopimukset ja strategiat sekä tarve saada luotua unionille yksi yhteinen ääni. Näiden Venäjään liittyvien vaihtuvien elementtien lisäksi EU:n yhtenäisen strategisen perspektiivin puute Venäjän suhteen on vaikuttanut sen suhtautumiseen jo kauan.⁴³ Ratkaisuna tähän ongelmaryppäaseen Euroopan unioni on pyrkinyt toistuvasti luomaan itselleen ja jäsenvaltioilleen yhteistä linjaa Venäjän suhteen.

Vuonna 1993 Maastrichtin sopimuksessa luotiin Euroopan yhteisöstä unioni, jonka yksi kolmesta peruspilarista oli yhteinen turvallisuus- ja ulkopolitiikka. Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan, ETPP:n, tehtäviä tarkennettiin vuonna 1999 Amsterdamin sopimuksella sekä Kölnin ja Helsingin Eurooppa-neuvon päätelmillä. Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä vuonna 2009 ETPP:n nimi vaihtui yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan, YUTP:hen.⁴⁴ Maastrichtin sopimuksessa lopullinen päätävältä turvallisuus- ja ulkopolitiikassa kuitenkin jätettiin yksittäisille jäsenmaille. ELO:n mukaan tämä heikensi merkittävästi unionin mahdollisuuksia puhua yhdellä äänellä.⁴⁵

41 TASSINARI 2009, 69–75; HAUKKALA 2010, 81.

42 AALTO & WESTPHAL 2008, 1–2.

43 MEDVEDEV & HAUKKALA 2001, 15.

44 Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YUTP). Suomen ulkoasiainministeriön internet-sivu.

45 ELO 2011, 135–137.

EU:n ja Venäjän välisen kanssakäymisen perustaksi vahvistettiin ensimmäisen Tšetšenian sodan jälkeen vuonna 1997 kumppanuus- ja yhteistyösopimus, PCA⁴⁶. Se määritteli virallisten tapaamisten tahdin: EU:n troikan ja Venäjän pääministerin välillä kokous kahdesti vuodessa, ministeritason yhteistyöneuvoston kokoontuminen kerran vuodessa ja tarpeen mukaan kokoontuvat yhteistyöryhmät.⁴⁷

Yleisesti unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa säätelevän ETPP:n, sekä Venäjän kanssa solmitun yhteistyösopimuksen PCA:n lisäksi EU pyrki 1990-luvun lopussa luomaan itselleen pelkästään Venäjään keskittyvän strategian. Vuodesta 1999 vuoteen 2003 voimassa ollut EU:n yhteinen Venäjä-strategia⁴⁸ oli unionin ensimmäinen yhteinen strategia, mikä osoittaa osaltaan Venäjän merkitystä ja samalla ongelmallisuutta. Strategian tehtävänä oli määritellä EU:n ulkopoliittista suhde Venäjään sekä sisäisesti, antaen jäsenvaltioille puitteet hoitaa Venäjä suhteitaan, että ulkoisesti, koko unionin tasolla.⁴⁹ Vaikka EU:n yhteisen Venäjä-strategian vaikutuksia on pidetty vaikeasti arvioitavina tai vähäisinä,⁵⁰ oli se kuitenkin osoitus EU:n pyrkimyksestä muodostaa yhtenäinen linja suhteessaan Venäjään.

Vuoden 2003 EU-Venäjä -huippukokouksen jälkeen unioni lähti toteuttamaan neljän yhteisen tilan politiikkaa. Toisin sanoen se hylkäsi heikosti toteutuneeksi katsotun yhteisen Venäjä-strategian ongelmallisimpia linjauksia ja otti käyttöön enemmän kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen hengessä kulkevan linjan.⁵¹ Näiden unionin toimintaa ohjanneiden strategioiden merkityksen tutkiminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista, ja niiden vaikutuksista EU:n ulkopoliitiikkaan ollaan erimielisiä.⁵² Joka tapauksessa jo unionin pyrkimys rakentaa itselleen ja jäsenmailleen toimintaohjeita Venäjän suhteen kertovat näiden strategioiden merkityksestä.

---

46 Partnership and Co-operation Agreement, PCA. Euroopan unionin ja Venäjän välinen sopimus PCA solmittiin vuonna 1994, mutta Tšetšenian ensimmäisen sodan vuoksi se ratifioitiin vasta vuonna 1997. Sopimus päättyi vuonna 2007, mutta sen voimassaolo jatkuu automaattisesti vuosi kerrallaan, ellei sopimusta irtisanota.

47 HAUKKALA 2000, 6.

48 Venäjää koskeva Euroopan unionin yhteinen strategia. Englanniksi Common Strategy of the European Union on Russia.

49 MEDVEDEV & HAUKKALA 2001, 13–17.

50 DE SPIEGELEIRE 2001, 81–85 ja 106–109.

51 Mm. Venäjä-strategiassa mukana ollut Venäjän demokratiakehityksen tukeminen jätettiin pois neljän yhteisen tilan politiikasta.

52 ELO 2011, 137–141; MEDVEDEV 2008, 217–218.

Euroopan unionin näkökulmasta Neuvostoliiton raunioille nousseiden valtioiden oli suuntauduttava länteen. Toisaalta niillä oli kuljettavana pitkä matka kohti eurooppalaisia arvoja. Neuvostoliiton hajoamisen myötä syntyneitä valtioita kannustettiin suoralla rahallisella tuella siirtymässä demokraattisiksi oikeusvaltioiksi ja osaksi markkinataloutta. Vuosien 1991 ja 2002 välillä EU tuki Tacis-ohjelman⁵³ kautta kaikkia Neuvostoliitosta irtautuneita maita, kuten Ukrainaa, Valko-Venäjää ja Moldovaa, yhteensä 1,6 miljardilla eurolla. Lisäksi miltei vastaava summa osoitettiin pelkästään Venäjän tukemiseen.⁵⁴

Tätä Euroopan unionin pyrkimystä luoda itselleen Venäjä-strategiaa ja kannustaa maata kohti eurooppalaisia arvoja johti Eurooppa-neuvosto. Se muodosti ja muodostaa edelleen Euroopan unionin poliittisen hallinnon keskuksen. Eurooppa-neuvosto muodostettiin Pariisin sopimuksella vuonna 1974 koordinoimaan yhteisön toimintaa ja ohjeistamaan unionin instituutiota, erityisesti komissiota. 2000-luvun alkuvuosina vähintään kaksi kertaa vuodessa kokoontuneisiin Eurooppa-neuvoston kokouksiin osallistuivat jäsenmaiden johtajat ja ulkoministerit, komission puheenjohtaja ja neuvoston pääsihteeri. Kokouksen puheenjohtajana ja valmistelijana toimi Euroopan unionin puolivuositain vaihtuvan puheenjohtajamaan edustaja.⁵⁵

Ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa vuonna 2009 Eurooppa-neuvostolla ei ollut virallisen instituution asemaa EU:ssa, toisin kuin esimerkiksi komissiolla ja parlamentilla. Tästä huolimatta se muodosti merkittävän vallankäytön keskuksen. DE SCHOUTHEETE kuvaa neuvostoa epämuodolliseksi, joustavaksi, valtioidenväliseksi ja auktoriteettia omaavaksi. Hän listaa sen tärkeimmiksi tehtäviksi strategisten linjausten laatimisen, päätöksenteon, ulkopolitiikan johtamisen, koordinoinnin ja sopimusten solmimisen.⁵⁶ Vastaavasti FORETin ja RITTELMEYERin mukaan

53 Tacis on lyhenne ohjelman koko nimestä: Technical Assistance of the Commonwealth of Independent States. Suomeksi ohjelman nimi on Teknisen avun ohjelma IVY-maille. Ohjelma oli käytössä vuosina 1991–2006. Tacis-ohjelmalla kannustettiin demokratian ja oikeusvaltion lujittamista sekä markkinatalouteen siirtymistä entisen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen syntyneissä uusissa itsenäisissä valtioissa. Kyseessä ovat seuraavat valtiot: Armenia, Azerbaidzhan, Valko-Venäjä, Georgia, Kazakstan, Kirgisia, Moldova, Mongolia, Uzbekistan, Venäjä, Tadžikistan, Turkmenistan ja Ukraina. Ks. lisää: Tacis-ohjelma (2000–2006).

Euroopan unionin internet-sivu.

54 LIGHT & ALLISON 2006, 6–7.

55 DE SCHOUTHEETE 2012, 44–46.

56 Ibid., 54–55.

Eurooppa-neuvostoa tulee tarkastella samaan aikaan unionin korkeimman tason linjanvetäjänä, päätöksentekijänä, kompromissien tuottajana ja unionia medialle edustavana jatkuvasti muuttuvana poliittisena toimijana.⁵⁷

Vaikka Eurooppa-neuvoston asema unionin virallisena instituutiona vahvistettiin vasta vuonna 2009, neuvosto toimi tosiasiallisesti unionin politiikan korkeimpana toimijana perustamisestaan lähtien. Eurooppa-neuvoston kokouksista laaditaan puheenjohtajan päätelmät, joissa tiivistetään kokouksen tulokset. Nämä päätöslauselmat linjaavat neuvoston näkemyksiä ja huippukokouksen tekemiä päätöksiä niin unionin omille instituutioille ja jäsenmaille kuin myös kolmansille maille ja medialle.⁵⁸ Nimenomaan median tehtäväksi on jäänyt huippukokousten ja niistä laaditujen päätöslauselmien esitleminen suuremmalle yleisölle. Samalla lehdistössä on esitetty tulkintoja kokousten kulisissa tapahtuneista asioista ja päätöslauselmien taustalla vaikuttavista voimista.

Helsingin Sanomat kulki läpi 1900-luvun Erkkojen omistajasuvun ohjauksessa. Vuonna 1961 päätoimittajaksi nimitetty Aatos Erkko jatkoi lehden omistavan Sanoma Osakeyhtiön ja vuodesta 1999 alkaen SanomaWSOY:n johtotehtävissä vuoteen 2003 asti. Vaikka Erkko ei enää aktiivisesti toiminut Helsingin Sanomien toimitustyössä, oli hän yksi Suomen vaikutusvaltaisimmista henkilöistä ja vaikutti ainakin epäsuorasti lehden linjaan vielä 2000-luvun alussa.⁵⁹ SALMISEN mukaan Helsingin Sanomat nousi Erkon johdolla Suomen ylivoimaisesti suurimmaksi ja vaikutusvaltaisimmaksi lehdeksi. 2000-luvun alkaessa lehdellä oli kuitenkin edessään muutoksia: Erkon ja samalla vaikutusvaltaisen suvun vetäytyminen, sekä internetin nousu uutisten välittäjänä.⁶⁰

Helsingin Sanomien suhtautumista Venäjään 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa voidaan analysoida lehden Nato-linjausten kautta. SALMISEN mukaan varhaisin Suomen Nato-jäsenyyttä esittänyt henkilö oli Helsingin Sanomien kolumnisti Olli Kivinen vuonna 1992. Lehti julkaisi paljon Nato-myönteisiä kirjoituksia 1990-luvun

---

57 FORET & RITTELMEYER 2014, 2.

58 LUDLOW 2002b, 9–15.

59 SALMINEN 2006, 54–55, 224. Ks. myös MANNINEN & SALOKANGAS 2009, 637.

60 SALMINEN 2006, 85.

lopulla ja 2000-luvun alussa.⁶¹ Lehden linjan perusteella on siis tulkittavissa sen kokevan Venäjän turvallisuusuhkana Suomelle, eikä Euroopan unioni riitä tämän Venäjä-uhan poistamiseen.

The New York Timesilla on hieman vastaava omistushistoria kuin Helsingin Sanomillakin. Viidennessä polvessa lehden omistajiin kuuluva Arthur Ochs Sulzberger Jr on toiminut vuodesta 1992 lehden kustantajana ja istuu nykyään The New York Times Companyn hallituksen puheenjohtajana. Hänen väitetään johtavan lehden linjaa varsin omavaltaisesti.⁶² Sulzbergerin liberaali arvomaailma näkemykset lehdestään neljäntenä valtiomahtina selittävät osaltaan lehden 2000-luvun tiukentunutta suhtautumista Venäjään.⁶³

2000-luvun alkuvuosina The New York Timesilla oli SCHWARTZin mukaan useita ongelmia. Hänen mukaansa lehti onnistuu yhä olemaan suurimmassa osassa tilanteista tarkka ja luotettava uutisoija. Silti lehden uutisisten seassa on nykyään yhä enemmän faktanomaisina esitettyjä toimituksellisia mielipiteitä.⁶⁴ SCHWARTZin tulkinnan mukaan The New York Times on vuosina 1999–2008 ollut jatkuvassa kriisissä.⁶⁵ Venäjän suhteen NYT on ollut 1990-luvulla kriittinen ja sen on todettu pyrkineen pitävän elossa perinteistä itä-länsi-kahtiajakoa.⁶⁶

Vaikka sekä Helsingin Sanomien että The New York Timesin taustalla vaikuttavat ainakin osittain lehden toimituksellista linjaa ohjaavat omistajasuvut, pidetään kumpaakin pääosin luotettavaa uutisointia tekevänä lehtenä. Kumpikin lehdistä seurasi 1990-luvun loppuvuosina suurella mielenkiinnolla Euroopan unionin ja Venäjän suhteita. Kumpikin lehti esitti myös omia tulkintojaan Eurooppa-neuvoston motiiveista ja toimintatavoista Venäjään liittyen, sekä analysoi vastaavasti Venäjän suhtautumista länteen. Näiden kahden länsilehden avulla on mahdollista lähteä tarkastelemaan sitä, miten Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat otettiin vastaan, ja kuinka niiden luomaa kuvaa Venäjästä tulkittiin unionin huippukokousten aikoihin.

---

61 Ibid., 253–254.

62 SCHWARTZ 2012, 5–6.

63 Ibid., 70–71.

64 Ibid., 425–426.

65 Ibid., 14.

66 MACGILCHRIST 2011, 103, 172–173 ja 190.

3. ”Tässä yhteydessä Eurooppa-neuvosto viittaa niihin mahdollisuuksiin, joita EU:lla ja Venäjällä on edistää yhdessä vakautta, demokratiaa ja hyvinvointia niiden yhteisissä naapurimaissa.” – Laajeneva EU ja Venäjä

Millainen oli laajenevan Euroopan unionin suhde Venäjään ulko- ja turvallisuuspoliittisessa kontekstissa? HARRIS tiivistää ulkopoliittikan olevan nimensä mukaisesti ulkoisiin ja kansainvälisiin tasoihin liittyvää, mutta samaan aikaan siihen liittyy paikallisten ja kansainvälisten teemojen interaktio.⁶⁷ Hänen tutkimuksissaan käsitellään muun muassa ympäristöä ja ilmastonmuutosta osana ulkopoliittikkaa.⁶⁸ Tässä tutkimuksessa olen sitonut ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan kuuluviksi vain ne teemat, jotka Eurooppa-neuvosto on itse päätöslauselmissaan määritellyt osaksi unionin ulkosuhteita ja turvallisuuspolitiikkaa.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikan alle kuuluva kokonaisuus muodostaa huomattavan osuuden päätöslauselmien Venäjään liittyvästä sisällöstä. Tämän kokonaisuuden alle kuuluvat muun muassa laajat ulkopoliittikkaan liittyvät asiat, kuten kriisinhallinta, unionin raja-alueet ja terrorismi. Toisaalta siihen kuuluu useita tarkemmin rajattuja asiakokonaisuuksia, kuten toinen Tšetšenia sota ja Venäjän-Georgian sota.

Eurooppa-neuvoston päätöslausemia koskevista alakysymyksistäni tärkeimmät ovat: Miten Eurooppa-neuvosto suhtautui Venäjään Tšetšenian ja Georgian kriiseissä? Kuinka Eurooppa-neuvosto käsitteli Venäjää unionin laajentumisen yhteydessä ja Venäjän etupiiriin kuuluvien maiden tapauksessa? Kuinka Eurooppa-neuvosto suhtautui Venäjään siirtolais-, pakolais ja terrorismikysymyksissä? Millainen on Eurooppa-neuvoston näkemys Länsi-Balkanista ja Venäjän suhteesta alueeseen? Miten Helsingin Sanomat ja The New York Times käsittelivät EU:ta ja Venäjää näihin teemoihin liittyen?

---

⁶⁷ HARRIS 2009, 3.

⁶⁸ HARRIS 2009, 7.

3.1. Toinen Tšetšenian sota uuden vuosituhannen avaajana

Elokuusta 1999 kesäkuuhun 2000 kestänyt toinen Tšetšenian sota näkyy Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien kireänä suhtautumisena Venäjään. HAUKKALAN mukaan kyseinen sota johti unionin merkittävimpiin sanktioihin Venäjää kohtaan. EU ei kuitenkaan tahtonut rankaista Venäjää sen valtiollisen eheyden säilyttämishalusta vaan ”Eurooppalaisten arvojen hylkäämisestä”.⁶⁹ Koska Tacis-ohjelma oli luotu nimenomaan näiden eurooppalaisten arvojen viemiseksi Venäjälle, sen kautta maahan ohjattua tukea vähennettiin.⁷⁰

Syksyn 1999 aikana Euroopan unionista kuuluneet lausunnot Venäjän toimiin Tšetšeniassa kiristyivät vähitellen. Tämän uuden kritiikin alkupisteenä voidaan pitää lokakuussa EU:n troikan⁷¹ Moskovaan tekemää matkaa, jonka tavoitteena oli painostaa Venäjää hillitsemään sotilasoperaatiotaan ja aloittamaan neuvottelut Tšetšeniassa. Venäjä kuitenkin ilmoitti, ettei neuvotteluille ollut tarvetta ja tilanne ratkaistaisiin sotilaallisesti.⁷² 6.12.1999 Venäjä esitti Groznyn 50 000 asukkaalle uhkavaatimuksen: siviileiden tulisi poistua välittömästi, sillä 11.12.1999 kaupunki tulitaisiin tuhoamaan ja siellä olevia henkilöitä kohdeltaisiin terroristeina.⁷³ Eurooppa-neuvoston vuoden 1999 viimeinen kokous pidettiin 10–11.12.1999.

Helsingin huippukokouksen päätelmien yhteydessä julkaistu ”Julkilausuma Tšetšeniasta” kritisoi Venäjää rajusti etenkin ihmisoikeuksien loukkaamisesta ja liian rajuista sotatoimista Tšetšeniassa. Julkilausumassa viitataan myös mahdollisiin pakotteisiin kaupan ja muun yhteistyön alueilla:

”Eurooppa-neuvosto kehottaa Venäjän viranomaisia: jättämään Groznyin siviiliväestölle esittämänsä uhkavaatimuksen toteuttamatta, lopettamaan pommitukset sekä suhteettoman ja mielivaltaisen voimankäytön [...] Edellä mainitun perusteella Eurooppa-neuvosto päättää tehdä tilanteesta seuraavat johtopäätökset: Euroopan unionin yhteisen strategian täytäntöönpanoa olisi tarkistettava, kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen joidenkin määräysten

⁶⁹ HAUKKALA 2008, 24.

⁷⁰ LIGHT & ALLISON 2006, 9.

⁷¹ Troikkaan kuuluivat Eurooppa-neuvoston vaihtuvan puheenjohtajamaan ulkoministeri, tulevan puheenjohtajamaan ulkoministeri ja komission ulkosuhdevastaava.

⁷² HAUKKALA 2010, 115–117.

⁷³ Grozny ultimatum ”aimed at bandits”, BBC 8.12.1999. BBC:n internet-sivu.

*soveltaminen olisi keskeytettävä ja kauppaa koskevia määräyksiä olisi sovellettava tiukasti [...]*⁷⁴

Kuinka näin tiukkasanaisen julistukseen päädyttiin? Julistuksen toimeenpanosta vastannut komissio kommentoi ulkosuhdekomissaari Pattenin suulla: *”Europe has to consider European public opinion.”*⁷⁵ HAUKKALAN mukaan Patten osoitti lausunnollaan julkisen mielipiteen pakottaneen Eurooppa-neuvoston uhkaamaan Venäjää sanktioilla, joita sillä ei oikeasti ollut tahtoa viedä läpi.⁷⁶ Nämä tammikuussa tarkentuneet pakotteet jäivätkin vähäisiksi ja lähinnä muodollisuudeksi.⁷⁷

Talouteen keskittyvissä Lissabonin päätelmissä maaliskuussa vuonna 2000 jatketaan Helsingin julkilausuman viitoittamalla tiellä: Venäjän mielivaltaiset sotatoimet tuomitaann ja ihmisoikeusloukkausten avointa tutkimusta vaaditaan. Toisaalta mahdollisia pakotteita ei enää mainita, vaan toivotaan, että EU:n ja Venäjä *”voivat työskennellä yhdessä lukuisilla molempia osapuolia kiinnostavilla aloilla rauhan, vakauden ja hyvinvoinnin edistämiseksi Euroopassa yhteisten arvojen ja tavoitteiden pohjalta.”*⁷⁸

Santa Maria de Feiran huippukokouksen päätelmissä kesäkuussa vuonna 2000 Tšetšenia mainitaan Venäjää käsittelevän kappaleen lopussa enää ohimennen, kun ensin on korostettu *”Unionin ja Venäjän välistä lujaa ja terveellä pohjalla olevaa kumppanuutta.”*⁷⁹ Kesäkuun 2000 Eurooppa-neuvoston päätelmien perusteella puoli vuotta aikaisemmin Venäjää Tšetšenian koskeneiden toimien vuoksi uhanneet taloudelliset sanktiot on unohdettu. Uhkaus kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen soveltamisen keskeytyksestä on vaihtunut sanamuotoon: *”Unioni on valmis [...] kehittämään yhteistyötä [...]kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen pohjalta.”*⁸⁰ Lissabonin ja Santa Maria de Feiran päätelmät ottavat siis Helsingin päätelmistä täysin poikkeavan linjan Venäjään ja Tšetšeniaan. Uhkavaatimuksista siirryttiin nopeasti toivomuksiin ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.

74 Helsingin Eurooppa-neuvosto 1999, liite II.

75 Europolitics 18.12.1999. Sit. MEDVEDEV & HAUKKALA 2001, 56.

76 HAUKKALA 2010, 117.

77 HAUKKALA 2008, 185–189.

78 Lissabonin Eurooppa-neuvosto 2000, kohta 56.

79 Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, kohta 55.

80 Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, kohdat 55–57.

Päätöslauselmista osan voidaan tulkita olevan unionin jäsenmaille tarkoitettuja ohjeita. Esimerkiksi Tšetšenian kriisin käsittelyssä päätöslauselmalla muistutetaan jäsenmaita yhteisen rintaman säilyttämisestä Venäjä-suhteissa: ”Eurooppa-neuvosto muistuttaa, että unioni on sitoutunut luomaan lujan kumppanuuden Venäjän kanssa ja tämä edellyttää avoimen, luottamukseen perustuvan vuoropuhelun ylläpitämistä.”⁸¹ Eurooppa-neuvosto muistuttaa siis jäsenmaitaan siitä, että vuoropuhelun ylläpitäminen olisi tärkeää kumppanuuden rakentamiseksi. Yksittäisten jäsenmaiden tai EU:n liian jyrkät toimet vaarantaisivat tämän kumppanuuden luomisen.

Vuoden 2000 kolmannen huippukokouksen päätelmissä Tšetšeniaa ei enää mainita lainkaan. Tästä on pääteltävissä neuvoston tarkistaneen linjaansa huomattavasti vuoden aikana ja kannustavan jäsenmaitaan pikemminkin rakentavaan keskusteluun ja yhteisten asioiden jouhevaan hoitamiseen Venäjän kanssa kuin tämän sisäisiin asioihin puuttumiseen. HAUKKALAN mukaan toinen Tšetšenian sota pragmatisoi EU:n suhdetta Venäjään.⁸² Tutkimukseni vahvistaa tätä tulkintaa. Toisin sanoen päätelmien avulla voidaan havaita EU:n jäsenmaiden johtajien todenneen, että Venäjän tapauksessa talousasiat, ulkopolitiikka ja Venäjän sisäisiksi luokitellut asiat olisi pidettävä toisistaan erillään.

Tšetšenia nousee esiin jälleen Tukholman huippukokouksen päätelmissä ja Venäjää kannustetaan asiassa poliittiseen ratkaisuun, mutta pakotteista ei enää mainita sanallakaan.⁸³ Putinin läsnäolo huippukokouksessa ja unionin tarve parantaa talousyhteistyötään Venäjän kanssa näkyvät siis päätelmien ristiriitaisuudessa: Tšetšeniaa ei tahdota nostaa asialistalla enää erityisen korkealle, vaikka Venäjän toimia tahdotaan kritisoida. Portugalin puheenjohtajakautteen vuoden 2000 ensimmäisellä puoliskolla verrattuna Ruotsin puheenjohtajakauden päätelmissä alkuvuonna 2001 huoli Venäjän ihmisoikeusasioista on kuitenkin selvemmin esillä.

New York Timesissa huomioidaan Putinin vierailu Tukholman huippukokouksessa.⁸⁴ Tukholman päätöslauselmissa Venäjälle kerrotaan unionin tarve pohjata kumppanuus

81 Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, kohta 57.

82 HAUKKALA 2008, 189–190.

83 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohdat 55–61.

84 Pressed on Chechnya, Putin cites Macedonia ja Russia expels 4 Americans and vows 'other measures', *NYT* 24.3.2001.

”yhteisiin arvoihin”.⁸⁵ Putinin antama vastaus tähän löytyy New York Timesista: *”All countries of Europe are united by common democratic principles. We are not divided by ideological walls.”*⁸⁶ Samassa artikkelissa kerrotaan Putinin ohjanneen Tšetšeniasta kysyttäessä huomion Makedoniaan ja Länsi-Balkanin terrorismiin, jota kansainvälinen yhteisö ei ole saanut loppumaan. Helsingin Sanomissa tämä vertaus tuomitaan erittäin kriittisesti: *”Putinin yritys rinnastaa Makedonian kriisi Tshetsheniaan oli absurdi.”*⁸⁷ Tämän lehdessä raportoidun keskustelun avulla voidaan todeta päätöslauselmien olevan hetkittäin osana liki reaaliaikaista dialogia EU:n ja Venäjän välillä.

Maaliskuussa vuonna 2001 Tukholman huippukokouksen kanssa samaan aikaan Yhdysvaltojen ja Venäjän välillä oli ongelmia vakoilusta syytettyjen diplomaattien karkotusten vuoksi. New York Times kritisoi epäsuorasti unionia ja sen pyrkimystä syvempään yhteistyöhön Venäjän kanssa.⁸⁸ Tukholman päätöslauselmien perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että unionin tarve jatkaa Venäjän integroimista osaksi Eurooppaa oli suurempi kuin miellyttää Yhdysvaltoja tai kritisoida Venäjää Tšetšenian ongelmista huolimatta. Tätä mieltä on myös Helsingin Sanomat todetessaan *”kriisi ei pysy maton alla, vaikka sitä reaali poliittisista syistä sinne koko ajan lakaistaankin.”*⁸⁹ Länsilehtien mielestä unioni siis pyrki jättäytymään ulkopuolelle Venäjän ja Yhdysvaltojen välisestä kiistelystä, sekä pitämään unionin ja Venäjän lähentymisen liikkeessä mahdollisia ristiriitoja läpi sormien katsomalla.

Sama linja jatkui vuoden 2001 kesäkuussa Göteborgin huippukokouksessa: Venäjän toimia arvostellaan, mutta mihinkään konkreettisiin toimiin unioni ei päätöslauselmissa itseään tahdo velvoittaa. Vastaavasti Venäjää valtiona ei enää suoraan syytetä ihmisoikeusloukkauksista, vaan viitataan tekijöihin pikemminkin yksilöinä. Lisäksi Eurooppa-neuvosto siirtää tutkimusten ja toimenpiteiden suorittamisesta vastuuta unionia ja Venäjää yhdistävälle organisaatiolle, Etyjille. Syynä on mitä ilmeisimmin suoran konfliktiin sekaantumisen välttäminen hyvien suhteiden ylläpitämiseksi:

”Tšetšenian tilanne aiheuttaa edelleen vakavaa huolta. Konfliktiin on löydettävä pikaisesti poliittinen ratkaisu. Ilmoitetut ihmisoikeusrikkomukset on edelleen tutkittava perusteellisesti, jotta tekijät saataisiin oikeuden eteen. Kuten EU:n ja

85 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001a, kohta 56.

86 Pressed on Chechnya, Putin cites Macedonia, *NYT* 24.3.2001.

87 EU:n huippukokouksessa vedetään nyt henkeä, *HS* 25.3.2001.

88 Russia expels 4 Americans and vows 'other measures', *NYT* 24.3.2001.

89 EU:n huippukokouksessa vedetään nyt henkeä, *HS* 25.3.2001.

Venäjän huippukokouksessa sovittiin ja vahvistettiin 15. kesäkuuta, Etyjin avustusryhmä palaa Tšetšeniaan.”⁹⁰

EU:n suhtautuminen Tšetšeniaan muuttui selkeästi syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskujen jälkeen. LIGHTin ja ALLISONin mukaan kansainvälisen terrorismin uhka toi Venäjän lähemmäs länttä ja siirtäen kansainvälisen huomion pois Tšetšeniasta.⁹¹ Kymmenen päivää terrori-iskujen jälkeen Brysselissä kokoontuneen ylimääräisen huippukokouksen päätelmissä Venäjä mainitaan kumppanina terrorisminvastaisessa taistelussa.⁹² Laekenin päätelmissä ongelmiin viitataan vain yleisellä tasolla: *”Poliittisia ja turvallisuuskysymyksiä koskevan vuoropuhelun sisältöä ja konkreettisia tuloksia on parannettava”*⁹³. Syyskuun 2001 jälkeisessä tilanteessa Eurooppa-neuvosto ei enää ota Tšetšeniaa niin vahvasti esiin päätelmissään, sillä Venäjän toimet Tšetšeniassa on helpompi jättää huomioimatta yleisesti terrorismia vastaan tiukentuneen maailmanpoliittisen suhtautumisen myötä. Tätä tulkintaani tukee myös LUDLOW.⁹⁴

Huomattavaa on myös se, että vuoden 2002 päätöslauselmissa Venäjään ei viitata ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueilla kuin epäsuorasti, kun se aikaisemmin on ollut päätöslauselmisa esillä kokonaan omana aihealueenaan. Syynä tähän on ilmeisesti Venäjän ja EU:n välisten huippukokousten säännöllistyminen – Eurooppa-neuvostolla ei ollut enää niin suurta tarvetta kommentoinnillaan ohjata unionin Venäjä-politiikkaa päätelmissä, kun Venäjä-suhteita hoidettiin omissa kokouksissaan. Lisäksi syynä voidaan pitää aikaisemmin päätelmissä Venäjää esillä pitäneen Tšetšenian kriisin vaimenemista ja sen muuttumista EU:n näkökulmasta merkityksettömämmäksi maailmanpoliittisen tilanteen myötä.

Monet tutkijat ovat havainneet EU:n Venäjään kohdistaman kritiikin Tšetšeniaan liittyvien asioiden hoitamisessa vähentyneen 2000-luvun alussa nopeasti. HAUKKALA toteaa vuoden 1999 lopussa Venäjälle annetun julistukseen syntyneen jäsenmaiden ristiriitaisten näkemysten tuloksena ja muun muassa Saksan painostaneen päätelmiä

⁹⁰ Göteborgin Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 62.

⁹¹ LIGHT & ALLISON 2006, 9–10.

⁹² Brysselin Eurooppa-neuvosto 2001, kappale 3.

⁹³ Laekenin Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 52.

⁹⁴ LUDLOW 2002b, 154–156.

tiukempia sanktioita kohti.⁹⁵ WESTPHAL näkee kansleri Schröderin projektina olleiden Saksan ja Venäjän suhteiden lähentämisen ja suhteiden taloudellisten näkökulmien korostamisen vaikuttaneen suoraan siihen, että Saksa alkoi tukea Venäjän toimia terrorismin torjunnassa Tšetšeniassa.⁹⁶ Muutos tähän Saksan ajamaan Venäjä-myötämieliseen linjaan tuli ihmisoikeusnäkökulmia painottaneen kansleri Merkelin myötä vuodesta 2005 alkaen.⁹⁷ On siis pääteltävissä, että jos Saksa tahtoi vähentää Venäjään kohdistettua kritiikkiä terrorismiin liittyvissä asioissa, näkyy se pian myös Eurooppa-neuvoston päätelmissä. Toisin sanoen unionin vahvojen maiden poliittisten linjojen muutokset voivat toimia Eurooppa-neuvoston päätelmissä esiintyvien muutosten selittäjinä.

Vaikka toinen Tšetšenian sota johti päätelmissä poikkeuksellisen kovasanaiseen Venäjän kritisointiin, katosi se päätelmistä reilussa vuodessa. Syitä siihen, miksi päätelmien liitteenä joulukuussa 1999 olleen julkilausuman sanamuodot Venäjää kohtaan ovat niin tuomitsevia, löytyy niin Euroopan alueen julkisesta paineista kuin tiettyjen jäsenmaiden Venäjää kohtaan ajamasta kovasta linjastakin. Vastaavasti syitä Tšetšenian katoamiseen päätelmistä voidaan etsiä talouden merkityksen kasvulla, tiettyjen jäsenmaiden johdossa tapahtuneilla poliittisilla muutoksilla ja etenkin maailmanlaajuisen terrorisminvastaisen mielialan kasvun myötä.⁹⁸

Vuoden 2002 lokakuussa terroristien isku Moskovalaiseen teatteriin tuomitaan samanaikaisesti kokoontuneen Eurooppa-neuvoston kokouksessa jyrkkäsanaisesti,⁹⁹ mutta iskun suorittajien tšetšeenitaustasta ei mainita mitään. New York Timesissa ja Helsingin Sanomissa juuri valtaan nousseen Putinin toimet vuodesta 1999 alkaen Tšetšeniassa nähdään suorana syynä epätoivoiseen terrori-iskuun,¹⁰⁰ mutta päätelmissä näin suoria viivoja ei luonnollisesti voida vetää.

---

95 HAUKKALA 2010, 116.

96 WESTPHAL 2008, 105–107.

97 WESTPHAL 2008, 113–114.

98 LIGHT & ALLISON 2006, 9–12.

99 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2002, liite III.

100 The Chechen War Comes Home, NYT 26.10.2002; Terroria Venäjän pääkaupungissa, HS 25.10.2002.

LUDLOWn mukaan Moskovan terrori-iskun todellinen jälkipyykki käytiin vasta huippukokouksen jälkeen, kun panttivankitilanne oli lauennut.¹⁰¹ Lisäksi Tanska oli omalla sekaantumisellaan Tšetšenian kriisiin kiristänyt EU:n välejä Venäjään. Samaan aikaan Venäjän kanssa oli tarpeen sopia tärkeästä Kaliningradin tilanteesta. Tästä johtuen Tšetšeniasta oli tarpeen vaieta päätöslauselmien tasolla.¹⁰² Eurooppa-neuvoston näkökulmasta Venäjä alkoi siirtyä terrorisoijasta terrorismin uhriksi.

Moskovan terrori-iskun jälkeen Tšetšeniasta vaietaan päätöslauselmissa, vaikka aihe pysyy ajankohtaisena lehdistössä. Vuoden 2003 maaliskuun Eurooppa-neuvoston kokous keskittyi talouteen ja energiaan ottaen ajankohtaisista aiheista kantaa vain Irakiin ja Lähi-itään.¹⁰³ Samaan aikaan lehdistön huomiota riittää Irakin lisäksi Tšetšenialle, jossa Venäjä kärsii yhä tappioita ja Putin yrittää saada tilanteen rauhoittumaan lupauksilla autonomiasta.¹⁰⁴ Mielestäni tällaisiin rauhanponnistuksiin tähdänneet Putinin puheet olisi vielä ennen terrorismin aikakautta otettu Eurooppa-neuvoston päätelmissä huomioon ja kannustettu osapuolia jatkamaan ponnisteluja ongelmien rauhanomaiseen ratkaisuun.

Helsingin Sanomat käsittelee Thessalonikin huippukokouksen alla kesäkuussa 2003 artikkelissaan Venäjän ja EU:n yhteistyön ongelmaa. Artikkelin kirjoittanut Länsi-Euroopan turvallisuustutkimuksen professori Tuomas Forsberg tiivistää mielestäni hyvin Venäjän kyvyn hyödyntää hajanista unionia ja sen vaihtuvaa puheenjohtajamaata etenkin Tšetšenian tapauksessa:

”Venäjä puolestaan on voinut boikotoida yhtä puheenjohtajamaata - kuten kävi Tanskalle - ja toivoa saavansa parempaa kohtelua seuraavilta; Välimeren maat ovat yleensä suhtautuneet esimerkiksi Tshetshenian kysymykseen pohjoisempia EU-maita välinpitämättömämmin.”¹⁰⁵

Seuraavan huippukokouksen alla Brysselissä unionin hajanaisuus oli jälleen erityisen ilmeistä. Helsingin Sanomat uutisoi muiden jäsenmaiden olleen erityisen kriittisiä

101 LUDLOW 2004, 212–213.

102 LUDLOW 2004, 269–273.

103 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003a.

104 Putin lupasi Tshetshenialle laajaa itsehallintoa, *HS* 19.3.2003; Russia: Rebel leader urges 'no' vote, *NYT* 19.3.2003; Kaksi venäläistä helikopteria katosi Tshetsheniassa, *HS* 21.3.2003; Chechnya Weighs a Russian Offer of Self-Rule, *NYT* 23.3.2003.

105 Tuomas Forsberg: EU:n presidentti veisi uskottavuutta ulkoministeriltä, *HS* 18.6.2003.

Italiaa koskaan, sillä tämä oli poikennut unionin yhteisestä rintamasta ja antanut tukensa Venäjälle:

”Ulkoministerit arvostelivat Italiaa yli tunnin aiemmin tässä kuussa järjestetyn EU:n ja Venäjän välisen epäonnistuneen huippukokouksen vuoksi. Kokousta isännöinyt Berlusconi antoi Vladimir Putinille täyden tukensa öljyjätti Jukosin ja Tshetshenian kriiseissä.”¹⁰⁶

Toisaalta samaisen kokouksen päätöslauselmissa Eurooppa-neuvosto kertoo tyytyväisyydestään Venäjän kanssa tehtävään yhteistyöhön ulko- ja turvallisuuspolitiikassa: *”Tässä yhteydessä Eurooppa-neuvosto viittaa niihin mahdollisuuksiin, joita EU:lla ja Venäjällä on edistää yhdessä vakautta, demokratiaa ja hyvinvointia niiden yhteisissä naapurimaissa.”¹⁰⁷* Pelkästään päätöslauselmia tarkastelemalla voidaan todeta Eurooppa-neuvoston luopuneen Venäjän kritisoinnista ulkopoliitikan saralla, mutta lehdistön perusteella Eurooppa-neuvosto oli Venäjän suhteen jakautunut. Päätöslauselmien perusteella Eurooppa-neuvosto luopui Venäjän julkisesta kritisoinnista vuoden 2003 loppuun mennessä.

Lehdistössä Tšetšenian kysymys ja unionin suhtautuminen Venäjään asian tiimoilta pysyy esillä vuoden 2003 jälkeenkin. Esimerkiksi vuoden 2005 ensimmäisen huippukokouksen alla EU oli päättänyt lähettää valtuuskunnan selvittämään Tšetšenian jälleenrakennustoissa auttamista.¹⁰⁸ Tšetšenia oli edelleen hyvin arpinen nimenomaan presidentti Putinin sitä kohtaan osoittaman tiukan linjan vuoksi.¹⁰⁹ Vuoden 2005 alussa unionin ja Venäjän välit olivat kireähköt muun muassa Ukrainan tapahtumien vuoksi, mutta Venäjää tahdottiin kiitellä sen Kioton ilmastopöytäkirjaan liittymisestä.

Yhdysvaltojen terrorisminvastainen sota ja sen leviäminen Irakiin vuonna 2003, sekä unionin ja Venäjän syvenevät taloudelliset suhteet, olivat ensisijaisesti ne tekijät, joka yhdistivät Venäjän ja Euroopan unionin heikentymään päässeitä välejä. Päätöslauselmia tulkitsemalla Eurooppa-neuvosto totesi vuoden 2003 aikana, että ainakaan unionin korkeimman johdon tekemissä julistuksissa Tšetšenian kysymyksestä ei ollut enää aiheellista Venäjää kritisoida. LUDLOWn tarjoama tulkinta siitä, että yksittäisten jäsenmaiden Tšetšeniaa tukevat toimet olivat kannustaneet Venäjän jo niin

¹⁰⁶ Isrealin ulkoministeri vaati ymmärrystä EU:lta, *HS* 18.11.2003.

¹⁰⁷ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 69.

¹⁰⁸ Ihmisoikeusjärjestö: Tshetshenian sieppaukset "rikos ihmisyyttä vastaan", *HS* 22.3.2005.

¹⁰⁹ Even Chechnya's Dream Street Is a Dead End, *NYT* 23.3.2005.

suuriin vastatoimiin, ettei Eurooppa-neuvostolla ollut enää varaa lähteä kritisoimaan Venäjää vuoden 2002 jälkeen.¹¹⁰

Vaikka unioni tämän jälkeenkin oli muilla tasoilla tekemissä Venäjän kanssa Tšetšeniaan liittyen, ei Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa esitetyllä korkeimman tason kritiikillä ollut enää tehtävää. Maailmanpoliittisen tilanteen muuttuminen ja Venäjän kovat vastatoimet saivat Eurooppa-neuvoston vaikenemaan Tšetšeniasta. Näiden ulkoisten syiden lisäksi HAUKKALAN tarjoamat tulkinnat tilanteesta selittävät etenkin Venäjän vastaisten katoamista pakotteista: Eurooppa-neuvostolla ei ollut todellisuudessa riittävää tahtoa vastatoimiin Venäjää vastaan, ja sen suhde maahan pragmatisoitui Tšetšenian kriisin myötä. Pakotteiden poistuminen asialistalta heti vuoden 2000 ensimmäisen huippukokouksen päätöslauselmista tukee tätä HAUKKALAN tulkintaa.

Sekä Helsingin Sanomat, että The New York Times tulkitsevat tilannetta mielestäni varsin totuudenmukaisesti todetessaan EU:n vaienneen Tšetšeniasta nopeasti reaalioliittisista syistä. Länsimaista lehdistöä Eurooppa-neuvoston vaikeneminen Tšetšeniasta ei saanut hiljaiseksi, mutta aiheen tilalle nousseet ajankohtaisemmat teemat veivät tilanteen kuitenkin yllättävän pian pois otsikoista. Lehdistö löysi Euroopan unioniin ja Venäjään liittyviä uutisaiheita nopeasti muualta, kuten EU:n laajenemisesta itään.

3.2. Laajenevan unionin raja-alueet ja Venäjä

Euroopan unioni laajeni vuosina 2004 ja 2007 itään ja etelään. Suurin osa uusista jäsenmaista kuului Neuvostoliiton entiseen etupiiriin. Kolmen Baltian maan tapauksessa entiset Neuvostoliiton osat liittyivät osaksi Euroopan unionia. Lisäksi unioni pyrki läheisempiin suhteisiin muun muassa Ukrainan ja Moldovan kanssa. Nämä Venäjän etupiiriin kuuluvat maat kantoivat mukanaan Neuvostoliiton hajoamisen mukana tuoneita ongelmia kuten rajakiistoja ja suuria venäläistaustaisia vähemmistöjä.¹¹¹

---

¹¹⁰ LUDLOW 2004, 269–273

¹¹¹ MUIZNIEKS & KEHRIS 2003, 32–33.

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa otetaan useasti kantaa Venäjään ongelmallisena rajanaapurina: Venäjä nähdään rikollisuuden ja laittoman siirtolaisuuden levittäjänä, sekä EU:n liittolaisia omaan leiriinsä keräämään pyrkivänä toimijana. Etenkin vuonna 2004 jäseniksi liittyneet Viro, Latvia, Liettua ja Puola näkivät Venäjän suoranaisena uhkana, jota vastaan täytyi puolustautua.¹¹² Nämä kannanotot on kuitenkin toistuvasti piilotettu epäsuoriksi viittauksiksi: Venäjää ei mainita unionin itälaajentumiseen liittyvissä ongelmatilanteissa mielellään nimeltä. Euroopan unioni tahtoi toimia varovaisesti lähentyessään Venäjän etupiiriä.

3.2.1. EU:n uuden jäsenmaat ja Venäjän vanhat etupiirit

EU:n laajentuminen vuosina 2004 ja 2007 herätti Venäjässä huolta. Monet Neuvostoliiton etupiiriin kuuluneet maat hylkäsivät viimeistään EU-jäsenyyden myötä Venäjän ja suuntautuivat länteen. Oman huolensa Venäjälle aiheutti myös Kaliningrad. Puolan ja Liettuan liittyminen jäseniksi jätti Venäjälle kuuluvan Kaliningradin alueen kokonaan EU:n jäsenmaiden ympäröimäksi. Vuoden 2002 päätöslauselmisa Kaliningradia sivutaan usein, ilmeisesti Venäjän osoitettua huolensa alueensa eristykseen joutumisen vuoksi:

”Koska tavoitteena on kehittää EU:n ja Venäjän välistä strategista kumppanuutta edelleen, Eurooppa-neuvosto on valmis erityisiin ponnisteluihin, jotta kaikkien asianomaisten osapuolten näkemykset henkilöiden kauttakulusta Kaliningradin alueen ja muun Venäjän välillä voidaan sovittaa yhteen..”¹¹³

LUDLOWn mukaan Kaliningradiin liittyvistä keskeisimmistä asioista päästiinkin Venäjän kanssa yhteisymmärrykseen vuoden 2002 aikana.¹¹⁴ Vastaavasti EU:lla oli omat Venäjään liittyvät huolensa uusien jäsenmaiden liittyessä siihen. Unionin laajentuessa itään sen yhteinen raja-alue Venäjän kanssa piteni merkittävästi ja uusien jäsenmaiden valmiudet valvoa unionin uutta ulkorajaa herättivät vanhoissa jäsenmaissa huolta. Tämä huoli paistaa läpi Brysselin huippukokouksessa vuonna 2003, kun päätöslauselmisa käsiteltiin unionin laajentumista:

¹¹² ALLISON 2006, 88–89.

¹¹³ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2002, kohta 17.

¹¹⁴ LUDLOW 2004, 211–213, 269–273.

”Eurooppa-neuvosto korostaa, että tulevan laajentumisen myötä unionin rajat laajenevat, ja muistuttaa, että on kaikkien jäsenvaltioiden yhteisen edun mukaista toteuttaa tehokkaampaa rajavalvontaa [...] katettaisiin tämän alueen kaikkein kiireellisimmät tarpeet erityisesti tukemalla ulkorajavalvontaa..”¹¹⁵

Helsingin Sanomien kolumnissa Max Jakobson tuo juuri ennen kyseistä Brysselin huippukokousta esiin taustat, joiden valossa ulkorajojen valvonnan vakuuttelun päätöslauselmissa voisi tulkita olevan suunnattu ensisijaisesti unionin uusille jäsenmaille. Jakobsonin näkökulman mukaan Itä-Euroopan maat kokevat Venäjän uhkana, eikä Venäjä ole vanhoillekaan jäsenmaille erityisen mieluinen kumppani:

”Lännestä nähtynä Venäjä on vajonnut sotilaspoliittisen horisontin alapuolelle. Venäjä on kyllä tärkeä, koska se tuottaa öljyä ja kaasua - ei juuri muuta. Mutta Keski- ja Itä-Euroopan kansoilla on Venäjän harjoittama julma sorto tuoreessa muistissa.”¹¹⁶

SALMISEN mukaan Nato-myönteisen Jakobsonin kolumneja julkaisemalla lehti toi kolumnistin selän taakse piiloutumalla esiin sen, että lehti itse kannatti Naton laajentumista.¹¹⁷ Helsingin Sanomat koki siis ainakin uutisointinsa perusteella, että Venäjä oli turvallisuusuhka. Tähän Venäjän luomaan turvallisuusuhkaan EU:n itärajalla olisi ratkaisuna sotilasliitto Naton laajentuminen.

Vuoden 2003 viimeisen Brysselin huippukokouksen päätöslauselmassa uusia jäsenmaita kannustetaan edelleen ulkorajojansa koskevan lainsäädännön saattamista unionin säädösten mukaiseksi.¹¹⁸ LINDENin mukaan Monissa Itä-Euroopan maissa nimenomaan Venäjän suuntaan rajavalvonta oli heikkoa tai ainakin venäläiset pääsivät liikkumaan rajan yli ongelmitta.¹¹⁹ Päätöslauselmissa kannustetaan siis uusia jäsenmaita saattamaan Venäjän vastaisten rajojensa valvonta ja lainsäädäntö kuntoon.

Toinen merkittävä huolenaihe laajentumisen yhteydessä unionille oli sen ja Venäjän välisen kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen laajentuminen unionin uusiin jäsenmaihiin: *”Euroopan unioni on valmis keskustelemaan laajentumisen vaikutuksiin*

115 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003b, kohdat 25–26.

116 Max Jakobson: Turvallisuuspolitiikka II, *HS* 15.11.2003.

117 SALMINEN 2006, 252–254.

118 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 20.

119 LINDEN 2011, 133–134.

liittyvistä Venäjän legitiimeistä huolenaiheista, mutta tämä tapahtuu täysin erillään kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen laajentamisesta.”¹²⁰

Toisin sanoen Eurooppa-neuvosto tahtoo korostaa Venäjälle ymmärtäneensä tämän mahdolliset huolet sen rajoille levittäytyvän unionin suhteen. Mutta samalla päätöslauselmissa tahdotaan korostaa unionin halua pitää nämä huolet erillään unionin ja Venäjän voimassa olevasta kumppanuus- ja yhteistyösopimuksesta. Thessalonikin päätöslauselma tuo mielestäni erinomaisesti esiin Eurooppa-neuvoston kannan laajenevan unionin ja Venäjän suhteisiin: Venäjän kanssa ollaan valmiita keskustelemaan, mutta jo voimassaolevia sopimuksia ei lähdetä avaamaan.

Euroopan unionin laajentuminen vuosina 2004 ja 2007 näkyy päätelmissä, mutta laajentumisen yhteydessä suoraan Venäjään viittaavissa maininnoissa keskitytään lähinnä kertomaan Venäjälle kaikkein isoimmista ongelmista, kuten Viron ja Latvian rajakiistoista. Eurooppa-neuvoston painostus Venäjää kohtaan rajakiistojen ratkaisemiseksi jatkui jäsenmaiden liittymisen jälkeenkin.¹²¹ Laajentumista käsittelevät päätelmien kohdat on suunnattu samaan aikaan Venäjälle ja uusille jäsenmaille: EU kannustaa molempia osapuolia ratkaisemaan keskinäiset kiistansa.

Helsingin Sanomissa noteerataan vuoden 2004 huippukokousten yhteydessä se, kuinka vaikeaa Viron ja Latvian rajakiistojen sopiminen Venäjän kanssa oli. Viron ulkoministeri Ojulandin kautta tuodaan esiin se, etteivät unionin ja Venäjän suhteet laajentumisen yhteydessä ole olleet parhaimmillaan.¹²² Vuoden 2005 ensimmäisen huippukokouksen aikaan Helsingin Sanomat siteeraa toista baltialaista poliitikkoa, Liettuan komissaaria, ja tulkitsee automaattisesti tämän puheen turvallisemmasta lähiympäristöstä viittaavaan Venäjään.¹²³

Laajemmalla tulkinnalla Venäjään voidaan nähdä viittauksia myös niissä tilanteissa, kun päätelmät korostavat unionin laajentumisen myötävaikuttaneen Euroopan kahtiajaon päättymiseen ja edistäneen koko maanosan rauhaa. Päätelmissä kerrotaan

¹²⁰ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004a, kohta 76.

¹²¹ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 74; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 61.

¹²² Uuden Euroopan pioneeri, *HS* 20.6.2004.

¹²³ Budjettikomissaari kiittää Suomea EU:n rahoitussuunnittelusta, *HS* 21.3.2005.

unionin korjanneen jakaantuneen Euroopan ja lujittaneen Euroopan yhteisiä arvoja: demokratiaa, ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta.¹²⁴ Tällainen teksti on suunnattu varsin kiertelmättä kohti Venäjää: kylmän sodan aikana vastapuolella ollut Neuvostoliitto ja sen seuraaja Venäjä olivat Euroopan yhteisen arvojen vastaisia ja yhdentymistä hidastavia tekijöitä.

Vaikka välillä pääslauselmien laajentumisosioista Venäjään viittaavat osiot on helppo havaita, ei näin aina ole. HS toteaa Eurooppa-neuvoston käyttävän päätöslauselmiensa laajentumispuheissa niin paljon kapulakieltä, että varsinaisen sisällön tulkitseminen on tarpeettoman vaikeaa.¹²⁵ Eurooppa-neuvoston huolet uusien jäsenmaiden suhteesta Venäjään tulevatkin suoraa laajentumiskeskustelua selkeämmin esiin päätöslauselmien käsitellessä muun muassa unionin yhteistä rajavalvontaa ja energiapolitiikkaa.

Unionin laajentumishalut laantuivat vuoden 2006 aikana. Samalla päätöslauselmista loppuivat laajentumista sivuavat viittauksen Venäjään. Helsingin Sanomat listaa useita syitä laajentumishalujen vähentymiseen. Niitä olivat ainakin Bulgarian ja Romanian liittyminen unioniin liian nopeasti, kiistat perustuslaista ja usean maan tekemä lobbaus laajentumisen pysäyttämiseksi.¹²⁶ Uutisoinnin perusteella HS pitää EU:n laajentumisen hidastumista positiivisena asiana.

Vuosina 2004 ja 2007 unioniin liittyneistä kahdestatoista uudesta jäsenmaasta vain Kypros ja Malta eivät kuuluneet Natoon. Pohjois-Atlantin liiton asiat olivat pinnalla myös Eurooppa-neuvoston huippukokouksien yhteydessä, mutta virallisiin päätöslauselmiin sotilasliiton asiat eivät kuuluneet. Vuoden 2007 ensimmäisen huippukokouksen yhteydessä pinnalla olivat Yhdysvaltojen suunnitelmat tuoda ohjuspuolustusjärjestelmänsä Puolaan ja Tsekiin. Eurooppa-neuvoston huippukokouksen lehdistötilaisuudessa Ranskan presidentti Chirac varoittaa Euroopan siirtymisestä ”*vanhentuneeseen järjestykseen*.”¹²⁷ Venäjän ja Putinin ystävänä tunnettu Chirac käytti siis huippukokouksen tuomaa huomiota hyväkseen yrittäessään ohjata unionin uusien jäsenmaiden toimintaa Venäjä-myönteisemmäksi.

124 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, kohta 5.

125 Tahroja paperilla, HS 17.6.2006.

126 EU lisäsi ripauksen itsekkyyttä laajentumislinjauksiinsa, HS 16.12.2006.; EU hillitsee lisälaajentumista, HS 14.12.2006.; Turkin tie EU:hun hidastunee Saksan vetokaudella, HS 16.12.2006; ”Pökkelöt” pitivät unionin pystyssä, HS 15.12.2006.

127 Chirac: USA:n ohjustukikohdat jakaisivat Euroopan, HS 10.3.2007.

Siitä, miten Naton asioita hoidettiin Eurooppa-neuvoston huippukokousten yhteydessä, kertoo myös uutinen kesäkuulta 2007. 15 eurooppalaista Nato-maata, sekä lisäksi Suomi ja Ruotsi, allekirjoittivat sopimuksen kuljetuskoneiden hankinnasta Brysselissä keskiviikkona, kun Eurooppa-neuvoston huippukokous alkoi torstaina.¹²⁸ Helsingin Sanomat muistuttaa siis uutisoinnillaan Venäjään liittyvien turvallisuushkien olevan esillä kokouksen alla, vaikka sotilasliiton asiat eivät virallisesti unioniin liitykään.

Lehtien perusteella Venäjä ei kuitenkaan keskittynyt syyttämään unionia ja sen uusia jäsenmaita välien kiristämisestä, vaan suuntasi syytökset kohti Yhdysvaltoja. Maaliskuussa 2007 HS muistuttaa presidentti Putinin äskettäin Saksassa pitämästä puheesta, jossa tämä syytti Natoa ja Yhdysvaltoja kilpavarustelukierteen lietsomiesta Euroopassa.¹²⁹ SALMISEN mukaan Venäjällä uutisoitiin tarkasti Natosta ja sotilasliiton toiminta sekä laajentuminen sen rajoilla nähtiin uhkana.¹³⁰ NYT uutisoi Yhdysvaltojen uuden puolustusministeri Gatesin pyrkivän paikkaamaan maan heikentyneitä välejä niin eurooppalaisiin Naton jäseniin kuin Venäjäänkin.¹³¹

HS toteaa vuoden 2008 kesäkuun huippukokouksen yhteydessä monen Länsi-Euroopan maan, etenkin Saksan, suhtautuvan ohjushankkeeseen nihkeästi juuri Venäjän esittämien vastalauseiden takia, ja Puolankin vaativan ohjusprojektista Yhdysvalloilta korkeaa hintaa heikkenevien Venäjä-suhteidensa takia.¹³² NYT taas toteaa Venäjän kohdistavan vastatoimensa juurikin niitä Nato-maita vastaan, jotka ohjuskilpiahankkeeseen osallistuvat. Liettuaa harkittiin ainakin epävirallisesti Puolan sijaan ohjusten sijoitusmaaksi, ja lehden mukaan Venäjä ei vielä kukaan hyväksynyt sitä miten Baltian maat olivat siirtyneet sen leiristä lyhyessä ajassa osaksi länttä.¹³³

Uusista jäsenmaista erityisesti Puola oli Venäjän kanssa heikoissa väleissä.¹³⁴ Vuonna 2006 Venäjän kiellettyä puolalaisen lihan tuonnin jäädytti Puola EU:n ja Venäjän

128 Nato päätti kuljetuskone-hankinnoista, *HS* 22.6.2007.

129 Kremlin syytöksistä huolestunut USA yrittää lähentää suhteita Venäjään, *HS* 7.3.2007.

130 SALMINEN 2006, 235–237, 261.

131 New Defense Chief Eases Relations Rumsfeld Bruised, *NYT* 11.3.2007.

132 Yhdysvaltain ohjuskilpisuunnitelma ajautui hankaluuksiin Puolassa, *HS* 19.6.2008.

133 As Poles Balk, U.S. Eyes Lithuania as Site for Missile Shield, *NYT* 19.6.2008.

134 ALLISON 2006, 88–90.

väliset neuvottelut uudesta PCA:sta.¹³⁵ Lihakiista ei ratkennut nopeasti, vaan sitä käsiteltiin lehdistössä vielä vuoden 2007 huippukokouksien yhteydessä. Kiista eskaloitui lopulta siihen, että Venäjä uhkasi kieltää lihantuonnin koko EU:n alueelta.¹³⁶ Puolan presidentti Kaczynski esitti myös kesällä 2007 maansa ansaitsevan suuremman äänioikeuden unionissa toisessa maailmansodassa Saksan ja Neuvostoliiton takia kärsimiensä vääryyksien vuoksi.¹³⁷

Lopulta Puolan tuore pääministeri Tusk sai neuvoteltua Venäjän luopumaan lihantuontikiellosta joulukuun 2007 huippukokouksen alla.¹³⁸ Puolan ja Venäjän välinen kiista oli tässä vaiheessa kestänyt kaksi vuotta. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmiin lihakiista ja etenkin Venäjän käyttämät elintarvikekiellot päätyvät kuitenkin vasta Puolan lihakiistan jälkeen kesäkuussa 2008.¹³⁹ Eurooppa-neuvosto ei ilmeisesti tahtonut lähteä käsittelemään tätä yksittäisen jäsenmaan ja Venäjän välistä riitaa sen ollessa vielä aktiivinen, mutta riidan ratkettua tekstillä osoitetaan jäsenmaille Eurooppa-neuvoston pyrkivän yhteisenä rintamana estämään vastaavat riidat Venäjän kanssa tulevaisuudessa.

Euroopan unionin laajentuminen toi osaksi unionia uusien jäsenmaiden vanhat ongelmat Venäjän kanssa. Venäjän näkökulmasta ensisijaisesti sitä vastaan suunnattu Nato oli unionin liittyneiden kymmenen sotilasliiton jäsenmaan takia entistä tiiviimmin linkittynyt osaksi EU:ta. Viron rajariitojen ja Puolan lihakiistojen tapaiset ongelmat toivat Eurooppa-neuvoston huippukokouksiin entistä enemmän Venäjää sivuavia ongelmia. Päätöslauselmiin asti näitä yksittäisiä kiistoja otettiin kuitenkin harvoin, vaan päätöslauselmissa pyrittiin keskittymään yksittäisiä uusia jäsenmaita koskevien riitojen sijaan suurempiin Venäjä-ongelmiin, kuten energiaulkopolitiikkaan.

Kootusti voidaan sanoa unionin laajentumisen tuoneen sitä lähemmäs Ukrainan ja Moldovan kaltaisia ongelmallisia raja-alueita ja nostaneen samalla esiin Venäjään liittyneitä uusia huolia. Näihin uusiin ongelmiin viitataan päätelmissä nimenomaan epäsuorasti. Samaan aikaan laajentuneen unionin toivotaan vaikuttavan entistä

135 EU:n lihakiista ehkä ratkeamassa, *HS* 15.12.2006.

136 EU:n delegaation neuvottelemaan Venäjälle lihantuonnista, *HS* 8.3.2007.

137 252 miljoonaa suomalaista, *HS* 22.6.2007.

138 Venäjä luopuu Puolan lihan tuontikiellosta, *HS* 13.12.2007.

139 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2008b, kohta 35.

tehokkaammin Venäjän kehitykseen toivottuun suuntaan ja kehutaan Venäjää sen toimista aikaisempien ongelmien ratkaisemiseksi.¹⁴⁰

Päätöslauselmat maalaavat unionista kuvaa laajentumiskeskusteluissa demokratiaa levittävänä yhteisönä, joka on entisille itäblokin maille Venäjää parempi vaihtoehto. EU:n ajamaa demokratisointiprosessia ei kuitenkaan otettu vastaan kaikissa uusissa jäsenmaissa sen paremmin kuin Venäjälläkään. KRAUSE tuo esiin Slovakian tapauksen, jossa unionin toimet maan demokratisoimisessa eivät onnistuneet yhtä hyvin kuin esimerkiksi Puolassa ja Tsekissä.¹⁴¹ CROWTHERin mukaan demokratisointi ei edennyt Romaniassakaan ongelmitta.¹⁴² Itä-Euroopan entisten sosialistimaiden siirtäminen pois Venäjän valtapiiristä osaksi demokraattista länttä ei siis ollut niin helposti tapahtuva asia kuin Eurooppa-neuvoston julistukset antavat ymmärtää.

Sekä Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat että NYT:n ja HS:n uutisointi tuovat esiin sen, että EU:n itälaajentumisen myötä unionille tulleista ongelmista suurin ei ollut uusien jäsenmaiden hidas demokratiaprosessi tai unionin levittäytyminen epävakaiden kriisialueiden naapuriin. Itäisten jäsenmaiden mukanaan tuomista unionin ongelmista suurin oli Venäjä ja uusien jäsenmaiden mukanaan tuomat kaunat sitä kohtaan. Päätöslauselmista tämä seikka on luettavissa rivien välistä, lehdistö tuo tämän huippukokousten yhteydessä esiin suuremmin.

MEDVEDEV toteaa, että mitä lähemmäs EU ja Venäjä tulevat toisiaan niin maantieteellisesti kuin taloudellisesti, sitä ongelmallisemmaksi näiden suhde muodostuu. Tämä keskinäisriippuvuuden kasvu ja maantieteellinen läheisyys johtavat välien jatkuvaan kiristymiseen.¹⁴³ Tutkimieni päätöslauselmien perusteella tämä tulkinta tilanteesta pitää paikkaansa.

Lisäksi Helsingin Sanomat tuo erittäin hyvin esiin EU:n jatkolaajentumisen Venäjään liittyvät ongelmat: Eurooppa-neuvosto on Venäjään liittyvissä kysymyksissä entistä hajanaisempi. Lehden uutisten perusteella muodostuu kuva unionista, jossa muutamat

---

140 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004a, kohta 76; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohdat 62 ja 87.

141 KRAUSE 2003, 56–57.

142 CROWTHER 2003, 98.

143 MEDVEDEV 2008, 216–217.

läntiset jäsenmaat pyrkivät pitämään läheisiä suhteita Venäjään uusien jäsenmaiden kokemasta Venäjän uhasta huolimatta. The New York Timesin uutisointi tukee tätä käsitystä tuomalla esiin Natoon liittyviä aiheita, mutta muilta osin NYT vaikenee unionin itälaajentumisen Venäjään liittyvistä teemoista.

EU:n laajentuminen kiinni Venäjään on johtanut yhä ongelmallisempaan suhteeseen ja voidaan olettaa unionin mahdollisen jatkolaajentumisen kiristävän välejä entisestään. Pelkkä spekulointi unionin mahdollisesta jatkolaajentumisesta Venäjän kiinteimpään etupiiriin, Ukrainaan, Moldovaan ja Valko-Venäjälle, on johtanut välien selvään kiristymiseen.

3.2.2. EU:n ja Venäjän välissä: Ukraina, Moldova ja Valko-Venäjä, sekä kaukainen Kirgisia

Euroopan unionin mahdollista jatkolaajenemista käsittelevissä osiossa Venäjä huomioidaan usein, mutta siihen viitataan aina epäsuorasti. Esimerkiksi Ateenan laajentumisjulistusta mukailleen vuoden 2003 Thessalonikin kokouksen päätöslauselmissa viitataan yleisesti naapureihin ja haluun jakaa yhteisön arvot myös näiden kanssa: *"Olemme myös vakaasti päättäneet luoda yhä lujemmat siteet naapureihimme, tiivistää yhteistyötämme ja jakaa tämän arvojen yhteisön tulevaisuuden myös muiden maiden kanssa."*¹⁴⁴

Thessalonikin päätöslauselmassa unionin laajentumista käsittelevässä osiossa oleva lause kertoo osaltaan siitä, kuinka unioni tahtoo pitää mielessä sen mahdollisen jatkolaajentumisen entistä laajemmalle alueelle. Toisaalta päätöslauselmasta on löydettävissä epäsuoria viittauksia unionin tarpeeseen vaikuttaa naapureidensa, myös Venäjän, kehittymiseen unionin kannattamia arvoja kohti. Toisin sanoen päätöslauselmien avulla tahdotaan muistuttaa unionin jäsenmaita ja naapureita siitä, että itäinen Eurooppa on sidottava lähemmäksi unionia niin yhteistyön kuin demokratiankin levittämisen avulla.

---

¹⁴⁴ Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003, kohta 44.

Ukrainaa koskevassa Eurooppa-neuvoston yhteisessä strategiassa todetaan unionin olevan ”tyytyväinen Ukrainan Eurooppa-myönteiseen valintaan.”¹⁴⁵ Käänteisesti sanoen päätelmässä todetaan Venäjän negatiiviseksi koetun vaikutuksen Ukrainassa vähentyneen. Myös Tšetšeniaa koskevan julkilausuman varjo ja neuvoston Venäjä-kriittinen kausi näkyvät Ukrainaa koskevassa strategiassa: *”Eräs tavoite olisi Ukrainan kanssa tapahtuva työskentely yhteisten ulkopoliittisten aloitteiden kehittämiseksi kriisinehkäisyn ja –hallinnan alalla tiettyjen kolmansien maiden ja alueiden sekä erityisesti Ukrainan lähialueiden osalta.”*¹⁴⁶ Ukrainana lähialueet kuvataan siis tekstissä kriisialttiiksi ja taustalla näkyy nimenomaan Venäjän vaikutus tämän epävakauden lisääjänä.

Samankaltaista negatiivista palautetta Venäjän toimia kohtaan annetaan myös vuoden 2003 lokakuun huippukokouksessa Moldovan Transnitrian tilanteeseen liittyen: *”Venäläisten joukkojen vetäytymisen päätökseen saattamisen osalta Euroopan unioni kehottaa Venäjän federaatiota ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimiin Istanbulin/Porton sitoumuksen täyttämiseksi vuoden loppuun mennessä.”*¹⁴⁷ Näin jyrkkäsanainen muotoilu osoittaa Eurooppa-neuvoston olleen poikkeuksellisen yksimielinen Moldovan tilanteen suhteen.

Vuoden 2004 aikana Eurooppa-neuvosto sai päätettyä Ukrainan ja Moldovan suhteen toimintasuunnitelmistaan. Niiden perusteella unioni on itäisten naapureiden kanssa toimimisen suhteen toiveikas, mutta näiden heikon demokratiakehityksen takia yhteistyö ei pääse vielä kunnolla vauhtiin.¹⁴⁸ ALLISONin mukaan nimenomaan Puola oli uutena jäsenmaana luomassa unionille uutta itäistä kumppanuutta, joka keskittyisi Ukrainaan, Moldovaan, Valko-Venäjään ja Venäjään.¹⁴⁹ Ukrainaa koskevassa julkilausumassa Eurooppa-neuvosto toteaa EU:n ja Ukrainan lähentymisen olevan kummankin edun mukaista. Julkilausumassa Ukrainalle maalataan tulevaisuutta unionin läheisenä yhteistyökumppanina, mikäli se toteuttaa unionin vaatimat uudistukset. Venäjään julistuksessa viitataan sivulauseessa, kun todetaan myös sen osallistuneen Ukrainan sisäpoliittisen kriisin selvittelyyn:

145 Helsingin Eurooppa-neuvosto 1999, liite V, kohta 6.

146 Helsingin Eurooppa-neuvosto 1999, liite V, kohta 54.

147 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003b, kohta 46.

148 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004d, kohta 46.

149 ALLISON 2006, 89.

”Euroopan unioni panee tyytyväisenä merkille tiiviin yhteistyön Euroopan unionin, Euroopan neuvoston, Etyjin ja naapurimaiden, myös Venäjän federaation, lähettämien kansainvälisten välittäjien kesken osapuolten kannustamisessa poliittiseen ratkaisuun.”¹⁵⁰

Huippukokouksen alla presidentti Halosen ja Putinin tapaamisesta uutisoitaessa HS toteaa unionin ja Venäjän välien kiristyneen Ukrainan vaalikriisin takia ja Venäjän syyttäneen EU-maita sitä kohtaan kielteisestä ulkopolitiikasta.¹⁵¹ Eurooppa-neuvoston kokouksesta uutisoidessaan HS tietää kertoa, ettei Ukrainalle tahdota luvata paikkaa jäsenneuvotteluissa, vaikka ainakin Puola ja Liettua tällaista kokouksessa ajoivatkin. Kaukaisetkin lupaukset päätöslauselmassa voisivat lehden mukaan olla tulkittavissa vaalitulokseen sekaantumiseksi.¹⁵² Myös NYT näkee Ukrainan suuntautuvan kohti Euroopan unionia ja oranssista vallankumouksesta toipuvan maan hakevan jäsenyyttä lähitulevaisuudessa.¹⁵³

Vuoden 2004 lopussa Ukraina oli muodostumassa merkittäväksi kiistakapulaksi unionin ja Venäjän välillä. Välit olivat viilenemässä Venäjään, joka näki unionin sekaantuvan sen etupiiriin kuuluneen Ukrainan asioihin liikaa. Unionin laajentumisneuvottelujen eteneminen Bulgarian, Romanian ja Turkin kanssa etenivät myös vuoden 2004 lopussa. Tulkitsen Eurooppa-neuvoston varovaisuuden Ukrainaan liittyvässä julistuksessa johtuvan nimenomaan tästä tietoisuudesta Venäjän kanssa kiristyvistä väleistä. Päätöslauselmassa ei tahdota asettua tukemaan Ukrainan lähentymistä kohti unionia liikaa, sillä Venäjän suhteen asiat olivat menossa jo valmiiksi yhä kireämpään suuntaan.

Vuoden 2005 toisessa päätöslauselmassa todetaan unionin suhtautuvan myönteisesti Ukrainan pyrkimyksiin edetä kohti demokratiaa, sosiaalista markkinataloutta, sekä eurooppalaisia normeja ja arvoja.¹⁵⁴ Tältä pohjalta voidaan todeta, ettei Eurooppa-neuvosto nähnyt Neuvostoliitosta 15 vuotta aikaisemmin erkaantuneella maalla olevan vielä näitä EU:n keskeisiä arvoja. Päätöslauselmissa ei suoraan kannusteta Ukrainaa tavoittelemaan unionin jäsenyyttä, vaan edetään porras kerrallaan. Kun maa on ensiksi

150 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004d, liite 1.

151 Presidentit vakuuttelivat hyvää naapurisopua, *HS* 15.12.2004.

152 Ukrainalle ei lupailta unionin jäsenyyttä, *HS* 17.12.2004.

153 Great Powers of Europe, Redefined, *NYT* 17.12.2004.

154 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 47.

saavuttanut unionin näkökulmasta riittävän vahvat eurooppalaiset arvot ja demokratian, voidaan edetä läheisempään yhteistyöhön.

HS menee aselta pidemmälle uutisoidessaan Ukrainan tavoittelevan WTO:n jäsenyyttä. Sen mielestä ”*Ukrainalle WTO-jäsenyys olisi askel lähemmäksi Eurooppaa ja EU:n jäsenyyttä.*”¹⁵⁵ Mielestäni HS suhtautui Ukrainan EU-lähentymiseen ilmeisen myönteisesti. Myös JOKI on todennut HS:n uutisoivan Ukrainasta vuosien 2004 ja 2005 aikana pääosin positiivisesti. Hänen mukaansa lehti henkilöi koko maahan liittyvät negatiiviset piirteet, kuten korruption, tuolloin pääministerinä toimineeseen Viktor Janukovytsiin.¹⁵⁶ NYT:n mukaan tämä Ukrainan siirtyminen Venäjän etupiiristä kohti EU:ta oli suoraan syynä sille, että Venäjä lähti kiristämään maata kaasutoimituksilla.¹⁵⁷

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa ensisijaisesti Ukrainalle ja vähäisemmissä määrin Moldovalle maalailaan tulevaisuutta unionin läheisinä yhteistyökumppaneina. Maita samaan aikaan rohkaistaan ja kannustetaan lähentymään unionia, sekä suorasanaisesti vaaditaan täyttämään Eurooppa-neuvoston laatimat ehdot yhteistyölle. Samalla päätöslauselmista on kuitenkin tulkittavissa, että niissä varotaan astumasta suoranaisesti Venäjän varpaille sen etupiiriin luettavaksi kuuluvien maiden tapauksessa.

Ukrainan suhtautuminen Euroopan-unioniin ei kuitenkaan ole niin yksinkertaisen myönteinen kuin päätöslauselmat ja lehtien uutisointi antavat ymmärtää. KUBICEK:n mukaan 2000-luvun alkuvuosina Ukraina oli haluton demokratisoimaan politiikkaansa.¹⁵⁸ Vuoden 2005 jälkeen EU on Ukrainan näkökulmasta kritisoinut maata demokratian ja oikeusvaltioperiaatteiden noudattamatta jättämisestä, sekä vaatinut uudistuksia niin taloudessa kuin politiikassakin, antamatta silti lupautta jäsenneuvotteluihin asti pääsemisestä. Ukrainan näkökulmasta Euroopan unioni on ollut kiinnostuneempi maan demokraattisista talousuudistuksista kuin sen ongelmallisesta maantieteellisestä sijainnista Venäjän kupeessa.¹⁵⁹ Aineistoni

155 Ukraina tavoittelee WTO-jäsenyyttä, *HS* 18.6.2005.

156 JOKI 2011, 104-106.

157 Dispute Over Natural Gas Prices in Ukraine, *NYT* 16.12.2005.

158 KUBICEK 2003, 150–151.

159 KUBICEK 2003, 155 ja 164.

perusteella tulkitsen EU:n kyllä huomioineen Ukrainan ongelmallisen sijainnin Venäjän etupiirissä. Tämä tulkintani sopii toisaalta yhteen KUBICEKin tutkimuksen kanssa: vaikka EU olisikin huomionut Ukrainan vaikean tilanteen, niin Ukrainan näkökulmasta EU vaati silti liikaa luvaten liian vähän.

Valko-Venäjä kuuluu tiukasti Venäjän etupiiriin, eikä Eurooppa-neuvosto lähde päätelmissään kannustamaan sitä lähemmäs unionia Ukrainan tapaan. Ukrainan lipeäminen 2000-luvun alkuvuosina Venäjän leiristä kohti länttä nosti kuitenkin esiin myös Valko-Venäjän ja Venäjän väliset ongelmat. Helsingin Sanomat uutisoi Sevillan huippukokouksen alla Venäjän hylänneen valtioliittoajatuksen Valko-Venäjän kanssa.¹⁶⁰ Vuoden 2002 Kööpenhaminan päätelmissä Valko-Venäjä listataan laajentumisen myötä yhdeksi kohteeksi, jossa unioni haluaa edesauttaa demokraattisia ja taloudellisia uudistuksia.¹⁶¹ LUDLOWn mukaan tämän päätöslauselman kohdan alkuperäinen tarkoitus oli keskittyä nimenomaan itään, mutta italialainen komission puheenjohtaja Romano Prodi tahtoi lisätä Välimeren eteläpuoliset alueet mukaan.¹⁶² Kahta vuotta myöhemmin päätöslauselmissa todetaan, että Valko-Venäjä voitaisiin ottaa osaksi PCA:ta, kun maassa on ensiksi vahvistettu demokraattinen hallitusmuoto vapailla ja rehellisillä vaaleilla.¹⁶³

Valko-Venäjällä ei kuitenkaan toteutunut samanlaista vallankumousta ja länttä kohti suuntautumista kuin Ukrainassa ja Georgiassa. NYT:n mukaan Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen toiveet siitä, että Valko-Venäjällä saataisiin järjestettyä vapaat ja rehelliset vaalit, osoitettiin maan presidentti Lukasenkan sijaan Venäjän presidentti Putinille.¹⁶⁴ Tämä kertoo selvästi Valko-Venäjän kuuluvan Venäjän etupiiriin niin kiinteästi, ettei Eurooppa-neuvostolla ole mahdollisuuksia lähteä suoranaisesti sitä kannustamaan kohti demokratiaa, vaan sen on kohdistettava toiveensa Putiniin.

Vuoden 2006 maaliskuussa Valko-Venäjän vaaleista alkaneet opposition mielenosoitukset ja pidätykset osuivat Eurooppa-neuvoston huippukokouksen kanssa samaan aikaan. Tämän johdosta päätöslauselmien loppuun liitettiin julkilausuma

160 Putin käänsi selkänsä Lukashenkalle, *HS* 20.6.2002.

161 Kööpenhaminan Eurooppa-neuvosto 2002, kohta 24.

162 LUDLOW 2004, 314-315.

163 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 64.

164 Belarus Sets Date for Presidential Election That Opposition Calls Its 'Last Chance', *NYT* 17.12.2005.

Valko-Venäjästä. Siinä todetaan, että ”demokraattisten yhteiskuntien mantereella Valko-Venäjä on valitettava poikkeus” ja esitetään tuki opposition edistämälle demokratiakehitykselle. Pidätettyjen mielenosoittajien vapauttamista vaaditaan. Venäjää ei mainita suoraan, vaan esitetään kiertoilmaisulla toive, ettei se sekaantuisi Valko-Venäjän tapahtumiin: ”Eurooppa-neuvosto kehottaa kansainvälisiä kumppaneitaan, erityisesti Valko-Venäjän muita naapurimaita, noudattamaan Valko-Venäjän suhteen samaa linjaa.”¹⁶⁵ Se, ettei Venäjää ja sille läheistä Valko-Venäjää vastaan hyökätty julkilausumassa jyrkkäsanaisemmin, johtui todennäköisesti siitä, että Venäjän kanssa oli parhaillaan käynnissä tärkeät neuvottelut energiakriisin ratkaisemiseksi.

Helsingin Sanomat huomioi julkilausuman suoraan, ja New York Times käsittelee EU:n yleisellä tasolla EU:n antamaa kritiikkiä Venäjää ja Valko-Venäjää kohtaan. HS tulkitsee varsin heikosti verhoillun Venäjä-viittauksen perusteella unionin olevan vihainen myös Venäjälle: ”EU oli myös hyvin närkästynyt Venäjän antamasta tuesta Valko-Venäjän johdolle. Jäsenmaiden päämiehet kehottivatkin Venäjää noudattamaan EU:n kanssa samaa linjaa.”¹⁶⁶ Päätöslauselmien ja HS:n toistama viittaus samassa linjassa pysymisestä tarkoittaa sitä, että Etyj julisti vaalit vilpilliseksi ja Venäjä arvioi ne lainvoimaisiksi.¹⁶⁷ Toimituksessa on siis luettu päätöslauselman rivien välistä ja esitetään lukijolle se, mitä unionin päämiehet oikeasti tarkoittavat epäsuoralla kritiikillään Valko-Venäjän naapurimaita kohtaan.

Venäjän etupiirin maista unionia lähimmät saivat päätöslauselmissa vaihtelevasti huomiota. Eurooppa-neuvosto määrittelee päätelmien suorien kannanottojen ja epäsuorien viittausten lisäksi huomiotta jättämisillään sitä, minkä katsoo kuuluvan unionin etupiiriin. Esimerkiksi vuoden 2004 Ukrainan tapahtumat saavat päätöslauselmissa huomiota, mutta Kirgisian tulppaanivallankumoukseen ei viitata vuonna 2005 kertaakaan. Tutkimukseni tarkasteluvälillä Eurooppa-neuvosto ei itse asiassa viittaa Kirgisiaan kertaakaan.

---

165 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, Julkilausuma Valko-Venäjästä.

166 EU jyrkensi Valko-Venäjän vastaisia pakotteita, *HS* 25.3.2006.

167 Satunnaislukujen ja pelon päivä Valko-Venäjällä, *HS* 25.3.2006; U.S. and Europe Pland Sanctions Against Belarus: West at Odds with Russia, *NYT* 25.3.2006.

Miksi Kirgisian tapahtumiin ei puututtu? Oliko maa yksinkertaisesti liian kaukana Brysselistä ja Euroopan unionista? Lehdissä Venäjän reunoilla tapahtuvia vallankumouksia kuitenkin kommentoitiin.¹⁶⁸ HS:n artikkelista löytyy yksi selitys sille, miksi unioni ei tahtonut sekaantua Kirgisian vallankumoukseen: maa oli jo valmiiksi Keski-Aasian suurvaltaperin keskuksessa, eikä EU tahtonut asettua Yhdysvaltojen ja Venäjän väliin.¹⁶⁹ Myös NYT tukee Kirgisian asemaa suurvaltaperin nappulana, ja näihin perin Euroopan unioni ei kuulu. Lehden näkökulmasta suurvaltaperin ulkopuolella tulevat eurooppalaiset demokratiavaikutteet voisivat olla paras asia, mitä Kirgisialle voisi tapahtua.¹⁷⁰

The New York Timesin selitys sille, miksi Eurooppa-neuvosto ei lähtenyt kommentoimaan Kirgisian vallankumousta, voi olla Venäjän reagointi samaiseen kriisiin. Ukrainan vaalikriisissä muutamaa kuukautta aikaisemmin Venäjä asettui avoimesti ja vahvasti tukemaan Venäjä-myönteistä puolta saaden runsaasti kritiikkiä tämän johdosta. Kirgisian tapauksessa Venäjä jättäytyi taka-alalle, mikä kenties osaltaan kannusti Eurooppa-neuvostoakin pidättäytymään lausunnoista: ”*Stung by criticism of Russia's role in Ukraine's elections, Mr. Putin and other officials kept a much lower profile as Kyrgyzstan's parliamentary elections unfolded.*”¹⁷¹

Vuoden 2005 toisessa päätöslauselmassa piirettään myös unionin vaikutuspiirin rajoja, kun listataan naapuruuspolitiikan uusia kumppaneita. Linjauksesta näkyy, että unioni on ottamassa rohkeasti askeleita Venäjän etupiiriin perinteisesti kuuluviin maihin, kuten Armeniaan ja Azerbaidžaniin, mutta Kirgisiaan asti naapuruuspolitiikka ei sentään olla ulottamassa:

”Eurooppa-neuvosto toteaa tyytyväisenä, että [...] Moldovaa [...] ja Ukrainaa varten on hyväksytty ensimmäiset Euroopan naapuruuspolitiikan piiriin kuuluvat toimintasuunnitelmat, ja se suhtautuu myönteisesti päätökseen laatia vuonna 2005 vastaavat suunnitelmat myös Euroopan naapuruuspolitiikan piiriin kesäkuussa 2004 otettujen Armenian, Azerbaidžanin ja Georgian kanssa [...]”.¹⁷²

Keski-Aasian maat, Kirgisian mukaan lukien, ovat olleet suurvaltojen pelinappuloita kauan. Kirgisian tapauksessa Euroopan unioni ei todennäköisesti tahtonut sille etäisessä

168 Väkivaltaiset mellakat levisivät Kirgisiassa, *HS* 21.3.2005.

169 Jälkisosialistinen vallankumous, *HS* 25.3.2005.

170 Breakthrough in Bishkek, *NYT* 25.3.2005.

171 Contagion: Popular Rising in Ex-Soviet Zone, *NYT* 25.3.2005.

172 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 45.

kriisissä asettua tukemaan ketään. Ulkopuolisista toimijoista Kirgisian asioihin olivat jo riittävän syvälle sekaantuneet maassa sotilastukikohtia pitävät Venäjä ja Yhdysvallat. Lisäksi Venäjän etupiirikseen lukemista maista monet olivat joko juuri liittyneet tai liittymässä osaksi Euroopan unionia.

Eurooppa-neuvosto tuo päätöslauselmissaan esiin myös muut kanavat, joiden avulla se pyrkii vaikuttamaan Venäjään ja kolmansiin maihin. Esimerkiksi vuoden 2006 toisen huippukokouksen ulkosuhteet-osassa muistutetaan Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston välisestä yhteistyöstä, sekä annetaan tunnustusta Luxemburgin pääministeri Junckerin tästä yhteistyöstä tekemälle raportille.¹⁷³ Raportissa muistutetaan Eurooppa-neuvoston ja EU:n yhteistyöstä demokraattisten reformien ajamisessa unionin naapuruuspolitiikkaan kuuluvissa maissa ja Venäjällä.¹⁷⁴

Euroopan unionin pyrkimys houkutella Ukrainaa, Moldovaa ja Valko-Venäjää Venäjän etupiiristä omaan läntiseen leiriinsä näkyy Eurooppa-neuvoston päätelmissä vahvasti tarkasteluvälin alkupuolella. Vuosien 2004 ja 2005 aikana Venäjä asettui aikaisempaa vahvemmin puolustamaan etupiiriään ja sekaantui Ukrainan sisäpolitiikkaan. Vuoden 2005 jälkeen Eurooppa-neuvoston toiminta muuttui huomattavasti varovaisemmaksi ja Venäjän ärsyttämistä alettiin välttellä. Tähän EU:n vaimentuneeseen vaikutuspiirinsä laajentamiseen vaikutti myös KUBICEKin huomioima syy: kohteena olleet valtiot eivät aina olleet halukkaita siirtymään vain hyvin vähäisiä konkreettisia lupauksia tarjonneen EU:n leiriin.

Valko-Venäjän tapaus eroaa hieman Ukrainan ja Moldovan tilanteesta. Sekä Eurooppa-neuvosto että länsilehdet vaikuttavat pitävän maata hyvin tiukasti Venäjään kallellaan olevana. Toisin kuin Ukrainaa, sitä ei houkutella erityisen aktiivisesti osaksi länttä. Venäjän sekaantumista Valko-Venäjän vaaleihin vuonna 2006 pidetään Helsingin Sanomissa ja The New York Timesissa ilmeisenä. Eurooppa-neuvosto tyytyy esittämään toiveen, ettei Venäjä sekaantuisi Valko-Venäjän asioihin. Päätöslauselmien perusteella on siis tulkittavissa Eurooppa-neuvoston näkevän Valko-Venäjän tiukasti Venäjän etupiiriin kuuluvana, mutta Ukrainan ja Moldovan tapaisten maiden länsisuuntauksen ansaitsevan varovaisen tuen.

173 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006b, kohta 58.

174 Jean-Claude Juncker: ”A sole ambition for the European continent”, sivu 23. Pdf-dokumentti Eurooppa-neuvoston internet-sivulla.

Vuoteen 2008 mennessä Venäjä oli osoittanut Ukrainan ja Georgian tapahtumien sekä Viron pronssipatsaskiistan kautta olevansa valmis tukemaan suurvaltapoliittista asemaansa ja venäläistaustaisia väestönryhmiä rajojensa ulkopuolella. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa tämä tilanteen muutos huomioitiin vähentämällä Venäjän tiukimpaan etupiirinsä lukevien maiden houkuttelua kohti unionia. Tilanne oli kuitenkin toinen Venäjästä kauempana sijaitsevalla Länsi-Balkanilla.

3.2.3. Länsi-Balkanin houkuttelu kohti länttä

Länsi-Balkaniin kuuluvat Albania, Bosnia-Hertsegovina, Kosovo, Kroatia, Makedonia, Montenegro ja Serbia. Ennen Neuvostoliiton ja Jugoslavian hajoamisia itäiseen blokkiin ainakin osittain kuuluneen alueen tilanne eroaa merkittävästi vaikkapa Ukrainasta tai Georgiasta. Jugoslaviasta itsenäistynyt Slovenia liittyi EU:hun jo vuonna 2004 ja vuoden 2007 laajentuminen ympäröi Länsi-Balkanin EU-mailla. Alue ei kuitenkaan ollut EU:n ja Venäjän suhteissa ongelmaton. Kosovon itsenäistymisprosessi muodostui suurimmaksi ristiriidaksi.

Venäjää kiitetään yhteistyöstä Länsi-Balkanin asioiden hoitamisessa Santa Maria de Feiran päätöslauselmassa vuonna 2000.¹⁷⁵ Toisaalta päätöslauselman tekstin pohjalta on pääteltävissä, että Eurooppa-neuvosto tahtoo kannustaa Länsi-Balkanin maita kääntymään Euroopan suuntaan Jugoslaviaa pitkään tukeneen Venäjän sijaan:

”Eurooppa-neuvosto vahvistaa, että sen tavoitteena on edelleen alueen maiden mahdollisimman täydellinen integroituminen Euroopan poliittiseen ja taloudelliseen valtavirtaan vakautus- ja assosiaatioprosessin, poliittisen vuoropuhelun, kaupan vapauttamisen ja oikeus- ja sisäasioiden yhteistyön avulla. Kaikki asianomaiset maat ovat mahdollisia EU:n jäsenehdokkaita.”¹⁷⁶

Euroopan unionilla ja Venäjällä oli kummallakin omat intressinsä Kosovon itsenäistymisprosessissa. The New York Timesin mukaan unioni oli selvästi itsenäistymään pyrkineen Kosovon tukena ja Venäjä tuki maakuntansa itsenäistymistä

¹⁷⁵ Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, kohta 56.

¹⁷⁶ Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, kohta 67.

vastustavaa Serbiaa.¹⁷⁷ Eurooppa-neuvoston päätelmiin asti tästä ristiriidasta ei kuitenkaan päätynyt kuin murto-osa.

Epäsuoria merkkejä näistä erimielisyyksistä unionin ja Venäjän välillä Länsi-Balkanin kriisin ratkaisemisessa on luettavissa Tukholman päätöslauselmista vuonna 2001. Päätöslauselmissa Makedoniaa kannustetaan sisäpoliittisiin muutoksiin ja Kosovon albaaneja sanoutumaan irti ääriaineuksista. Toisin kuin monissa muissa päätöslauselmissa ei unioni kuitenkaan tällä kertaa mainitse yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa kriisin ratkaisemiseksi, vaan keskittyy korostamaan omaa rooliaan.¹⁷⁸

Samaan aikaan New York Times mainitsee EU:n ja Yhdysvaltojen toimivan Länsi-Balkanin ongelmien ratkaisemisessa yhteistyössä.¹⁷⁹ Länsilehtien uutisoinnin mukaan presidentti Putinin vertaa Makedonian ja Kosovon ääriaineeksi tšetšeeniterroristeihin.¹⁸⁰ Tästä on johdettavissa, että päätöslauselmiin päätynyt linja korostaa unionin itsenäistä toimintaa tulkittavissa varovaiseksi tasapainoiluksi Yhdysvaltojen, Venäjän, EU:n ja Länsi-Balkanin tilanteen monimutkaisessa verkossa. Tässä tapauksessa tulkitsen päätöslauselmista jätetyt ongelmat muiden toimijoiden kanssa Länsi-Balkanin kriisin ratkaisemiseksi olevan tietoinen valinta, jolla pyrittiin pitämään sekä Venäjä että Yhdysvallat tyytyväisinä.

Länsi-Balkanin oli tarkoitus olla myös EU:n kriisinhallintajoukkojen tulikaste. Pyrkimys siirtää alueen kriisinhallinta Natolta EU:lle saa New York Timesissa lähinnä huvittuneen vastaanoton. Vuonna 2002 Sevillan huippukokouksen uutisoinnin yhteydessä kriisinhallintajoukkojen luomisessa olleet ongelmat ja toiminnan hitaus on amerikkalaislehden mielestä noloa. Lisäksi unionin kriisinhallintajoukkojen vihjataan olevan vain muodollisesti erillään Natosta: *”The leaders will also work to resolve another embarrassing problem: The Union wants to have a first real task for its own security and defense program, which is formally separate from NATO.”*¹⁸¹

177 U.N. Hopes Ex-Rebels Will Buy Into Kosovo Peace Deal, *NYT* 9.3.2007; Tensions Rise as Kosovo Awaits Word on Its Future, *NYT* 25.6.2007.

178 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohdat 65–71 ja liite III.

179 Albanians in Macedonia Mour 2 Killed by Police, *NYT* 24.3.2001.

180 Pressed on Chechnya, Putin cites Macedonia, *NYT* 24.3.2001; EU:n huippukokouksessa vedetään nyt henkeä, *HS* 25.3.2001.

181 European Summit Talks Open Today: Focus Is Immigration Control, *NYT* 21.6.2002.

Tämä vihaus unionin kriisinhallintajoukkojen olevan käytännössä osa Natoa liittyy unionin ja Naton väliseen pysyväisjärjelyyn ja unionin yhteiseen turvallisuuspolitiikkaan, joka sallii unionin käyttää Naton voimavaroja EU-johtoisissa operaatioissa.¹⁸² Unionin kriisinhallintajoukkojen tehottomuus Länsi-Balkanin tapauksessa liittyi Kreikan ja Turkin välisiin riitoihin,¹⁸³ jotka tekivät mahdottomaksi Naton kaluston siirron unionin hallintaan. En kuitenkaan keskity työssäni tämän enempää Naton ja unionin monipuoliseen suhteeseen, vaikka Nato syntyikin Venäjän edeltäjää Neuvostoliittoa vastaan suunnatuna sotilasliittona.

Vuoden 2003 toisen Eurooppa-neuvoston kokouksen päätelmissä Länsi-Balkanin nähdään jo kuuluvan selvästi EU:n etupiiriin. Alueen toivotaan siirtyvän kohti eurooppalaista demokratiaa ja EU:ta:

*"[...] jatkettaisiin edistymistä kohti eurooppalaisia rakenteita ja erityisesti kohti EU:ta. [...] Länsi-Balkanin tulevaisuus on EU:ssa. [...] entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa toteutettavan sotilasoperaation siirtyminen EU:lle on uusi konkreettinen todiste täydestä sitoutumisestamme alueeseen."*¹⁸⁴

Länsi-Balkanin ei siis toivota lähentyvän unionia, vaan ilmoitetaan toteavaan tyyliin Länsi-Balkanin tulevaisuuden olevan EU:ssa. Tämä sama toteamus toistetaan vuosien 2003 ja 2004 päätöslauselmissa.¹⁸⁵ Tulkitsen päätelmien olevan osoitus siitä, kuinka Eurooppa-neuvosto näkee Naton paikan ottamalla todistaneensa sitoutuneensa Länsi-Balkanin alueeseen. Toivomalla alueelle eurooppalaisia rakenteita ja näkemällä alueen tulevaisuuden EU:ssa neuvosto osoittaa vahvan toiveensa siitä, ettei alue lipsuisi takaisin Venäjän etupiiriin.

Vuoden 2005 aikana päätöslauselmat toistelevat yhä, että *"Länsi-Balkanin tulevaisuus on Euroopan unionissa."*¹⁸⁶ Kuitenkaan mitään konkreettisia lupauksia jäsenyysneuvotteluiden aloittamisesta ei vielä anneta. Vaikka välejä Venäjän kanssa

182 Euroopan unionin ja Naton välinen Berliini plus -järjestely on osa Euroopan yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, YTPP:tä. Berliini plus -järjestelyssä EU:lla on mahdollisuus käyttää Naton voimavaroja EU-johtoisissa operaatioissa. Ks. esim. About CSDP - The Berlin Plus Agreement. Euroopan unionin internet-sivu.

183 Europeans Move Cautiously On Illegal Immigration Issue, *NYT* 23.6.2002.

184 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003a, kohdat 81–83.

185 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohdat 43–45; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004d, kohta 45.

186 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 41.

yritettiin paikata, ei syynä unionin laajentumishalun hiljentämiseen ollut kuitenkaan HS:n mukaan itäsuhteiden heikentämisen pelko, vaan unionin hajanaisuus sen perustuslakiuudistuksessa.¹⁸⁷

Kosovo nousi kysymyksenä uudestaan esiin vuoden 2007 aikana. NYT uutisoi kesäkuussa 2007 Yhdysvaltojen, Venäjän ja Euroopan unionin kinastelevan siitä, miten Kosovon tilanne tulisi ratkaista. Eurooppa-neuvoston riitaisuus perustuslakiuudistuksen ja hajanaisen ulkopoliitiikan takia näkyy epäsuorasti uutisessa, jossa todetaan presidenttien Bush ja Putin tapaavan heinäkuussa Kosovoon liittyen – hajanainen unioni on jätetty asian ratkaisussa taka-alalle.¹⁸⁸ Kesällä 2007 sisäisistä ongelmistaan osan ratkaissut unioni ei kuitenkaan jättänyt Venäjää ja Yhdysvaltoja hoitamaan Kosovon asiaa, vaan palasi sen pariin nopeasti:

*”Eurooppa-neuvosto korosti olevansa vakuuttunut, että Kosovon aseman ratkaiseminen on sui generis -tapaus, joka ei muodosta ennakkotapausta muille kysymyksille. [...] Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvosto käsittelee tätä asiaa joulukuussa.”*¹⁸⁹

Vuoden 2007 viimeisessä päätöslauselmassa annetun linjauksen voidaan tulkita olevan osaltaan Venäjää lepyttelevä. Venäjän vastustus Kosovon itsenäistymiselle johtui ensisijaisesti siitä, että sillä itsellään on itsenäistymään pyrkiviä osia. Eurooppa-neuvosto ottaa tämän Venäjän huolen huomioon toteamalla, ettei Kosovosta tulisi ennakkotapausta ja Venäjällä olisi mahdollisuus vaikuttaa asiaan turvallisuusneuvostossa. Toisaalta heti tämän jälkeen päätelmissä toistetaan jälleen kerran *”Länsi-Balkanin maiden tulevaisuuden olevan Euroopan unionissa”*,¹⁹⁰ mikä vahvistaa aikaisemmin todettua unionin taipumusta pyrkiä integroimaan koko Eurooppa osaksi omaa arvomaailmaansa. Etenkin Venäjän tukemaa Serbiaa kannustetaan jatkamaan lähentymistään länteen, jotta se voisi tulevaisuudessa tavoitella unionin jäsenyyttä.¹⁹¹ Myös HS huomioi tämän kannustuksen uutisoinnissaan.¹⁹² NYT maalaa Serbian olevan tienhaarassa: se voisi valita paremman tulevaisuuden ja

187 Huippukokous ei päässyt sopuun laajentumisen vauhdista, *HS* 17.6.2005.

188 Tensions Rise as Kosovo Awaits Word on Its Future, *NYT* 25.6.2007.

189 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007c, kohdat 68–69.

190 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007c, kohta 71.

191 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007c, kohta 71.

192 Serbialle tarjottiin EU-porkkanaa, *HS* 15.12.2007.

Euroopan unionin tai eristäytyä ja vajota.¹⁹³ NYT:n mielestä siis Serbian olisi parempi lähestyä EU:ta kuin pysytellä erisyksissä tai suuntautua kohti Venäjää.

Päätöslauselmissa Länsi-Balkanin maita pyritään lähentämään unioniin pitkäjänteisemmin ja innokkaammin kuin esimerkiksi Ukrainaa. Albania, Montenegro ja Serbia ovat kaikki anoneet jäsenyyttä ja niiden kanssa 2010 solmittu vakaus- ja yhteistyösopimus tuo niitä entistä lähemmäksi jäsenyyden toteutumista. Ukraina unioni on LINDENin mukaan pitänyt etäisempiä välejä etenkin sen hitaan demokratiokehityksen ja sen läheisten Venäjä-siteiden vuoksi.¹⁹⁴ Toisin sanoen unioni on voinut toimia rohkeammin länsisuuntautuneen ja nopeasti demokratisoituvan Länsi-Balkanin suhteen.

Eurooppa-neuvosto toimi Kosovon tapauksessa Venäjän vahvasti huomioiden: Venäjää vakuuteltiin siitä, ettei Kosovon itsenäistyminen Serbiasta muodosta ennakotapausta. Samaan aikaan Serbiaa pyrittiin houkuttelemaan Venäjän leiristä kohti länttä. Sekä päätöslauselmissa että länsilehdissä Länsi-Balkanin julistetaan olevan osa Eurooppaa. Samalla etenkin Eurooppa-neuvosto, sekä vähäisemmissä määrin länsilehdet, pyrkivät osoittamaan alueen maille EU:n olevan niille Venäjää parempi vaihtoehto.

3.2.4. Siirtolaiset ja pakolaiset EU:n venyvällä itärajalla

2000-luvun alussa useat EU:n jäsenmaat siirtyivät poliittisesti oikealle ja siirtolaiskysymys nousi ajankohtaiseksi. EU:n edessä näkyvä laajentuminen oli yksi syy tähän.¹⁹⁵ Eurooppa-neuvosto viittaa epäsuorasti kansalaisten huoleen Venäjän ja muiden unionin raja-naapureiden suhteen rajat ylittävän rikollisuuden ja terrorismin saroilla. Päätelmissä toivotaankin laajentuvan unionin pystyvän toimimaan tehokkaammin yhteistyössä, jotta se pystyisi vastaamaan kansalaisten odotuksiin muun muassa Venäjän suhteen.¹⁹⁶ Korostaessaan laajentuvan unionin olevan ”vapauden,

¹⁹³ Serbia's Choice, NYT 12.3.2008.

¹⁹⁴ LINDEN 2011, 138.

¹⁹⁵ LUDLOW 2002c, 11–19.

¹⁹⁶ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, kohdat 18–20.

turvallisuuden ja oikeuden alue”¹⁹⁷ Eurooppa-neuvoston päätöslauseet kuvaavat todellisuutta, jossa laajentuvan unionin ulkopuolinen alue, muun muassa Venäjä ja Pohjois-Afrikka, on vastakohta vapaalle, turvalliselle tai oikeudenmukaiselle Euroopalle.

Helsingin Sanomat jakaa päätöslauselmien kahtiajakautuneen suhtautumiseen itäiseen naapuriin. Ristiriitainen suhtautuminen tulee erityisen hyvin esiin siirtolaisuuteen keskittyneen Sevillan huippukokouksen uutisoinnissa. Samaan hengenvetoon pääkirjoittaja toteaa suurimman osan venäläisistä olevan tunnollisia työntekijöitä, mutta liian suuren venäläisen vähemmistön olevan uhka: *”Venäläisten mukana on tullut rikollisuutta, mutta suuri osa heistä on tunnollisia ihmisiä ja hyviä työntekijöitä. Historia on kuitenkin opettanut, että kovin suurta venäläistä vähemmistöä ei ole hyvä Suomeen kasvattaa.”*¹⁹⁸ Pääkirjoituksesta on poikkeuksellisen helposti tulkittavissa lehden Venäjään ja venäläisiin kohdistama pelko, joka pyritään verhoamaan.

Sevillan päätöslausemissa sivutaan epäsuorasti Venäjää käsiteltäessä tiukempaa siirtolaispolitiikkaa. Päätöslausemissa ollaan ilmeisen pettyneitä yhteistyön tuloksiin laittoman maahanmuuton torjunnassa ja todetaan riittämättömän osallistumisen hidastavan suhteiden syventämistä:

*”Eurooppa-neuvosto katsoo, että suhteita niihin kolmansiin maihin, jotka eivät tee yhteistyötä laittoman maahanmuuton torjunnassa, on arvioitava säännöllisesti. Tämä arviointi otetaan huomioon Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä kyseisten kolmansien maiden välisissä suhteissa kaikilla asiaankuuluvilla aloilla. Jonkin maan riittämätön osallistuminen yhteistyöhön saattaa vaikeuttaa kyseisen maan ja unionin välisten suhteiden syventämistä.”*¹⁹⁹

LUDLOWn mukaan siirtolaisongelman nostaminen Sevillan huippukokouksen pääaiheeksi jakoi Eurooppa-neuvostoa. Useat EU-maat olivat siirtyneet populististen puolueiden ajamaan tiukempaan siirtolaispolitiikkaan. Tärkeimpinä tiukempaa siirtolaispolitiikkaa ajavista maista olivat Iso-Britannia, Espanja ja Tanska. Vahvimmin vastavirtaan taas kulkivat Luxemburg ja Belgia.²⁰⁰ Unionin jäsenmaissa ilmentyvä huoli laajentumisesta Venäjän suuntaan näkyi myös näiden päätelmien taustalla, sillä

197 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, kohta 20.

198 Antti Blåfield: Suljetussa pullossa tukehtuu, *HS* 21.6.2002.

199 Sevillan Eurooppa-neuvosto 2002, kohta 35.

200 LUDLOW 2002c, 11–19.

pidentynyt itäraja vaatisi unionilta paremmat valmiudet siirtolaisten ja pakolaisten vastaanotossa.

Helsingin Sanomissa käsiteltiin Thessalonikin huippukokouksen alla vuonna 2003 unioniin pyrkivien turvapaikanhakijoiden kasvavaa määrää: *”Suunnitelmissa on, että leirejä rakennettaisiin muuallekin EU:n lähirajoille, kuten Venäjälle, Valko-Venäjälle, Romaniaan ja Albaniaan, jotka ovat suuria ihmiskaupan ja laittoman siirtolaisuuden läpikulkumaita.”*²⁰¹

Thessalonikin huippukokouksen päätöslauselmissa turvapaikanhakijoille tarkoitusta leireistä ei puhuta ja Venäjäänkin laajenevan unionin pakolaisongelman yhteydessä viitataan epäsuorasti.²⁰² Tämä voi tarkoittaa sitä, että suuremman huomion pakolaisongelman yhteydessä saaneet Länsi-Balkan ja Välimeren eteläpuoliset alueet muodostavat Venäjää suuremman ongelman. Toisaalta Eurooppa-neuvoston voidaan tulkita Thessalonikin kokouksen yhteydessä pyrkineen maailmanpoliittisen tilanteen vuoksi parantamaan suhteitaan Venäjään ja siksi jättäneen siihen liittyvät pakolaisongelmat vähemmälle huomiolle.

Pakolaiskysymystä voidaan käsitellä myös yhtenä esimerkkinä siitä, miten Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat vaikenevat Venäjään liittyvistä vaikeista asioista ja unionin päättämättömyydestä, mutta lehdistö onnistuu tuomaan nämä asiat esiin. Vuoden 2004 toisessa huippukokouksessa pakolaisasiaa käsitellään niukasti, lähinnä kiitellään uutta direktiiviä pakolaisten määrittelyn vähimmäisvaatimuksista.²⁰³ Seuraavana päivänä Helsingin Sanomissa julkaistiin kolumni, jossa todetaan Eurooppa-neuvoston viisi vuotta sitten tekemien päätösten yhteisestä turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikasta jääneen toteutumatta osaksi laajentumisen takia. Uudet jäsenmaat eivät pysty käsittelemään idästä tulevia pakolaisia – vuonna 2003 ennen unionin laajentumista sen suurin pakolaisryhmä olivat Venäjältä tulevat tšetšeenit.²⁰⁴

Vuoden 2004 kolmannessa huippukokouksen päätelmissä myönnetään, ettei viisi vuotta aikaisemmin päätettyihin Tampereen ohjelman tavoitteisin ole päästy, mutta

201 EU pohtii turvapaikanhakijoiden kokoamisleirin luomista unionin rajoille, *HS* 19.6.2003.

202 Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003, kohdat 19, 24–35.

203 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 6.

204 EU:n pakolaispolitiikasta puuttuu yhteinen tahto, *HS* 19.6.2004.

”edistyminen on ollut kattavaa ja koordinoitua”.²⁰⁵ Korjaavana liikkeenä Eurooppa-neuvosto aloitti uuden viisivuotissuunnitelman, Haagin ohjelman, joka on päätöslauselman liitteenä. Siinä kehoitetaan kolmansia maita etelässä ja idässä hallitsemaan muuttoliikkeitä alueidensa läpi paremmin.²⁰⁶

Vaikka päätöslauselmissa unionin itälaajentumista ei suoraan listata unionin voitoksi Venäjästä, voidaan tällaisiakin tulkintoja vetää sanomalehtien sanamuodoista. New York Times toteaa vuonna 2004 jäseniksi maista suurimman osan näistä olevan entisiä kommunistiblokin jäseniä: *”The entry of the 10, most of them formerly Communist countries with dysfunctional economies [...]”*²⁰⁷ Laajentumalla itään unioni yhdistää lopulta Neuvostoliiton ja kylmän sodan jakaman Euroopan.²⁰⁸ NYT:n näkökulmasta Itä-Euroopan liittyminen Venäjän leiristä EU:n leiriin tekee Euroopasta isomman ja paremman.

Vuoden 2006 toisessa huippukokouksessa Eurooppa-neuvosto käsitteli jälleen maahanmuuttoa, ihmiskauppaa ja järjestäytyntä rikollisuutta lähialueillaan. Päätöslauselmissa on uusille jäsenmaille kohdistettua ohjeistusta Schengenin ulkorajojen valvontaan liittyen, sillä uudet jäsenmaat liittyisivät osaksi vapaan liikkuvuuden aluetta vuonna 2007. Venäjään viitataan samassa kokonaisuudessa myös suoraan, kun sitä kiitetään mahdollisesti myöhemmin alkavasta kolmikantayhteistyöstä oikeus- ja sisäasioissa.²⁰⁹ Heti tämän jälkeen päätöslauselmat kuitenkin muistuttavat tarpeesta ottaa edistysaskelia muuttoliikeasioissa unionin itä- ja kaakkoispuolella olevien kauttakulkumaiden kanssa.²¹⁰

Vuoden 2007 toisessa huippukokouksessa käsiteltiin laajasti maahanmuuttoa ja Venäjään viitataan useasti epäsuoraan. Eurooppa-neuvosto peräänkuuluttaa ”aitoa kumppanuutta kolmansien maiden kanssa”. Neuvosto ilmaisee tyytyväisyytensä Afrikan ja Välimeren suuntaan kohdennetuista toimista, mutta katsoo idän ja kaakon naapurialueiden kanssa tehtävän yhteistyön vaativan tehostusta.²¹¹ Siirtolaisvirtojen

205 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004c, liite 1, johdanto.

206 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004c, liite 1.

207 A Fight Over Farms Ends, Opening Way to Wider Europe, *NYT* 25.10.2002.

208 A Bigger and Better Europe, *NYT* 24.10.2002.

209 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006b, kohdat 5–7.

210 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006b, kohta 8.

211 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007b, kohta 16.

hallintaan tähtäävä yhteistyö kolmansien maiden kanssa etenee neuvoston mielestä paremmin etelässä kuin idässä.

Venäjää siis ensiksi kiitellään ensiaskeleiden ottamisessa oikeus- ja sisäasioiden yhteistyössä, mutta kaikkia jäsenmaita muistutetaan idästä tulevien muuttovirtojen hallinnan ongelmista ja kehoitetaan uusia jäsenmaita kehittämään ulkorajojen valvontaa. Tämä tiivistää hyvin päätöslauselmien suhtautumisen Venäjään pakolais- ja siirtolaisasioissa: Venäjän ongelmallisuus tiedostetaan ja jäsenmaita kehoitetaan toimiin. Samalla Venäjää kuitenkin kannustetaan toimiin oman alueensa parempaan kontrolliin ja yhteistyöhön unioniin suuntautuvien siirtolaisvirtojen hallitsemiseksi. Helsingin Sanomat kokee suomalaisesta perspektiivistään venäläiset siirtolaiset ongelmallisiksi ja The New York Timesin yhdysvaltalaisen näkökulman mukaan EU:n laajentuminen tekee siirtolaisvirtojen kontrolloinnista Euroopassa helpompaa.

3.3. Kriisinhallinta ja terrorismi

2000-luvun alkuvuosien aikana unionin kriisinhallintakyvyt ovat kehittyneet suunnitelmasta toimintakykyiseksi järjestelmäksi. Kehitys ei kuitenkaan ole ollut suoraviivaista. Kriisinhallinta limittyi tiiviiksi osaksi Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, ETPP:tä. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa sivutaan Venäjää usein kriisinhallintaa käsittelevissä osioissa. Viittaukset vaihtelevat potentiaalisen kumppanuuden kehittämisestä epäsuoriin mainintoihin lähialueiden sisäisten kriisien leviämisen estämisestä. Koska ainakin osa unionin jäsenmaista kokee Venäjän turvallisuuspoliittisena uhkana,²¹² ei EU:n ja Venäjän yhteistyö kriisinhallinnassa ja terrorismin torjunnassa ole mutkatonta.

Venäjä ei ole ollut kriisinhallinnassa unionille pelkkä kumppani, kuten päätöslauselmistakin käy epäsuorasti ilmi. Eurooppa-neuvosto tahtoi Länsi-Balkanin ja Tšetšenian kriisien myötä nopealla tahdilla perustaa omat kriisinhallintajoukot, jotka kykenisivät toimimaan kansainvälisen yhteisön ollessa tiettyjen turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenmaiden estäessä kyvytön. Tämä prosessi EU:n sotilaallisten joukkojen

---

212 ALLISON 2006, 88–89.

luomiseksi oli tuossa vaiheessa ollut käynnissä jo vuosikymmenen.²¹³ Mutta toinen Tšetšenian sota yhdistettynä Kosovon kriisiin nosti unionin omien kriisinhallintajoukkojen merkityksen hetkessä suureksi:

”Unionin olisi pyrittävä lisäämään siviilikriisinhallintaan liittyviä voimavarojaan kaikilla keskeisillä aloilla parantaakseen mahdollisuuksiaan pelastaa ihmishenkiä kriisitilanteissa, säilyttää yleinen järjestys perustasolla, estää kriisien laajeneminen, helpottaa paluuta rauhanomaiseen, vakaaseen ja itsestään kestäväään tilanteeseen, hallita EU-maihin kohdistuvia haittoja ja käsitellä olennaisia koordinoitongelmia. Erityistä huomiota voitaisiin kiinnittää aloihin, joilla kansainvälisellä yhteisöllä toistaiseksi on osoittautunut olevan puutteita..”²¹⁴

Luomalla kansainvälisestä yhteisöstä itsenäisen kriisinhallintajoukon unioni pyrki siis ”hallitsemaan EU-maihin kohdistuvia haittoja” ja suojaamaan omaa laajenevaa etupiiriään. Nämä päätöslauselmissa vuonna 2000 esitetyt suunnitelmat olivat todella suuria,²¹⁵ eivätkä ne ole vuoteen 2015 mennessä toteutuneet.²¹⁶ Venäjän toiminta kriisien synnyttäjänä tai ainakin niiden estämisen jarruttajana YK:n turvallisuusneuvoston kautta johti mielestäni suoraan vuoden 2000 päätöslauselmien linjauksiin, joissa EU:lle vaadittiin suuria kriisinhallintajoukkoja.

Maailmanpoliittinen tilanne kuitenkin muuttui nopeasti. Jo vuoden 2001 kesäkuussa Venäjä nähtiin turvallisuuden ja kriisinhallinnan ”mahdollisena kumppanina” yhdessä Ukrainan kanssa, mutta konkreettisen yhteistyön aloittamiseen ei vielä tehty linjauksia.²¹⁷ Syyskuussa 2001 pidetyssä ylimääräisessä Eurooppa-neuvoston kokouksessa julistettiin solidaarisuutta Yhdysvalloille ja korostettiin terrorisminvastaisen liittouman muodostamisen tärkeyttä. Venäjä listattiin yhtenä tällaisen liittoutuman jäsenenä.²¹⁸ ULRIKSENin mukaan nimenomaan syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskut aloittivat tapahtumaketjun, joka muovasi EU:n kriisinhallintajoukoista toimintakykyisen.²¹⁹

213 ULRIKSEN 2006, 260.

214 Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, liite I, lisäys 3.

215 ”Nämä joukkoluettelon sisältämät tarjoukset muodostavat yli 100 000 henkilön ja noin 400 taistelulentokoneen ja 100 aluksen varannon, joka riittää täysin tyydyttämään yleistavoitteen mukaisille eri tyyppisille kriisinhallintatehtäville määritellyt tarpeet.” Nizzan Eurooppa-neuvosto 2000, liitteen IV liite I, kohta 4. Tämä linjaus on merkittävästi suurempi kuin Helsingin Eurooppa-neuvostossa vuonna 1999 määritelty 60 000 henkilön vahvuinen osasto.

216 EU:n sotilaallinen kriisinhallinta, Suomen ulkoasiainministeriön internet-sivu.

217 Göteborgin Eurooppa-neuvostot 2001, kohta 50.

218 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2001, luku 1.

219 ULRIKSEN 2006, 268–269, 284.

Helsingin Sanomat tiivistää uutisessaan huippukokouksen sisältöä todeten Tampereen huippukokouksessa vuonna 1999 linjattujen turvallisuuspäätösten odottavan yhä toteutumistaan ja ylimääräisen kokouksen pyrkivän jouduttamaan näiden vanhojen päätösten toteutumista. Helsingin Sanomat myös toteaa tarpeellisten terrorisminvastaisten ja poliisiyhteistyötä vahvistavien lakien sorvaamisen olevan vaikeaa. Lisäksi uutisessa linkitetään mielenkiintoisesti yhteen terrorismin riskit ja EU:n jäseniksi pyrkivien maiden karsinta: *”Hakijamaan on pystyttävä järjestämään maa- ja merirajojensa valvonta sellaiseksi, että ne eivät houkuttele rikollisia pyrkimään EU:n alueelle.”*²²⁰

New York Timesissa käsiteltiin 22.9.2001, heti Eurooppa-neuvoston kokouksen jälkeen, Venäjällä edessä olevaa ongelmaa: pitäisikö se entisiä neuvostomaita yhä tiukasti oman alueensa jatkeena vai päästäisikö se läntisiä joukkoja alueelle osana terrorisminvastaista sota. *”Either choice is a fateful one for the Russians, who have been trying for a decade to recast themselves in a European mold and are now beginning to learn that such a decision comes at a price.”*²²¹ Myös asiaa yksinkertaisemmin käsittelevä Helsingin Sanomat toteaa Yhdysvalloille yhteistyöhalukkuutensa esiintuoneen Tadžikistanin kuuluvan Venäjän etupiiriin.²²²

Artikkelien tarjoama näkökulma tuo hyvin esiin Venäjän ongelman sen länsisuhteissa 2000-luvun alussa: Venäjä pyrki samaan aikaan lähentymään länteen, mutta pitämään kiinni etupiireistään ja suurvalta-asemastaan. Tämän perustavanlaatuisen ristiriidan seurausta on Venäjän ailahteleva politiikka EU:ta kohtaan ja sen seurauksen Eurooppa-neuvoston vaihtelevat linjaukset itänaapurin suhteen.

New York Times tuo yhdysvaltakeskeisen uutisointinsa ohessa esiin myös eurooppalaisten maiden ongelman terrorisminvastaisen sodan tukemisessa. Vaikka yksittäiset maat ja Eurooppa-neuvoston julistus syyskuussa 2001 asettuvat periaatteessa vahvasti Yhdysvaltojen tueksi, on useimmille Euroopan maille ongelma

---

220 EU varautuu terrorismiin, *HS* 22.9.2001.

221 To Free the Way for the U.S., or Not? Either Way, a Fateful Choice for Russia, *NYT* 22.9.2001.

222 Talebanin tukijamaiden joukko kutistui entisestään, *HS* 23.9.2001.

terrorisminvastaisen sodan skaalan arviointi etukäteen.²²³ New York Timesin tulkintojen mukaan presidentti Bushin aikeiden arvailun vuoksi Eurooppa-neuvoston julistus vaikuttaa jäävän nimenomaan solidaarisuuden julistukseksi, ei lupaukseksi seurata sokeasti Yhdysvaltoja tuleviin sotatoimiin.

Vuoden 2001 viimeisen Eurooppa-neuvoston kokouksen päätelmissä vaaditaan selkeiden kumppanuus- ja yhteistyörakenteiden luomista Venäjän kanssa muun muassa terrorisminvastaista toimintaa varten. Päätelmissä tuodaan samalla esiin tyytymättömyys Venäjän kanssa käytyjen neuvottelujen tuloksettomuudesta.²²⁴ Eurooppa-neuvosto ilmaisi siis vuoden 2001 lopussa tyytymättömyyttään Venäjän toimintaan yhteistyön syventämisessä, kun etenkin uuden terrorisminuhkan vuoksi tarvetta paremmalla yhteistyölle olisi ollut. LUDLOWn tulkinta tilanteesta on vastaava omani kanssa: unioni pyrki luomaan tehokkaammat rakenteet Venäjän kanssa tehtävälle yhteistyölle ja olemaan sen kanssa kärsivällinen muuttuneessa turvallisuustilanteessa.²²⁵

Lehdistössä vuoden 2001 joulukuussa pidetyn Laekenin kokouksen tärkeimmiksi aiheiksi nostettiin unionin sisäiset uudistukset ja elintarvikevirasto.²²⁶ Päätöslauselmissa ollut linjaus EU:n osallistumisesta operaatioon Afganistanissa jäi lehdistössä vähemmälle huomiolle²²⁷ aivan kuten myös Venäjälle osoitetut moitteet. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, koska samaan aikaan palstatilaa vei Yhdysvaltojen yksipuolinen irtisanoutuminen Neuvostoliiton kanssa vuonna 1972 solmitusta ABM-ohjussopimuksesta.²²⁸

Vuoden 2002 Barcelonan huippukokouksen kanssa samaan aikaan New York Timesin pitkäaikainen kolumnisti William Safire käsittelee irakilaisen diplomaatin ja samalla Saddam Husseinin yhteyttä Al Qaedaan. Kolumni yhdistää Venäjän toimet näiden yhteyksien piilottelussa syyksi sille, että eurooppalaiset tahot ovat Venäjän

223 Fallout of Waging War: Struggle over Afghanistan, *NYT* 23.9.2001.

224 Laekenin Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 52.

225 LUDLOW 2002b, 155–156.

226 Europe Agrees To a Review Of Changes For Its Union, *NYT* 16.12.2001; Suomalaiset jännittivät elintarvikevirastoa, *HS* 15.12.2001.

227 Laekenin Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 14.

228 Nuclear Realism For a Changed World, *NYT* 14.12.2001; Venäjä ja länsi lähentyneet toisiaan yllättävän paljon, *HS* 15.12.2001.

painostuksesta hylänneet nämä Irakin terroristiyhteyksien todisteet.²²⁹ Merkittävää toki on, että Barcelonan päätöslauselmissa puoli vuotta aikaisemmin tapahtuneita terrorismiskuja, Afganistania tai Irakia ei käsitellä lainkaan. Toisaalta Yhdysvaltojen valtion virallista kantaa toistuvasti mielipiteillään tukevan kolumnistin tulkinnat Venäjän painostuksen tehokkuudesta eurooppalaisten toimijoiden suuntaan ovat silti varsin pitkälle vedettyjä. Helsingin Sanomissa tarjotaan toisenlaista selitystä tilanteelle ja todetaan seuraavan huippukokouksen yhteydessä terrorismin unohtuneen siirtolaisuhan tieltä.²³⁰

LUDLOW huomioi tutkimuksessaan Irakin ja sen terrorismiyhteyksien puuttumisen Barcelonan päätöslauselmista. Hän nostaa esille myös sen, että nimenomaan lehdistö suorastaan odotti asiaa käsiteltävän huippukokouksessa ja päätöslauselmissa. LUDLOWn tulkinta tilanteesta on, ettei pelkästään Ison-Britannian ajamaa päätöslauselmien linjausta otettu mukaan, koska useimmat jäsenmaat tahtoivat vaieta ongelmallisesta Irakista.²³¹ Tutkimukseni perusteella pidän LUDLOWn näkemystä oikeana: hajanainen Eurooppa-neuvosto jätti vaikeista teemoista puhumisen mieluummin kokonaan väliin. Näin vaikuttaisi siltä, että The New York Times toivoi EU:n esittävän tukensa Yhdysvaltojen Irak-politiikalle ja pettyi sen jäädessä puuttumaan. Vastaavasti Helsingin Sanomien tarjoama selitys tilanteelle yksinkertaisena unohduksena on varsin naiivi.

Terrorismi ja Venäjä nousevat esiin vuoden 2002 kolmannessa huippukokouksessa Brysselissä samanaikaisesti Moskovassa käynnissä olevan panttivankitilanteen vuoksi. Brysselin päätelmissä neuvosto antaa tukensa Venäjän hallitukselle kriisin ratkaisemiseksi ja toistaa tarpeen kehittää strategista kumppanuutta Venäjän kanssa terrorismin ennaltaehkäisemiseksi.²³² Panttivankitilanne ei kuitenkaan ollut vielä kokouksen aikana päättynyt niin ikävästi kuin lopulta kävi,²³³ mikä selittää osaltaan tuen antamista Venäjälle päätöslauselmissa.

---

229 Protecting Saddam, *NYT* 18.3.2002.

230 Uhkakuva on muuttunut, *HS* 21.6.2002.

231 LUDLOW 2002a, 185–186.

232 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2002, liite III.

233 LUDLOW 2004, 213.

Vuodesta 2002 eteenpäin terrorismi nousee unionin päätelmissä yhä satunnaisesti esiin ja Venäjä näkyy päätelmissä uudessa roolissa. Esimerkiksi vuonna 2003 Venäjä mainitaan yhtenä tärkeimpänä terrorisminvastaisen taistelun apurina: *”Erityisesti Yhdysvaltojen Venäjän ja Intian kanssa käytävän vuoropuhelun osalta nykyistä yhteistyötä on pyritty syventämään keskittymällä asiaankuuluvien toimintasuunnitelmien laatimiseen [...]”*²³⁴

Osoituksena kriisinhallinnan ja yhteistyön tiivistymisestä linjasi Eurooppa-neuvosto vuoden 2003 viimeisessä huippukokouksessa Venäjän kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä. Euroopan unionilla ja Venäjällä oli päätöslauselman mukaan mahdollisuus yhdistää naapurimaissaan vakautta ja demokratiaa:

*”Käytännön yhteistyötä erityistilanteissa edistetään tarpeen mukaan. Tässä yhteydessä Eurooppa-neuvosto viittaa niihin mahdollisuuksiin, joita EU:lla ja Venäjällä on edistää yhdessä vakautta, demokratiaa ja hyvinvointia niiden yhteisissä naapurimaissa.”*²³⁵

Päätöslauselmat heijastavat siis linjaa, jossa unioni lähestyi terrorisminvastaiseen sotaan liittyvissä mielipiteissään Venäjää. Vaikka päätöslauselmissa ja samaan aikaan päivitetystä EU:n YUTP:ssa²³⁶ Venäjä nähdään jo yhteistyökumppanina,²³⁷ listataan samaan aikaan Helsingin Sanomissa Venäjä yhä turvallisuuspoliittiseksi ongelmakohtaksi.²³⁸ Erityisesti Suomen huippukokouksen alla ajamat turvallisuustakuut yhdistettynä liittoutumattomuuden säilyttämiseen olivat ainakin Suomen näkökulmasta suunnattu ensisijaisesti Venäjää vastaan.²³⁹ Vaikka siis päätöslauselmien pohjalta voidaan Venäjän nähdä olevan tärkeä kumppani ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, oli yksittäisillä jäsenmailla lehdistön perusteella huolensa laajentuvan unionin itänaapurista.

Vuoden 2004 alussa Madridin iskun myötä unioni kiristi entisestään linjaansa terrorismiin ja lähentyi samalla linjassaan Yhdysvaltoja. Maaliskuun huippukokouksen yhteydessä annetun unionin terrorisminvastaisen julistuksen yhteydessä HS huomioi tämän lähentymisen toteamalla, että Neuvostoliiton pelon sijaan Yhdysvaltoja ja

234 Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003, liite I, kohta 5.

235 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 69.

236 EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

237 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 86.

238 EU ei hyväksy ehkäiseviä iskuja, *HS* 13.12.2003.

239 EU:n huippukokous saattaa yltää tärkeään läpimurtoon, *HS* 12.12.2003.

Eurooppaa yhdistää nyt terrorismin pelko.²⁴⁰ Myös NYT toteaa Madridin iskujen yhdistäneen unionia.²⁴¹ Toisin sanoen terrorismin todellinen uhka EU:n alueella yhdisti laajentumis- ja perustuslakisopimusriitojen aikana hajaantumaan päässyttä unionia, ajaen sitä vaikeaksi kumppaniksi terrorismin vastustamisessa osoittautuneen Venäjän leiristä entistä enemmän kohti Yhdysvaltoja.

Tälle tulkinnalle Eurooppa-neuvoston kallistumiselle Venäjän sijaan kohti Yhdysvaltoja ainakin terrorismintorjunnan osalla löytyy vahvistusta myös päätöslauselmasta kesäkuulta 2004. Venäjää ei mainita enää tärkeimpänä yhteistyökumppanina terrorismintorjunnassa, vaan Yhdysvallat on noussut tähän asemaan. Lisäksi Venäjää voidaan tulkita kritisoitavan heikosta toiminnasta terrorismin leviämisen estämisessä:

”[Unioni jatkaa] koordinoitua Yhdysvaltojen ja muiden kumppanien kanssa. Terrorismin torjunnan on oltava keskeinen aihe kolmansien valtioiden kanssa käytävässä poliittisessa vuoropuhelussa, jossa on erityisesti painotettava kansainvälisten yleissopimusten ratifiointia ja täytäntöönpanoa, terrorismin rahoituksen estäistä ja terrorismin syntyyn vaikuttaviin tekijöihin puuttumista sekä aseiden leviämisen estämistä ja asevalvontaa.”²⁴²

Vaikka Eurooppa-neuvosto jatkaa varovaisesti päätöslauselmissaan Yhdysvaltojen tukemista terrorisminvastaisessa sodassa,²⁴³ säilyi Irakin sota Yhdysvaltoja ja unionia vastakkainasetteluun ajavana tekijänä. HS:n tulkinnan mukaan Yhdysvallat ajautui Bushin uudelleenvalinnan myötä yhä kauemmas EU:sta ja näki Bushin yhteyden Venäjäänkin ongelmallisena.²⁴⁴ Toisaalta Yhdysvaltojen arvellaan saavan jatkossakin tukea etenkin Isolta-Britannialta ja Venäjältä terrorisminvastaiseen sotaan.²⁴⁵ Vaikka HS:n artikkelit keskittyvät Yhdysvaltojen ja EU:n suhteisiin, voidaan niistä tulkita EU:n rivien repeilevän myös Venäjään suhtautumisessa.

Tutkimuksen tarkasteluvälin loppupuolella kriisinhallintayhteistyöhön Venäjän kanssa viitataan päätelmissä ETPP:tä käsittelevissä osioissa, muun muassa vuonna 2005 yhteistyön ”yhteisen ulkoisen turvallisuuden alueen puitteissa” kerrotaan edistyneen

240 Eurooppa käärmejahdissa, *HS* 27.3.2004.

241 European Union Agrees on Plan to Coordinate Antiterror Effort, *NYT* 26.3.2004.

242 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 19.

243 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004c, kohta 27.

244 Bushin ulkopoliittikan linja säilynee uudella kaudella, *HS* 6.11.2004.

245 Polttopisteessä talous, *HS* 6.11.2004.

kiitettävästi.²⁴⁶ Unionin ja Venäjän välisen kriisinhallintayhteistyön syntymistä edesautettiin nostamalla aihe esiin 2000-luvun alkuvuosien päätelmissä, ja vakiintuneet kanavat yhteistyön hoitamiseksi luotiin muutamassa vuodessa, minkä jälkeen Eurooppa-neuvoston rooli yhteisen kriisinhallintajärjestelmän luomisessa oli hoidettu.

Venäjään viitataan tämän jälkeen terrorismia ja ulkoisia uhkia sivuavissa päätelmien osissa enää satunnaisesti. Esimerkiksi vuoden 2007 päätöslauselmat osoittavat Venäjän merkityksen olevan unionille globalisoituneessa maailmassa edelleen suuri, mutta muiden kumppaneiden nousseen merkittävytydessä sen rinnalle ja ohi. Venäjä on siirtynyt kymmenen vuoden aikana päätelmissä omasta osa-alueestaan yhdeksi kumppanuusmaaksi pitkässä listassa: *”Tämän vuoden jälkipuoliskolla pidetyt huippukokoukset Brazilian, Venäjän, Ukrainan, Intian, ASEAN-maiden ja Afrikan kanssa ovat osaltaan lujittaneet EU:n suhteita näihin kumppaneihin [...]”*²⁴⁷

Nimenomaan Venäjän toimien vuoksi tarkasteluvälin alkupuolella esiin nousseista vahvoista itsenäisistä kriisinhallintajoukoista puhuminen loppui päätöslauselmissa tarkasteluvälin loppupuolella, kun joukot oli saatu toimintakykyisiksi. Muun muassa ULRIKSENin korostama näkemys siitä, että syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskut johtivat EU:n kriisinhallintajoukkojen muodostamiseen on käsittelemäni aineiston perusteella yksipuolinen. EU:n kriisinhallintajoukot olivat Eurooppa-neuvoston asialistalla jo vuosikymmenen ennen vuotta 2001 ja nimenomaan Venäjän toimien seurauksena. Pitkät valmistelut kriisinhallinnan aloittamiseksi oli jo tehty. Mutta nimenomaan maailmanpoliittisen tilanteen muutos ja terrorismin nouseminen pinnalle johtivat siihen, että kriisinhallintajoukot lopulta konkreettisesti luotiin ja Venäjästä tuli ainakin hetkellisesti uhkan sijaan kumppani.

Myös Helsingin Sanomat ja The New York Times huomioivat Venäjän, EU:n ja Yhdysvaltojen välisen kilpailuasetelman vaihtuneen yhteistyöhön terrorismin muokattua maailmanpoliittista pelikenttää. Toisaalta Irakin sota vuonna 2003 sotki tämän asetelman uudestaan. EU:n ja Venäjän väliset suhteet alkoivat kiristyä energiakriisin myötä jo vuonna 2006. Äärimmilleen ne kuitenkin kiristyivät vuonna 2008 Georgian tapahtumien vuoksi.

246 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 87.

247 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007c, kohta 62.

3.5. Georgia etupiirien räjähtävänä kohtauspisteenä

Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä itsenäistynyt Georgia kuului vielä 2000-luvun alkaessa vahvasti Venäjän etupiiriin. Venäjällä oli Neuvostoliiton jäljiltä sotilastukikohdat Georgiassa ja Moldovassa. Vuoden 2005 toisessa huippukokouksessa Eurooppa-neuvosto muistutti Venäjää lupauksestaan vetää sotilasjoukkonsa Georgiasta:

*”Eurooppa-neuvosto on tyytyväinen myös Venäjän sitoumukseen saattaa päätökseen Georgiassa vielä olevien venäläisten sotilasjoukkojen vetäminen maasta vuoden 2008 kuluessa. Se odottaa, että kaikki Istanbulissa vuonna 1999 annetut sitoumukset pannaan täysimääräisesti täytäntöön.”*²⁴⁸

Venäjän ja Naton välinen kiista Puolaan ja Tsekkiin sijoitettavista ohjuspuolustusjärjestelmistä linkittyi Georgiaan sitä kautta, että järjestelmiä kritisoinut Venäjä irtisanonoutui TAE-sopimuksesta.²⁴⁹ Presidentti Jeltsin oli juuri ennen virasta jäämistään allekirjoittanut sopimuksen joukkojen vetämisestä Georgiasta ja Moldovasta sekä sitoutunut vähentämään tavanomaisten asevoimien määrää. Helsingin Sanomat uutisoi presidentti Putinin irtisanovan TAE-sopimuksen protestina ohjuspuolustusjärjestelmälle joulukuusta 2007 alkaen ja Venäjän käyttävän asesopimusta pelivälineenä unionin kanssa.²⁵⁰ Samalla kävi selväksi, ettei Venäjä aikonut vetää joukkojaan Georgiasta ja Moldovasta vuoden 2008 aikana.

Maaliskuun 2008 huippukokouksen aikaan sekä NYT että HS uutisoivat Georgian mahdollisesta Nato-jäsenyydestä. Yhdysvaltojen suunnitelmat luoda Ukrainalle ja Georgialle tiekartta Nato-jäsenyyteen oli herättänyt huolta etenkin Länsi-Euroopan maissa, jotka pelkäsivät Venäjän suututtamista. Itä-Euroopan Nato-maat sen sijaan olivat Georgian jäsenyyden kannalla.²⁵¹ Venäjä oli luonnollisesti hermostunut sotilasliiton mahdollisesta levittäytymisestä entistä useampaan naapurimaahansa.

Vuoden 2008 kesäkuun huippukokouksen aikaan Helsingin Sanomat uutisoi Venäjän syyttävän Georgiaa provokaatiosta. Georgia oli takavarikoinut raketteja venäläisiltä

248 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 62.

249 TAE: Tavanomaiset aseet Euroopassa. Ks. esim. TASSINARI 2009, 73.

250 Jäädetty Tae-sopimus on peliväline Venäjän kiistoissa lännen kanssa, *HS* 13.12.2007.

251 Conflicts Throw NATO Expansion, and Bush's Trans-Atlantic Legacy, Into Doubt, *NYT* 15.3.2008; Bush viittoaa Kiovalle tietä Natoon, *HS* 16.3.2008.

rauhanturvaajilta syyttäen näitä aseiden salakuljetuksesta.²⁵² Päätöslauselmassa Georgia kuitenkin mainitaan vain sivumennen, kun toivotaan unionin aloittavan maan kanssa maahanmuuttoa helpottavan liikkuvuuskumppanuuskokeilun. Sellainen oli juuri aloitettu toisen entisen neuvostotasavallan Moldovan kanssa.²⁵³

Vuoden 2008 elokuun ensimmäisellä viikolla vuosia jatkunut Georgian ja Etelä-Ossetian välinen kriisi eskaloitui Venäjän ja Georgian väliseksi yhteenotoksi. Euroopan unioni oli kiertävän puheenjohtajamaan Ranskan johdolla neuvottelemassa rauhaa osapuolten välille ja Venäjän tuore presidentti Medvedev allekirjotti tulitauon 12. elokuuta. Eurooppa-neuvoston toiminnassa Venäjän ja Georgian välinen kriisi näkyi 1. syyskuuta järjestetyssä ylimääräisessä huippukokouksessa, joka keskittyi pelkästään Georgian kriisiin: *”Eurooppa-neuvosto on erittäin huolestunut Georgiassa puhjenneesta avoimesta konfliktista ja sitä seuranneista väkivaltaisuuksista sekä Venäjän suhteettomasta reaktiosta.”*²⁵⁴

Tämä ylimääräisen päätöslauselman sisältö on osittain yhtenevä Tšetšenian toisen sodan aikana, yhdeksän vuotta aikaisemmin, annetun päätöslauselman kanssa. Eurooppa-neuvosto tuomitsee hyvin jyrkästi etenkin Venäjän tavan tunnustaa Georgiasta irtaantuneiden Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäisyyden.²⁵⁵ Venäjän toimia kriisissä pidetään suhteettomina. EU:n ja Venäjän väliset suhteet ovat kriisin johdosta tienhaarassa.²⁵⁶ Tšetšenian kriisin tavoin Eurooppa-neuvosto reagoi tuoreisiin tapahtumiin päätöslauselman sanamuotoilussa vahvasti ja Venäjän toimet tuomiten.

Toisin kuin Tšetšenian tapauksessa Georgian kriisin yhteydessä Eurooppa-neuvosto ei kuitenkaan uhkaa Venäjää suoranaissilla sanktioilla. Sen sijaan neuvosto *”pitää ainoana hyvänä vaihtoehtona tiiviitä suhteita, jotka perustuvat yhteistyöhön, luottamukseen ja vuoropuheluun [...]”*²⁵⁷ Suorien uhkausten sijaan neuvosto käyttää Venäjää kohtaa epäsuoria painostusmenetelmiä: tarkkailijoiden lähettämistä Etelä-Ossetiaan, vahvistettuja suhteita ja taloudellisen avun toimittamista Georgiaan sekä entistä

252 Georgia pidatti venäläisiä rauhanturvaajia, *HS* 18.6.2008; Venäjä syytti Georgiaa provokaatiosta, *HS* 19.6.2008.

253 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2008b, kohta 12.

254 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 1.

255 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 2.

256 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 10.

257 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 10.

tiivimpiä suhteita muihin itäisiin naapureihin.²⁵⁸ Lisäksi neuvosto toivoo Venäjältä ”vastuuntuntoista käyttäytymistä” ja tekee linjauksia unionin omien toimien suhteen.²⁵⁹

Tutkimukseni tukee siis Georgiaa käsitelleen ylimääräisen huippukokouksen yhteydessä HAUKKALAN näkemystä siitä, että unioni odottaa Venäjän omaksuvan eurooppalaiset arvot ja toimintatavat.²⁶⁰ Venäjä käyttäytyi vastuuntunnottomasti, se ei ollut pitänyt unioniin tiiviitä yhteistyöhön pohjautuvia suhteita. Toisaalta päätöslauselmasta on tulkittavissa neuvoston huoli 2000-luvun aikana tiivistyneen yhteistyön mahdollisista ongelmista. Toisin kuin Tšetšenian tapauksessa Georgian kriisin yhteydessä neuvosto pyrkii ohjaamaan Venäjää toivottuun suuntaan pitämällä sen mukana tiiviissä yhteistyössä ja vuoropuhelussa, ei uhkaamalla sitä yhteistyön loppumisella ja sanktioilla.

Eurooppa-neuvosto toteaa päätöslauselmassa Georgian kriisin vaikuttavan myös lähialueisiin ja korostaa sen tahtovan aikaisempaa läheisemmät naapuruussuhteet itään.²⁶¹ EU toteaa siis Ukrainan ja Moldovan tapaisille valtioille sen olevan merkittävästi parempi yhteistyökumppani kuin laittomasti toimiva Venäjä. Eurooppa-neuvosto muistuttaa Venäjää myös siitä, että tämä rikkoo toimillaan niitä sopimuksia vastaan, joihin se on itse sitoutunut muun muassa YK:n turvallisuusneuvostossa ja Etyjissä.²⁶² EU sen sijaan korostaa toimintaansa kriisin ratkaisemiseksi näiden Venäjän hyväksymien toimielinten, YK:n ja Etyjin, kanssa läheisessä yhteistyössä.

Päätöslauselman lopuksi Eurooppa-neuvosto pyrkii vakuuttamaan Venäjän, että olisi sen oman edun mukaista olla eristäytymättä Euroopasta. Eurooppa-neuvosto esiintyy siis koko Euroopan, mukaanlukien Georgian ja muiden unioniin kuulumattomien maiden, puolestapuhujana.²⁶³ Eurooppa-neuvosto tekee itsestään päätöslauselmassa vastuuntuntoisen toimijan, joka moittii sopimukset rikkonutta ja harkitsemattomasti toimivaa Venäjää.

---

258 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohdat 5–7.

259 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 11.

260 HAUKKALA 2010, 169.

261 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 7.

262 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 2.

263 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 11. Ks. myös kohta 3, jossa todetaan kiertäen Georgian kuuluvan Eurooppaan.

Lehdistössä Eurooppa-neuvoston kyvyttömyys konkreettisiin toimiin Venäjää vastaan pistetään myös merkille. Helsingin Sanomat pitää epäsuorasti Ranskaa yhtenä syynä ympäröivyytensä lauselman ja toteaa, kuinka unionin ”*kannanotoissa kuitenkin selvästi vältetään voimakasta kieltä*”. Samalla lehti kuitenkin laajentaa perspektiiviä kuvaamalla, kuinka Venäjälle EU:n sitoutuminen sen lähialueille on iso muutos, mikä on osaltaan syy sen epäluuloisuuteen länsisuhteissaan.²⁶⁴ HS ja NYT toteavat Puolan ja Baltian olevan Eurooppa-neuvoston kärkkäimpiä Venäjä-kriitikoita, kun taas vanhat jäsenmaat jarruttelevat linjauksia.²⁶⁵

HS toteaa energiariippuvuuden Venäjästä hillinneen monien maiden kantoja Georgian sotaan.²⁶⁶ Myös NYT tuo esiin EU:n energiariippuvuuden Venäjästä ja mainitsee päätöslauselmien pyrkimyksen tämän riippuvuuden vähentämiseen. NYT toteaa, ettei hajanaisella unionilla ollut mahdollisuuksia kritisoida Venäjää varovaisesti muotoiltua päätöslauselmaa tiukemmin.²⁶⁷ Lisäksi NYT käsittelee tarkemmin nimenomaan Saksan suhtautumista Venäjään todeten Saksan energiariippuvuuden olevan yksi syy sen varovaiseen suhtautumiseen Georgian kriisiin.²⁶⁸

Helsingin Sanomat käsittelee kriisiä monipuolisesti tuoden esiin myös Georgian osallisuuden sen aloittamisessa.²⁶⁹ Eurooppa-neuvoston varoessa sanojaan kriisiä käsitellessään nimittää lehti tapahtumia suoraan sodaksi ja esittää yleisenä teoriana Venäjän toiveet epävakauden lisäämisestä niillä lähialueilla, joita se ei saa suoraan alaisuuteensa.²⁷⁰ NYT käsittelee Venäjän ja Georgian välisiä tapahtumia ”*lyhyenä, tuhoisana sotana*.”²⁷¹ Molemmat länsilehdet vaikuttavat siis olevan varsin hyvin perillä EU:n ja Venäjän välisestä valtapelistä raportoidessaan huippukokouksesta ja Georgian sodasta.

---

264 Suhde Venäjään muuttuu myös ilman pakotteita, *HS* 2.9.2008.

265 Vaikea Venäjä, *HS* 31.8.2008; Russia Claims Its Sphere Of Influence in the World, *NYT* 1.9.2008; European Leaders Agree On New Warning to Russia, *NYT* 2.9.2008.

266 EU tekee Venäjä-suhteista 'perusteellisen arvioinnin', *HS* 2.9.2008.

267 European Leaders Agree On New Warning to Russia, *NYT* 2.9.2008.

268 Butter, Not Russian Guns, Worries Merkel's District, *NYT* 1.9.2008.

269 Georgian uudet ystävät, *HS* 2.9.2008.

270 Syyttely synnyttää salaliittoteorioita, *HS* 2.9.2008.

271 Bush Proposes Aiding Georgia With \$1 Billion: Cheney Visits Region in Rebuff to Russia, *NYT* 3.9.2008.

Helsingin Sanomat uutisoi vuoden 2007 viimeisessä huippukokouksen yhteydessä suhteen Venäjään olevan unionin tulevaisuuden avainkysymys.²⁷² Vuonna 2008 Georgian kriisin yhteydessä Helsingin Sanomat toteaa, että EU ”ei voi antaa Venäjälle periksi”.²⁷³ Lehti väittää siis EU:n ja Venäjän vastakkainasettelussa olevan kyse kilvoittelusta, jossa kestävyydellä ja Venäjän vastustamisella tuotettaisiin unionille parhaat tulokset.

Miksi Georgian tapahtumia ei tuomittu yhtä jyrkkäsanaisesti kuin Tšetšenian tapahtumat yhdeksän vuotta aikaisemmin ja jätettiin julistamatta sanktiot? Ensinnäkin Tšetšenian kriisin yhteydessä julistetut pakotteet olivat jääneet lähinnä muodollisuuksiksi. Kuten todettua, oli Tšetšenian kriisi pragmatisoinut EU:n suhtautumista Venäjään. EU:n laajentuminen oli tuonut sen entistä lähemmäs Venäjää ja sen etupiirijattelua. Samalla unionin energiariippuvuus Venäjästä oli käynyt entistä ilmeisemmäksi. Lisäksi Venäjä oli osoittanut, että se reagoisi vahvasti unionin sitä tuomitseviin toimiin ja omalle etupiirilleen tunkeutumiseen.

Euroopan unionin laajentuminen oli myös tuonut Eurooppa-neuvostoon uusia jäseniä tehden siitä entistä hajanaisemman. Eurooppa-neuvoston jäsenten muuttuvista Venäjä-linjauksista ja asetelmista pitää CURRY Puolaa hyvänä esimerkkinä. Kylmän sodan päätyttyä se tasapainoili Yhdysvaltojen, EU:n ja Venäjän välissä. Tuoreena jäsenmaana se kääntyi monissa EU:n ja Yhdysvaltojen välisissä tilanteissa tukemaan jälkimmäistä. Venäjä oli sille tärkeä markkina-alue ja energiantuoja, joten samaan aikaan Puolalla oli tarve säilyttää hyvät välit lännen ja idän välissä. Samalla se pyrki ajamaan demokratioprosessia etenemistä idässä. CURRYn mukaan tämä tasapainoilu kävi kuitenkin vaikeammaksi viimeistään Venäjän Georgian toimien vuoksi, ja Puolan Venäjä-suhde viileni.²⁷⁴ Analyysini perusteella CURRY on kuitenkin väärässä: Puolan Venäjä-suhde oli erittäin viileä jo ennen Georgian kriisiä. Tämä käy ilmi muun muassa Puolan ja Venäjän välisestä lihakiistasta vuonna 2006 ja Naton ohjuspuolustusjärjestelmähankkeesta vuonna 2007. Toisaalta CURRYn näkemys Puolasta on mielestäni osittain oikeassa, sillä Puola oli ainakin suhtautumisellaan Yhdysvaltoihin jakamassa unionin rivejä.

272 Euroopan unionilla näytön paikka, *HS* 14.12.2007; Väärä valinta, *HS* 15.12.2007.

273 Georgian monet ystävät, *HS* 2.9.2008.

274 CURRY 2011, 182–184.

Lehtien näkökulmasta EU ei kykene varoituksia suurempiin tekoihin energiariippuvuutensa ja hajanaisuutensa takia. Sekä Helsingin Sanomat että The New York Times toteavat Venäjän saaneen otteen EU:sta niin energiariippuvuuden kuin kahdenvälisten suhteidensakin avulla. Näiden seikkojen vuoksi EU ei pysty puhumaan Georgian kriisistä sotana tai saa aikaiseksi konkreettisia toimia Venäjää vastaan.

Laajemmin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsiteltäessä WESTPHAL on todennut, ettei Eurooppa-neuvosto yleensä hyökkää ongelmallisten poliittisten aiheiden kautta Venäjää vastaan. Nämä ongelmat jätetään yleensä Euroopan neuvoston ja muiden vastaavien organisaatioiden hoidettaviksi.²⁷⁵ Toisin sanoen Tšetšenian ja Georgian kaltaiset poikkeustilanteet toivat päätelmiin poikkeuksellista terävyyttä ja politisoitumista. ”Normaalitilanteessa” Eurooppa-neuvoston ulkopoliitiikkaa sivuavat päätöslauselmat käsittelevät Venäjää neutraalisti ja lähinnä yksittäisten hoidettavien asioiden yhteydessä. Tutkimuksessani tekemät havainnot tukevat tätä päätelmää osittain. Mielestäni WESTPHALin tulkinta siitä, että Venäjän Eurooppa-neuvosto välttelee Venäjän kritisointia loppuun asti on liian pitkälle viety. Etenkin yksittäisiin kriiseihin liittyvissä päätöslauselmissa Eurooppa-neuvosto hyökkää Venäjää vastaan todella rajusti.

Toinen Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeva havaintoni on Venäjään liittyvien mainintojen vähentyminen 2000-luvun alkuvuosien jälkeen. Esimerkiksi vuoden 2003 päätöslauselmissa Lähi-itää ja Irakia käsitellään yhteensä noin viidentoista sivun verran – Venäjään käytetään vastaavasti viidessä päätöslauselmassa yhteensä alle sivu.²⁷⁶ Tätä selittävä ilmeinen tekijä on Venäjää koskevan yhteisen strategian voimaantulo sekä unionin ja Venäjän välisten huippukokousten säännöllistyminen. Nämä asiat yhdessä vaikuttivat siihen, ettei päätöslauselmilla ollut enää niin suurta roolia unionin jäsenmaiden Venäjä-suhteiden ohjaamisessa eikä toisaalta suoraan Venäjälle lähetettyjen viestien välittämisessä. Tästä on myös johdettavissa se, että tulevaisuudessa Euroopan unionin Venäjä-suhdetta pyritään ohjaamaan päätelmien sijaan enemmän muita kanavia pitkin. Toisin sanoen

---

²⁷⁵ WESTPHAL 2008, 113.

²⁷⁶ Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2003; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003a; Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003b; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c.

päätelmien rooli Venäjään liittyvän ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjaajina vähentyi vuosina 1999–2008.

Helsingin Sanomat on The New York Timesia paremmin perillä Venäjän liittyvistä Eurooppa-neuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisista näkökulmista. Esimerkiksi EU:n laajentumista tai siirtolaisongelmaa käsiteltäessä HS tuo amerikkalaislehteä paremmin esiin unionin Venäjään liittyviä näkökulmia ja ongelmia. NYT painottaa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa selvästi Natoon ja sen eurooppalaisiin jäsen maihin liittyvää uutisointia. Helsingin Sanomien EU:hun liittyvän uutisoinnin määrä on niin paljon suurempi, että lehti taustoittaa ja analysoi huippukokouksia paljon NYT:tä syvällisemmin. Toisaalta NYT:n käsitys maailmanpoliittisesta tilanteesta, kuten Nato-neuvotteluiden vaikutuksesta Georgian sodan syttymiseen, on hetkittäin Helsingin Sanomia parempi.

Tšetšenian ja Georgian sodista HS ja NYT uutisoivat kumpikin laajasti ja asiantuntevasti. Ne tuovat esiin Eurooppa-neuvoston suhtautumistavat kriiseihin ja käsittelevät neuvoston näkökulmien taustoja. The New York Times on Helsingin Sanomia kriittisempi Eurooppa-neuvoston toimien ja Venäjä-suhteita vaalivaan varovaisuuden suhteen. Myös Helsingin Sanomat kannustaa EU:ta tiivimpään rintamaan Venäjää vastaan, mutta ei lähde NYT:n tavoin erityisen suoraan kritisoimaan unionia tai Venäjää. Kumpikin lehdistä tuo kuitenkin esiin Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien taustalla vaikuttavat reaalipoliittiset ongelmat ja jäsen maiden kilpailevat näkökulmat.

4. ”Suhde on havaittu Euroopalle liian vaihtoehdottomaksi, oli sitten kysymys energiasta tai turvallisuuspolitiikasta.” –

Talouden osa-alueet, maailmanpolitiikan pelikenttä ja presidentti Putin

Millainen on Euroopan unionin suhtautuminen Venäjään talouden, energian ja ympäristön, kansainvälisen politiikan ja maan sisäpolitiikan konteksteissa? Millaiset ovat EU:n ja Venäjän suhteet toisiinsa linkittyvien talouden, energian ja ympäristön osa-alueilla? Millaisena Helsingin Sanomat ja The New York Times näkevät tilanteen? Millaisia rooleja Eurooppa-neuvosto luo EU:lle ja Venäjälle kansainvälisessä politiikassa? Miten Venäjän sisäpoliittista tilannetta ja presidentti Putinia käsitellään Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa ja länsilehdissä? Miten Eurooppa-neuvoston ja länsilehtien suhtautuminen Venäjään muuttui vuosien 1999 ja 2008 välillä? Onko sanomalehtien välillä eroja näiden EU- ja Venäjä-kuvauksissa?

Talous-, energia- ja ympäristökysymykset muodostavat Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa temaattisen kokonaisuuden. Vaikka näitä teemoja käsitellään yksittäisinä osa-alueina, linkittyvät ne vahvasti toisiinsa. Yhdessä tämä kolmikko muodostaa neljännen luvun ensimmäisen alaluvun. Toisessa alaluvussa keskityn kansainväliseen politiikkaan sekä EU:n ja Venäjän rooleihin siinä. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa Venäjää sivutaan muun muassa Irakia, Irania ja Lähi-itää käsiteltäessä. Kolmannessa alaluvussa käsitelen Venäjän sisäpolitiikkaa ja presidentti Putinia. Luvun lopussa kokoon myös työssä käsiteltyjä teemoja laajemmaksi kokonaisuudeksi.

4.1. Talouden, energian ja ympäristön kolmiyhteys

Euroopan unionin toiminnan yhtenä kulmakivenä talous näkyy vahvasti myös Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa ja EU:n Venäjä-suhteissa. Talouteen liittyvinä kannanottoja päätöslauselmissa on muun muassa Venäjän WTO-jäsenyyteen, kaupan esteisiin ja Kaliningradin talousalueen suhteen. Helsingin Sanomille ja The New York

Timesille huippukokousten talouslinjaukset olivat luonnollisesti merkittäviä uutisaiheita, ja etenkin unionin näkemyksiä Venäjän-kaupasta uutisoitiin laajasti. Vielä 2000-luvun alkuvuosina itsenäisinä kokonaisuuksina päätöslauselmissa esiintyneet talous, energia ja ympäristö nivoutuivat muutamassa vuodessa kokonaisuudeksi, joiden keskinäisriippuvuus kasvoi jatkuvasti.

Vuosi 2006 muodostaa EU:n ja Venäjän välisissä talous-, energia-, ja ympäristösuhteissa käännekohdan. Vuonna 2006 Venäjä ja EU olivat monella rintamalla kauppasodassa. Tilanne alkoi tammikuussa, kun Venäjän ja Ukrainan välinen maakaasukiista johti kaasutoimitusten keskeytyksiin ympäri Eurooppaa. Uuden kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen²⁷⁷ neuvottelut lokakuussa 2006 Helsingissä epäonnistuivat Puolan takia. Taustalla oli Venäjän ja Puolan välinen kiista lihan maahantuonnista. MEDVEDEVin mukaan nämä ongelmat kuvaavat laajemminkin Venäjän ja EU:n välisen talousyhteistyön perustilaa, joka hänen mukaansa on stagnatisoitunut jatkuvan epäluottamuksen ja epäluuloisuuden takia.²⁷⁸

4.1.1. Talous kumppanuuden kulmakivenä

Vaikka Euroopan unioni on riippuvainen Venäjältä saapuvasta öljystä ja maakaasusta, oli Venäjä EU:lle selvästi taloudellinen altavastaaja 2000-luvun alussa. Syynä tähän oli ensisijaisesti se, ettei Venäjä ollut WTO:n jäsen.²⁷⁹ Tämä antoi unionille mahdollisuuden käyttää Venäjän WTO:hon kuulumattomuutta pelimerkkinä sopimusneuvotteluissa. Toisaalta EU kannusti Venäjää täyttämään WTO:hon liittymisen kriteerit, koska samalla se muuttuisi vastaamaan paremmin EU:n sääntöjä ja rajoituksia.²⁸⁰

Tukholman huippukokouksen päätöslauselmissa Euroopan investointinpankille annetaan oikeus aloittaa Venäjän lainoitus ympäristöhankkeissa.²⁸¹ Tämä huomioitiin myös Helsingin Sanomissa, joka nostaa kyseisen päätöksen muutoin tehottomana

²⁷⁷ Peace and Cooperation Agreement, PCA.

²⁷⁸ MEDVEDEV 2008, 215–216.

²⁷⁹ HAUKKALA 2010, 45–46.

²⁸⁰ HAUKKALA 2010, 131–132.

²⁸¹ Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 59.

pitämänsä kokouksen kenties suurimmaksi onnistumiseksi.²⁸² Suomelle päätöksen teki merkittäväksi se, että kyseisiin ympäristöhankkeisiin kuului myös Pietarin jätevesipuhdistamon rahoitus.²⁸³ Vaikka edistystä oli havaittavissa, toi Helsingin Sanomat esiin myös talousyhteistyössä yhä olevat ongelmat:

*”Talospainotteisissa keskusteluissa ei jäänyt epäselväksi, että Euroopan unionin ja Venäjän välillä on edelleen tukku kauppakiistoja ja taloudellisia erimielisyyksiä. Euroopan johtajat painostivat Putinia muun muassa Venäjän perimistä korkeista ylilentomaksuista, alkoholin suojatulleista sekä Euroopan unionin alueelta tuotavalle teräkselle ja romuraudalle määrätyistä rangaistusmaksuista.”*²⁸⁴

Helsingin Sanomien siteeraaman venäläisen lehden *”Vedomostin mukaan EU yrittää ajaa Yhdysvallat kiinni talousmahtina. 'Siitä on tulossa Yhdysvalloista vapaan maailman keskus. Siksi Venäjälle on edullisempaa katsella kumppaneita Euroopasta kuin Amerikasta', lehti arvioi.”*²⁸⁵ Tämä toteamus tuo esiin sen, että Venäjä ei pyrkinyt pelkästään hajottamaan unionin jäsenmaita epäyhtenäiseen rintamaan, vaan ajamaan tarvittaessa kiilaa unionin ja sen muiden liittolaisten välille.

Talouden kokonaisuuteen liittyvät myös tullit ja rajoitteet. HS uutisoi Venäjän asettaneen tuontirajoitteita EU:lle juuri ennen Tukholman huippukokousta vuonna 2001.²⁸⁶ Päätöslauselmassa Venäjän toimet tuomitaan mainitsematta kuitenkaan suoraan Venäjää: *”Eurooppa-neuvosto kehottaa kolmansia maita lopettamaan ne toimenpiteet, jotka eivät ole oikeassa suhteessa ongelman laajuuteen tai ennalta varautumisen periaatteeseen.”*²⁸⁷

Tarkastelemallani aikavälillä Venäjän mahdollinen WTO-jäsenyys otetaan päätöslauselmissa esiin vuoden 2001 alussa, kun unionin välit Venäjään olivat paranemassa vuoden takaisesta aallonpohjasta. Eurooppa-neuvoston mukaan Venäjän *”WTO:n jäseneksi liittyminen on välttämätöntä Venäjän integroimiseksi maailmantalouteen.”*²⁸⁸ Tämä kertoo selvästi sen, miten paljon neuvosto tahtoo Venäjän täyttävän WTO:n jäsenehdot. Syynä Venäjän kannustamiseen on etenkin

282 Tukholman kokous ei yltänyt suursaavutuksiin, HS 25.3.2001.

283 EU lupasi Venäjälle rahaa Pietarin jätevesien puhdistamiseen, HS 24.3.2001.

284 EU puhdistaa Pietarin jätevedet, HS 24.3.2001.

285 Venäjä karkottaa kostoksi aluksi neljä amerikkalaista, HS 24.3.2001.

286 Venäjä kielsi lihan ja maidon tuonnin EU:sta, HS 24.3.2001.

287 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 53.

288 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 57.

neuvoston huoli unionin hitaasta talouskehityksestä, mikä on selvästi nähtävissä useissa päätöslauselmissa.²⁸⁹ EU toivoi Venäjän WTO-jäsenyyden ja läheisemmän yhteistyön siivittävän unionin oman talouden kasvuun.

Vielä 2000-luvun alkuvuosina EU sitoi Venäjän sisäpoliittiset ongelmat osaksi taloudellisia kysymyksiä. Päätöslauselmien pyrkimys ohjata Venäjää demokraattisempaan suuntaan sidotaan osaksi taloudellista yhteistyötä. Vuonna 2000 Santa Maria de Feiran huippukokouksessa Eurooppa-neuvosto toteaa Venäjän talouden kehittymisen onnistuvan parhaiten toteuttamalla oikeusvaltion periaatteita ja lehdistönvapautta:

*”Demokraattiset instituutiot, oikeusvaltion periaatteiden kunnioittaminen, tehokkaasti säännelty ja verotusrakenteiltaan toimiva markkinasuuntautunut talous ja liittyminen WTO:hon ovat parhaat keinot sijoittajien luottamuksen herättämiseksi ja säilyttämiseksi, mikä on välttämätön edellytys Venäjän talouden menestyksekkäälle kehittämiselle. Jäsenvaltioiden ja komission tätä koskevat ehdotukset ovat tervetulleita. [...] Riippumattomille tiedotusvälineille on annettava mahdollisuus hoitaa tärkeää tehtäväänsä avoimessa ja demokraattisessa yhteiskunnassa.”*²⁹⁰

Putinin pyrkimys vakauttaa Venäjän olot ja pääomapako maasta nousi esiin Sevillan huippukokouksen aikaan vuonna 2002. New York Times uutisoi aiheesta todeten Venäjän suunnittelevan veronalennuksia Euroopan alhaisimmalle tasolle.²⁹¹ Tämän voidaan nähdä olevan Venäjän pyrkimystä estää maasta unioniin suuntautuvaa pääomapakoa ja tehdä Venäjästä unionia houkuttelevampi sijoituskohte etenkin venäläisille suuromistajille.

Yksittäiset talouteen liittyvät kiistat Venäjän ja EU-maiden välillä näkyvät päätöslauselmissa harvoin, vaikka ne olisivatkin akuutteja huippukokousten aikaan. Esimerkiksi Brysselin kokouksen aikaan 2002 Saksan ja Venäjän välinen kiista vodkasta näkyy sanomalehdissä, muttei päätöslauselmissa.²⁹²

Vuoden 2003 toukokuussa Pietarin julistuksessa unioni lähti luomaan Venäjän kanssa neljän yhteisen alueen järjestelmää päättyvän Venäjä-strategiansa tilalle. Neljästä

289 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 2; Laekenin Eurooppa-neuvosto 2001, kohta 52.

290 Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000, kohta 55.

291 Putin Calls for Russians To Bring Funds Back Home, *NYT* 20.6.2002.

292 Russia: Vodka Conflict, *NYT* 23.10.2002.

yhteisestä alueesta merkittävin oli talous ja pyrkimys yhteiseen talousalueeseen, johon viitataan muun muassa vuoden 2003 viimeisessä päätöslauselmassa.²⁹³ Samassa päätöslauselmassa pyritään selvästi myös vakuuttamaan samaan aikaan sekä Venäjälle, että unionin uusille jäsenmaille, että yhteinen keskitetty kumppanuussopimus koko unionin ja Venäjän kanssa on kaikkia osapuolia hyödyttävä tekijä. Tämän tulkitsen tarkoittavan sitä, että Eurooppa-neuvosto toivoo niin Venäjän kuin uusien jäsenmaidenkin pidättäytyvän kahdenvälisistä neuvotteluista ja keskittyvän hoitamaan talousneuvottelut EU:n kautta:

*”Eurooppa-neuvosto korostaa niitä mahdollisuuksia, joita lähestyvä Euroopan unionin laajentuminen tarjoaa Venäjälle, ja toteaa, että kumppanuus- ja yhteistyösopimus, joka on ulotettava koskemaan EU:n uusia jäsenvaltiota 1.5.2004 mennessä, on edelleen sen Venäjän-suhteiden kulmakivi.”*²⁹⁴

Unionin jäsenmaat eivät tässäkään tapauksessa noudattaneet itse päätöslauselmaan kirjaamia ohjeita luoda neljän yhteisen alueen strategia nopeasti ja yhdessä rintamassa pysytellen. HS uutisoi puolitoista vuotta myöhemmin, marraskuun 2004 huippukokouksen alla, etteivät neuvottelut neljästä alueesta ole edenneet juuri lainkaan. Lehden mukaan ongelmaksi ovat nousseet jälleen kerran jäsenmaiden itsenäiset linjat ja Venäjän kyky hyödyntää hajanista unionia:

*”EU:n Venäjän-politiikkaa on syytetty heikoksi muun muassa siksi, että jäsenmaista ainakin Saksa, Ranska ja Italia ovat halunneet neuvotella Moskovan kanssa kahden kesken viisumihelpotuksista. Venäjäkin on neuvotellut mieluummin yksittäisten jäsenmaiden kuin EU:n kanssa.”*²⁹⁵

Tälle tulkinnalle löytyy perusteluita myös NYT:n pikku-uutisesta, jossa todetaan Italian pääministeri Berlusconiin vierailevan presidentti Putinin vieraana hoitamassa maidenvälisiä suhteita.²⁹⁶ Vierailu osuu aivan Eurooppa-neuvoston huippukokouksen ja EU-Venäjä -huippukokouksen alle.

Vuoden 2004 alussa NYT uutisoi maaliskuun huippukokouksen yhteydessä Keski-Aasian lähentyvän Venäjän sijaan Kiinaa ja Länsi-Eurooppaa.²⁹⁷ Vuoden 2004 viimeisen huippukokouksen alla Helsingin Sanomien haastattelussa Outokummun

293 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 67.

294 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 68.

295 Tulokset jäämässä olemattomiksi EU:n ja Venäjän huippukokouksessa, HS 3.11.2004.

296 Berlusconi Is Guest of Putin, NYT 3.11.2004.

297 China Moves Toward Another West, NYT 28.3.2004.

johtaja Kaitue toivoo, ”että EU loisi tehokkaammin vastavoimaa Kiina-ilmiölle ja kykenisi olemaan myös merkityksellisempi taloudellinen kumppani Venäjälle.”²⁹⁸ Erityisen yhtenäistä linjaa lehtien huippukokousten aikaan julkaisemissa taloutta sivuavissa artikkeleissa ei EU:n ja Venäjän välisistä suhteista ole löydettävissä. Artikkelit keskittyvät pikemminkin yksittäisiin asiakysymyksiin.

Vuoden 2005 toisen huippukokouksen päätelmissä kiitellään aluksi Venäjää onnistuneesta yhteisestä huippukokouksesta. Tämän jälkeen toistetaan toive, että kaksi vuotta aikaisemmin Venäjän kanssa Pietarissa päätetyt neljä yhteistä aluetta saataisiin toteutettua.²⁹⁹ Huippukokouksen aikaan HS uutisoi Ukrainankin tavoitelevan WTO:n jäsenyyttä, mutta WTO:n edustajan mukaan Ukrainan ja Venäjän mahdolliseen jäsenyyteen on pitkä matka.³⁰⁰ Eurooppa-neuvosto pyrki siis motivoimaan Venäjää talouden saralla tiiviimpään yhteistyöhön unionin käyttäen Venäjän WTO-neuvotteluita porkkanana.

Euroopan unionin ja Venäjän ongelmat alkoivat heijastua myös talouteen 2000-luvun alkuvuosien jälkeen. Toisaalta Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa Venäjää sivuavien viittausten määrä väheni samaan aikaan, kun keskinäisissä huippukokouksissa pystyttiin käsittelemään talouteen liittyviä asiakohtia. Sanomalehdistössä Venäjän ja unionin väliset talouskysymykset kuitenkin pysyivät yhä satunnaisesti esillä Eurooppa-neuvoston kokousten yhteyksissä.

Vuoden 2005 viimeisen huippukokouksen aikaan Helsingin Sanomissa julkaistussa kolumnissa Espoon kauppakamarin toimitusjohtaja Sampsa Saralehto muistuttaa kahdenvälisen kauppasuhteiden merkityksen Venäjän tapauksessa. Samalla hän kuitenkin toivoo Suomen pystyvän Eurooppa-neuvoston puheenjohtajamaana toimiessaan nostamaan Venäjän merkitystä unionin asialistalla.³⁰¹ Toisin sanoen unionin jäsenmaan olisi käytettävä Eurooppa-neuvostoa välineenä omien taloudellisten etujensa ajamiseen, mutta muistettava hoitaa myös suorat kahdenkeskiset neuvottelut Venäjän kanssa.

298 Enemmän hyötyä kuin haittaa, *HS* 17.12.2004.

299 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 59. Neljästä yhteisestä alueesta talous oli päätöslauselmissa selkeimmin esillä muodostaen tärkeimmän osa-alueen yhteistyössä.

300 Ukraina tavoittelee WTO-jäsenyyttä, *HS* 18.6.2005.

301 Venäjän-suhteet ovat suuri haaste suomalaisille, *HS* 16.12.2005.

Joulukuun 2005 Eurooppa-neuvoston huippukokouksen aikaan WTO:n ministerineuvosto kokousti Hong Kongissa. Helsingin Sanomat uutisoi Suomen olevan irti EU-maiden rintamasta maataloustukien rajoittamisessa, sillä maa pelkää maataloustukien laskun vaikuttavan nimenomaan Venäjän-viettiin.³⁰² NYT sen sijaan uutisoi koko unionin olevan maataloustukien rajoittamista vastaan.³⁰³

Eurooppa-neuvoston taloutta käsittelevissä päätöslauselmien osissa on keskitytty unionin sisäisiin uudistuksiin ja päämääriin, ei Venäjän kaltaisiin taloudellisiin kumppaneihin. Toinen syy päätelmien harvoin Venäjään liittyviin talouslinjauksiin käy ilmi huippukokousten aikaisesta uutisoinnista: Venäjän onnistui hyödyntää etenkin talousasioissa unionin hajanaisuutta. MEDVEDEVin näkemys jatkuvasta epäluuloisuuden tilasta EU:n ja Venäjän välillä näyttää pitävän ainakin osittain paikkaansa.³⁰⁴ Oma päätöslauselmista tekemäni tulkinta on kuitenkin, että Eurooppa-neuvosto pyrki jatkuvasti ratkaisemaan yksittäisten jäsenmaiden ja Venäjän välisiä kiistoja sekä luomaan unionin ja Venäjän välille vakaamman talousyhteistyön puitteet. Näiden pyrkimysten onnistuminen oli vain hyvin ongelmallista tilanteessa, jossa Venäjä reagoi nopeasti kaupallisin pakottein sitä kohtaan osoitettuun kritiikkiin.

Vuoden 2006 jälkeen talouden, ympäristön ja energian kokonaisuudet alkoivat linkittyä nopeasti toisiinsa. Venäjää ei käsitelty enää Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa talouteen liittyvien kohtien alla osaltaan siksi, että talouteen keskittyvät kahdenväliset neuvottelut käytiin erillisissä huippukokouksissa. Toisaalta Venäjään liittyvät taloudelliset näkökulmat siirtyivät osaksi energia- ja ympäristökysymyksiä. Uusiutuvan energian lisäämistä alettiin perustella ympäristösyiden lisäksi yhä enemmän sen luomalla talouskasvulla ja energiariippuvuutta vähentävällä vaikutuksella. Venäjä käytti Kioton ilmastopimuksen ratifiointia neuvotteluaseena WTO-neuvotteluissa. Toisin sanoen Venäjän toimet johtivat osaltaan siihen, että talous, energia ja ympäristö alkoivat muodostaa Euroopan unionille erillisen kolmikon sijaan yhtenäisen kokonaisuuden.

302 Laihakin sopu voi jäädä saavuttamatta WTO-kokouksessa, *HS* 18.12.2005.

303 No Sign of Progress on Farm Issue as World Trade Meeting Opens, *NYT* 14.12.2005.

304 MEDVEDEV 2008, 215–216

4.1.2. Yhtenäisten energiamarkkinoiden luomisesta kohti ongelmallista energiariippuvuutta

2000-luvun alkuvuosina Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa energiaa ja Venäjää käsittelevien teemojen pääpaino on energiamarkkinoiden yhtenäistämässä unionin sisällä. Toiveena oli myös helpottaa venäläisen energian pääsyä unionin markkinoille. Vuoden 2006 energiakriisin myötä keskustelun painopiste kuitenkin siirtyi energiamarkkinoiden vapauttamisesta energiariippuvuuden vähentämiseen.

Barcelonan huippukokouksessa vuonna 2002 energiamarkkinat päätettiin avata vapaammin kilpailulle ja tehostaa sisämarkkinoita. Yhteisten energiamarkkinoiden lisäksi *”taataan kolmansien osapuolien tasavertainen pääsy verkkoihin”*,³⁰⁵ mikä tarkoitti laajentumassa olevalle unionille etenkin Venäjän energiamarkkinoiden huomioimista. The New York Timesissa energiamarkkinoiden avaaminen sidotaan osaksi päätöslauselmissa linjattuja talousreformia.³⁰⁶ Helsingin Sanomissa energiamarkkinoiden osittainen avaaminen nähdään heikosti edenneen huippukokouksen ainoana saavutuksena.³⁰⁷ Vuoden 2006 kaasukriisin jälkeen tämä sähköverkkojen vapauttaminen ja etenkin venäläisten energiayhtiöiden tuleminen unionin markkinoille muuttui mahdollisuudesta uhkaksi. Vuonna 2002 energia ei kuitenkaan Eurooppa-neuvoston näkökulmasta liittynyt turvallisuuspolitiikkaan eikä energiatoimitusten varmuutta käsitelty lainkaan.

Tämä energiamarkkinoiden vapauttaminen ei kuitenkaan edennyt edes vuonna 2002 ongelmitta. Barcelonan huippukokouksessa päätöslauselmiin päätyi myös poikkeuksellinen merkintä neuvoston erimielisyyksistä. Sähkö- ja kaasumarkkinoiden vapauttamisesta ja tilaajan oikeudesta päättää toimittaja päätettäessä lisättiin huomautus: *”Neuvosto ei ollut yhtä mieltä energian vapauttamista koskevan virkkeen sanamuodosta.”*³⁰⁸ HS:n mukaan tämä on osoitus erityisen vaikeasta huippukokouksesta, jossa jäsenmaat ajoivat ensisijaisesti vain omia etujaan.³⁰⁹

305 Barcelonan Eurooppa-neuvosto 2002, osa III: talous- ja rahoitusasiat, kohta 14.

306 Europe Agrees To Open Up Its Markets For Energy, *NYT* 17.3.2002.

307 EU:n johtajat pystyvät vain pieniin päätöksiin, *HS* 17.3.2002.

308 Barcelonan Eurooppa-neuvosto 2002, kohta 14.

309 Miksi Euroopan unionia tarvitaan?, *HS* 17.3.2002.

Vuoden 2003 maaliskuussa alkanut Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin ei näkynyt huolena samaan aikaan järjestetyn Eurooppa-neuvoston kokouksen päätelmissä,³¹⁰ mutta lehdistössä Lähi-idän öljytoimitusten turvaamista käsiteltiin. Helsingin Sanomissa haastateltu Neste Markkinoinnin toimitusjohtaja Matti Peitso toteaa, että ”*Fortumin jalostamat tuovat raakaöljyn Venäjältä [...] öljyn saatavuus on siksi taattu.*”³¹¹ Vielä 2000-luvun alkuvuosina Venäjä oli siis Eurooppa-neuvoston näkökulmasta vakaa energiantoimittaja ja päätöslauselmissa linjattiin lähinnä kilpailukyvyn ja infrastruktuurin kehittämistä.

Vuoden 2004 Ukrainan kriisi alkoi tuoda esiin Venäjään liittyviä ongelmia energiantoimittajana. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmiin asti asia ei vielä noussut, mutta Helsingin Sanomat uutisoi vuoden 2004 lopussa Venäjän ottavan maassa olevaa öljyn- ja kaasuntuotantoa tiukemmin hallintaansa, koska sen takapihalle Ukrainaan tunkevaa Euroopan unionia vastaan taistellessa se tarvitsisi energiaa uutena poliittisena aseena.³¹² Venäjän laajentuva valta Euroopan energiamarkkinoilla näkyi myös Lukoilin levittäytymisessä Suomeen.³¹³

Vuoden 2005 joulukuussa Helsingin Sanomat uutisoi Venäjän valtion ydinvoimayhtiö Rosenergatomin tarjoavan sähköntuonnin Suomeen kaksinkertaistavaa kaapelia, jonka rakennuskustannukset se olisi valmis kattamaan. Suomen kantaverkkoyhtiö Fingrid oli kuitenkin kaapelin rakentamista vastaan ja kehotti vetämään kaapelin suoraan Ruotsiin. Syyksi kieltäytymiselle mainitaan Kaakkois-Suomen sähköverkon rajoitukset.³¹⁴ Venäläisen energian riippuvuudesta tuomia ongelmia ei käsitellä uutisessa lainkaan. Fingridin tiedossa oli kuitenkin varmasti se, että samaan aikaan Venäjä kiristi sen näkökulmasta väärää poliittisia päätöksiä tehnyttä Ukrainaa maakaasutoimituksilla.³¹⁵

Vuoden 2006 alussa kärjistynyt energiakriisi sai suuren painoarvon maaliskuun 2006 Eurooppa-neuvoston huippukokouksessa. Puheenjohtajan päätöslauselmissa energiaasiat nousevat poikkeuksellisen keskeiseen asemaan ja Venäjää käsitellään runsaasti niin suoraan kuin epäsuoraankin. Eurooppa-neuvosto pyytää komissiota nopeasti

310 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003a.

311 Suomella ei huolta öljystä, *HS* 22.3.2003.

312 Öljystä uusi ase, *HS* 18.12.2004.

313 Lukoil maksoi Teboilista ja Suomen Petroolista 120 miljoonaa, *HS* 24.3.2005.

314 Kaapeli Kotkaan kaksinkertaistaisi sähkön tuonnin Venäjältä, *HS* 15.12.2005.

315 Dispute Over Natural Gas Prices in Ukraine, *NYT* 16.12.2005.

tehostamaan EU:n ja Venäjän välistä vuoropuhelua.³¹⁶ Lisäksi päätöslauselmissa esitetään suoranainen vaatimus, että Venäjän *”olisi tuettava EU:n energiapolitiikan tavoitteita avoimemmin ja tehokkaammin”*.³¹⁷ Päätöslauselmissa suorien vaatimusten esittäminen Venäjälle on harvinaista, ja vuoden 2006 energiakriisi iski selvästi useisiin unionin jäsenmaihiin poikkeuksellisen lujaa.

Vuoden 2006 ensimmäisessä kokouksessa neuvosto tuo myös esiin huolensa Venäjän tavasta venyttää sopimusten ratifiointia: *”Olisi päättäväisestään pyrittävä saattamaan päätökseen neuvottelut [...] ja varmistamaan, että Venäjä ratifioi energiaperuskirjan”*.³¹⁸ Taustalla on EU:n huoli siitä, että energiaperuskirjan ratifiointin viivästyminen antaa Venäjälle paremmat asemat kahdenvälisen sopimusten neuvottelussa unionin jäsenmaiden kanssa. Kuten TASSINARI on todennut, pyrki Venäjä toistuvasti saamaan paremman jalansijan mahdollisissa muissa neuvotteluissa linkittämällä toisiinsa liittymättömiä sopimuksia yhteen ja hyödyntämällä EU:n hajanaisuutta.³¹⁹ Päätöslauselmista tekemäni analyysi tukee tätä TASSINARin tulkintaa etenkin energiakriisin tapauksessa. Energiakriisin yhteydessä Venäjän onnistui erityisen tehokkaasti toteuttaa hajoittamisen ja hallitsemisen taktiikkaa EU-politiikassaan.

Eurooppa-neuvosto reagoi energiakriisiin Venäjään liittyvien vaatimusten lisäksi aloittamalla unionin sisäisiä uudistuksia. Komissiota vaadittiin laatimaan unionille yhteinen Euroopan energiapolitiikka vuoteen 2007 mennessä.³²⁰ Lisäksi komissiolta pyydettiin linjauksia PCA:ta seuraavalle unionin ja Venäjän väliselle energiasopimukselle.³²¹ Uusi kumppanuus- ja yhteistyösopimus neuvoston vaatimine energiamomentteineen tosin kaatui vuoden 2006 muihin kiistoihin, kuten aikaisemmin mainittiin.

Vuoden 2006 jälkeen unionin energiariippuvuus Venäjästä alkaa nousta päätelmissä esiin. Päätelmissä kannustetaan jäsenmaita vähentämään tätä energiariippuvuutta uusiutuvia energianlähteitä hyödyntämällä: *”[...] kehitetään keskipitkän ja pitkän*

316 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, kohta 51.

317 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, liite III, kohta 11.

318 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, liite II, kohta 11.

319 TASSINARI 2009, 171-172. Ks. myös Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, kohta 7.

320 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, liite II.

321 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006b, kohta 24.

*aikavälin strategia EU:n energiatuonnista riippuvuuden vähentämiseksi kasvu- ja työllisyysstrategian tavoitteiden mukaisesti*³²². Jäsenmaita siis kannustetaan energiariippuvuuden vähentämiseen heiluttaen samalla ympäristöasian ja työllisyysnäkökulman lippuja. Tämä Euroopan alueella pinnalla olleen ympäristökeskustelun liittäminen huoleen energiariippuvuudesta tulee erityisen hyvin läpi juuri vuonna 2006. Energiavarmuuden lisäksi ympäristöpolitiikasta toivotaan apua muun muassa talouskasvuun:

*"Ympäristöpolitiikka on jo sisänsä tärkeää, mutta lisäksi sillä voi olla merkittävä vaikutus työllisyyteen ja kasvuun ja sillä voidaan vaikuttaa myönteisesti sellaisiin tärkeisiin aloihin kuin julkinen terveydenhuolto ja terveydenhuollon kustannukset [...] samoin kuin Euroopan energiapolitiikan kehittämiseen sekä energiahuollon varmuuden ja energiatehokkuuden edistämiseen."*³²³

Myös lehdistössä on esillä huippukokouksen huoli Venäjältä tulevan energian toimitusvarmuudesta. Saksan liittokansleri Merkel toteaa haastattelussa, että *"energiapolitiikan osuus ulkopoliitikassa on tulevaisuudessa yhä merkittävämpi."* HS myös toteaa Venäjän olleen huolenaiheena *"energiaulkopolitiikan"* alalla.³²⁴ Tässäkin tapauksessa Helsingin Sanomat tulkitsee ja tiivistää päätöslauselmien sisällön napakasti käyttäen samassa yhteydessä tuoretta energiaulkopolitiikan käsitettä.

Saman huippukokouksen yhteydessä HS tuo esiin Venäjän toimet kilpensä kirkastamisessa energian toimittajana. Presidentti Putin antoi maaliskuussa 2006 takeet EU-komission puheenjohtaja Barrosolle Venäjän halusta olla vakaa ja luotettava energiantoimittaja.³²⁵ Suomen eduskunnan puhemies Paavo Lipponen kannustaa EU:a ottamaan Venäjän energiakumppanikseen ja toteaa maata pelättävän liikaa energiahanojen säätelijänä. Se, onko Lipposen lausunto venäläisten vastine EU:n esittämiin huoliin energiaoimituksista, on tosin tulkinnanvaraista, sillä samaisessa artikkelissa Lipponen vielä kiistää siirtyneensä ulkomaisten energiayhtiöiden äänitorveksi.³²⁶ Hänen siirtymisensä Venäjän valtion kaasuyhtiön Gazpromin enemmistöomistaman Nord Streamin konsultiksi julkistettiin vasta elokuussa 2008.³²⁷

322 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, kohta 46c.

323 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006a, kohta 75.

324 Presidentti Jacques Chirac kiisti jyrkästi Ranskan protektionismin, *HS* 25.3.2006.

325 Barroso: Venäjä haluaa olla 'luotettava' energiakumppani, *HS* 22.3.2006.

326 Lipponen haluaa Suomeen EU:n energia-huippukokouksen, *HS* 22.3.2006.

327 Paavo Lipponen to Advise Nord Stream. Lehdistötiedote, Nord Streamin internet-sivu.

Vuoden 2006 toisessa huippukokouksessa käsiteltiin luovempaa ratkaisua Venäjältä tulevan energian toimitusvarmuuden lisäämiseksi: *”laajennetaan EU:n energian sisämarkkinoita käsittämään EU:n naapurit.”* Tämä Venäjän sitominen osaksi EU:n energiamarkkinoita oli tarkoitus tehdä samalla, kun unioni solmisi maan kanssa uuden kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen.³²⁸ Tämä päätöslauselmien esittämä toive Venäjästä kiinteänä osana unionin energiasisämarkkinoita muistuttaa tyyliltään päätöslauselmien 2000-luvun alkuvuosien tapaa pyrkiä integroimaan Venäjä osaksi länsimaista arvomaailmaa ja demokratiaa, mutta siirrettynä energiapolitiikkaan. Tämä kunnianhimoinen suunnitelma kuitenkin kaatui viimeistään siinä vaiheessa, kun uusi kumppanuus- ja yhteistyösopimus jäi syntymättä.

Euroopan unionin sisämarkkinoiden ulottaminen koskemaan myös naapurimaita on Eurooppa-neuvostolta mielenkiintoinen toive myös siksi, ettei energiamarkkinoiden integrointi edennyt ongelmitta jäsenmaiden sisälläkään. HS:n haastatteleva kilpailukomissaari Kroes kritisoi kesäkuun 2006 huippukokouksen jälkeen etenkin Espanjaa ja Ranskaa, jotka ilmoittivat suojelevansa kansallisia energiayhtiöitään.³²⁹ Suurin ongelma Venäjän liittämässä osaksi unionin energiamarkkinoita oli kuitenkin se, ettei Venäjällä itsellään ollut kiinnostusta moiseen. Venäjä teki nimittäin samaan aikaan vastavedon EU:n vaateille kaasumarkkinoidensa avaamisesta antamalla valtion kontrollissa tiukasti olevalle Gazpromille monopoliaseman venäläiseen kaasuun.³³⁰

Huippukokouksen jälkeen HS:n kolumnissa Max Jakobson toteaa suhtautumisen Venäjään olevan suurin EU-maita jakava tekijä. Esimerkiksi Puola ja Liettua ajavat unionissa Venäjästä riippumatonta energiapolitiikkaa, mutta näillä Itä-Euroopan edustajilla ei ole merkittävää vaikutusvaltaa EU:ssa.³³¹ Lehdessä julkaistu teksti tarjoaa yhden selityksen vuoden 2006 alkupuolen päätöslauselmien varovaiseen linjaan energiakriisiin liittyen. Päätöslauselmissa ollaan Venäjän energiatoimituksista huolissaan, mutta energiavarmuuden ratkaisuna ei ole omavaraisuus tai vaihtoehtoihin energialähteisiin keskittyminen, vaan läheisemmät suhteet Venäjään.

328 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006b, kohta 24.

329 Kilpailukomissaari tahtosi kilpailua energiamarkkinoille, *HS* 17.6.2006.

330 Duumalta alustava siunaus Gazprom-monopolille, *HS* 17.6.2006.

331 Max Jakobson: Suhde Venäjään jakaa EU-maita, *HS* 18.6.2006.

Lokakuussa 2006 Eurooppa-neuvosto piti Lahdessa epävirallisen huippukokouksen, jossa presidentti Putin oli vieraana. Epävirallisesta kokouksesta ei julkaistu päätelmiä, mutta joulukuun virallisen huippukokouksen päätelmissä todetaan, että ”*Lahdessa pidetty valtion- ja hallitusten päämiesten epävirallinen kokous oli tärkeä askel eteenpäin pyrittäessä vahvistamaan unionin kolmansille maille antamien energiaa koskevien viestien johdonmukaisuutta.*”³³² Päätöslauselmissa todetaan siis unionin olleen epäjohdonmukainen Venäjän kanssa viestittäessä, ainakin energiakysymyksissä. Muutoin joulukuun 2006 päätelmissä ollaan Venäjään liittyvän energiapolitiikan suhteen hyvin varovaisia. Venäjää ei mainita päätelmissä suoraan kertaakaan.

Yksi syy todella varovaiseen Venäjä-linjaan vuoden 2006 lopussa voi olla HS:n huippukokouksen yhteydessä uutisoima tieto siitä, että Puola oli Venäjän kanssa vakavissa riidoissa jäädyttäen Venäjän kanssa käytäviä neuvotteluita.³³³ Huippukokouksessa haastateltu Suomen pääministeri Vanhanen toteaa, että EU:lle Puolan ja Venäjän välinen lihariita ”*on hyvä paikka testata solidaarisuutta.*”³³⁴ Päätöslauselmissa siis todettiin Eurooppa-neuvoston löytäneen Venäjän suhteen yhteisen äänen energiakiistassa. Lihariidassa unionin keskinäistä solidaarisuutta Venäjän kanssa käytävissä neuvotteluissa päästäisiin sitten testaamaan.

Vuoden 2007 ensimmäisen Eurooppa-neuvoston päätelmissä on energiakysymyksiin keskittyvä liite. Siinä keskitytään ensisijaisesti unionin sisämarkkinoiden tehostamiseen, mutta otetaan myös kantaa kansainväliseen energiapolitiikkaan. Päätelmistä voi myös huomata Eurooppa-neuvoston huolen siitä, ettei samana vuonna päättyvälle kumppanuus- ja yhteistyösopimukselle onnistuttu laatimaan seuraajaa ja että unionin energiariippuvuus Venäjästä on edelleen huomattava. Neuvosto kannustaa samaan aikaan energia-asioita käsittelevän sopimuksen laatimista Venäjän kanssa, mutta toivoo myös vahvempia energiasuhteita mm. Algeriaan ja Egyptiin.³³⁵ Toisin sanoen päätelmillä yritetään ohjata unionia laajentamaan energiatuontipohjaansa etelään ja samalla vähentämään riippuvuutta Venäjästä.

---

332 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, kohta 33.

333 Puola lupaa lihakiistaan pikaista ratkaisua, *HS* 16.12.2006.

334 EU:n lihakiista ehkä ratkeamassa, *HS* 15.12.2006.

335 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007a, liite I.

Toisena vaihtoehtona energiariippuvuuden vähentämiseen oli uusiutuvien luonnonvarojen käyttö. Eurooppa-neuvoston linjaukset uusiutuvaan energiaan keskittymisestä ja niiden lisäämiseen liittyvistä päästötavoitteista eivät kuitenkaan toimineet aivan toivotulla tavalla. HS uutisoi Latvian olevan huolissaan siitä, että sen riippuvuus venäläisestä energiasta kasvaa, mikäli se joutuu leikkaamaan omia päästöjään unionin vaatimusten mukaisiksi.³³⁶

Samaan aikaan HS uutisoi myös varsin mielekiintoisesta tavasta, jolla Venäjä pyrki ohjailemaan energiaa painostusvälineenä käyttäen Ukrainaa. Ukrainalainen jalkapalloilija Anatoli Timostuk oli ostettu Pietarin Zenitiin. Zenitin omistaja Venäjän valtion kaasuyhtiö Gazprom maksoi kauppasummasta puolet maakaasulla. HS muistuttaa samalla kaupan poliittisista syistä ja siitä, miten Venäjä tukee Donetskien alueen venäjänkielistä poliittista johtoa.³³⁷ Vuoden 2007 lopussa NYT uutisoi Gazpromin laajentuvan toiminnan Euroopassa herättävän huolta, sillä yhtiön katsotaan ajavan Venäjän ulkopoliittisia etuja laajentaessaa omistuksiaan.³³⁸

Venäjän nosti rajusti kaasun hintoja vuoden 2005 lopusta alkaen, mistä lehdistökin uutisoi Eurooppa-neuvoston huippukokouksen yhteydessä.³³⁹ Eurooppa-neuvoston päätöslauselmiin asti huoli nousevista kaasun hinnoista pääsi vasta 2008 toisessa huippukokouksessa. Venäjää ei kuitenkaan kaasun hintoja käsittelevässä kohdassa mainita suoraan, vaan todetaan, että *”vuoropuhelua öljy- ja kaasuyhtiöiden, tuottajamaiden ja tuojakehitysmaiden kanssa olisi lisättävä.”*³⁴⁰ Tämähän tarkoittaa varsin suoraan tarvetta vuoropuhelun kehittämiseen kaasuyhtiö Gazpromin, tuottajamaa Venäjän ja tuojakehitysmaa Ukrainan kanssa. Konkreettisia toimia vuoropuhelun parantamiseen ei anneta, vaan tekstillä pyritään ohjaamaan unionin itsensä ja sen jäsenmaiden toimintaa.

Georgian kriisin vuoksi pidetyssä ylimääräisessä huippukokouksessa Eurooppa-neuvosto keskittyy Venäjän moittimiseen ja tuen osoittamiseen Georgialle. Samassa

336 EU:n huippukokous eripurainen uusiutuvista energiavaroista, HS 9.3.2007.

337 Siirtosumma maakaasuna, HS 10.3.2007.

338 A Worrisome New Wrinkle In Bailout, NYT 14.12.2007.

339 Esim. Dispute Over Natural Gas Prices in Ukraine, NYT 16.12.2005; "Parempi kuolla nälkään kuin kerjätä kaasua Venäjältä", HS 13.12.2006; Valko-Venäjä lupasi Putinille tukea ohjuskriisistä, HS 15.12.2007.

340 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2008b, kohta 39.

yhteydessä päätöslauselmassa todetaan, miten ”*viimeaikaiset tapahtumat osoittavat, että Euroopan on tehostettava energian toimitusvarmuutta*”.³⁴¹ Aikaisemmin päätöslauselmien maininnan energian toimitusvarmuuden lisäämisestä olivat kenties tulkittavissa toisinkin, mutta tässä vaiheessa päätöslauselmat toteavat hyvin yksiselitteisesti energiariippuvuuden olevan unionille iso ongelma, joka kaipa ratkaisua.

HS toteaa päätöslauselmiin viitaten unionin suhteesta Venäjään, että ”*suhde on havaittu Euroopalle liian vaihtoehdottomaksi, oli sitten kysymys energiasta tai turvallisuuspolitiikasta*.” Eurooppa-neuvosto ilmaisee lehden mukaan Venäjä-suhteiden olevan tienhaarassa.³⁴² Lehti tuo myös esiin, miten energiariippuvuus Venäjästä on hillinnyt monien maiden kantoja Georgian tapahtumiin.³⁴³ NYT mainitsee pääministeri Putinin esiintyneen televisiossa päivää ennen EU:n ylimääräistä huippukokousta, kun hän tarkasti Kiinaan suuntautuvan kaasuputken rakennustyön etenemistä. Lehti tulkitsee Putinin pyrkineen tällä osoittamaan suoraan EU:n johtajille, ettei Venäjän ole vastaisuudessa pakko toimittaa energiaansa Eurooppaan.³⁴⁴

Energiaa ja Venäjää käsittelevät päätöslauselmat tuovat esiin kaaren, jonka tutkijatkin ovat huomanneet: 2000-luvun aikana Venäjän kanssa kiristyneet välit nostivat EU:ssa huolen energiansaannin turvaamisesta.³⁴⁵ Omat havaintoni päätöslauselmista ja uutisoinnista tukevat tätä SZARKAn tulkintaa. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmista on nähtävissä kaari, jossa Venäjän asema vaihtui tärkeästä ja luotettavasta energiantoimittajasta ongelmalliseksi kumppaniksi, joka sotki turvallisuuspolitiikan osaksi energiapolitiikkaa. Lehdistössä Venäjä kuvataan energiantoimittajana vielä 2000-luvun alkuvuosina luotettavaksi kumppaniksi, mutta vuosi 2006 näyttää toimivan käännekohtana niidenkin uutisoinnissa. Etenkin Helsingin Sanomat korostaa vuodesta 2007 alkaen Venäjän ongelmallisuutta energiantoimittajana.

---

341 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2008, kohta 9.

342 Suhde Venäjään muuttuu myös ilman pakotteita, *HS* 2.9.2008.

343 EU tekee Venäjä-suhteista ”perusteellisen arvioinnin”, *HS* 2.9.2008.

344 Russia Claims Its Sphere Of Influence in the World, *NYT* 1.9.2008.

345 SZARKA 2011, 117.

4.1.3. Eurooppa-neuvosto ympäristönsuojelun mallioppilaana

Euroopan unioni ja nimenomaan Eurooppa-neuvosto on tahtonut asettua ympäristönsuojelun ja ilmastonmuutoksen pysäyttämisen esitaistelijaksi.³⁴⁶ CASSin mukaan tämän toiminnan taustalla on ollut unionin tarve luoda itselleen identiteettiä legitiiminä poliittisena toimijana. Hänen mukaansa unionin ympäristönsuojelussa kohdistamat paineet Yhdysvaltoihin ja Venäjään ovat olleet pitkälti symbolisia. Unioni on tahtonut julistuksilla ja kannanotoilla asettua ympäristönsuojelun eturintamaan, mutta julistusten toimeenpano on jäänyt usein toissijaiseksi.³⁴⁷

Päätöslauselmissa ympäristö esiintyy usein osana energiapolitiikkaa. Venäjän ympäristöongelmiin ja niiden vaikutukseen unionin alueella viitataan Tukholman ja Göteborgin päätelmissä, kun neuvosto päätti lainanannosta valituille ympäristöhankkeille Venäjällä ja kannusti ydinvoima- ja ympäristöohjelman neuvotteluja eteenpäin.³⁴⁸ Myöhemmin päätöslauselmissa ilmastonmuutos ja energia ovat käsittelyssä yhteisenä kokonaisuutena, johon linkittyy Euroopan unionin tarve näyttää tietä ilmastonmuutoksen torjunnassa, mutta säilyttää samalla kilpailukykynsä mm. Venäjän suhteen päästörajoitteista huolimatta.³⁴⁹

Päätöslauselmissa viittaukset toiveisiin Venäjän ympäristöpolitiikan muutoksesta ovat normaalisti epäsuoria. Esimerkiksi Barcelonan huippukokouksessa maaliskuussa vuonna 2002 Eurooppa-neuvosto toteaa sen olevan ylpeä Euroopan yhteisön päätöksestä ratifioida Kioton sopimus ja samalla kerrataan neuvoston jo aikaisemmin esittämä kehoitus ”muille teollisuusmaille” seurata sen esimerkkiä.³⁵⁰ LUDLOWn mukaan nimenomaan komissio ajoi ympäristöasioiden ylipäänsä päätymistä asialistalle ja Ranskan presidentti Lionel Jospin hoiti Venäjän päätymisen maininnaksi. Jospinin huolena oli, että Venäjä tiputtautuisi vielä pois Kiotosta.³⁵¹ Ympäristönsuojeluun ja Venäjän kannustamiseen sen saralla hajanainenkin Eurooppa-neuvosto suostui ilmeisen

346 OBERTHÜR & DUPONT, 79.

347 CASS 2009, 52–53.

348 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001a, kohdat 59–60; Göteborgin Eurooppa-neuvosto 2001b, kohta 61.

349 VOGLER 2011, 24–25. Ks. myös: Brysselin Eurooppa-neuvosto 2008a, kohdat 17–19; EU haluaa yhä ilmastopioneeriksi kytevistä kiistoista huolimatta, *HS* 14.3.2008.

350 Barcelonan Eurooppa-neuvosto 2002a, kohta 10.

351 LUDLOW 2002a, 101–103.

helposti. Tämä ero on mielenkiintoinen verrattuna esimerkiksi samassa huippukokouksessa käsiteltyyn Irakin kysymykseen, jossa hajanaisuuden takia asiasta ei linjattu mitään.

Barcelonassa palattiin myös Göteborgissa käsiteltyihin ympäristöhankkeisiin toivomalla ”*nopeasti ratkaisuja nykyisiin rahoituksellisiin ja teknisiin ongelmiin, jotka estävät pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuutta koskevien Göteborgin Eurooppa-neuvoston päätelmien täyden täytäntöönpanon.*”³⁵² Tällä päätöslauselmien kohdalla viitataan siihen, ettei pohjoinen ulottuvuus³⁵³ saanut erillistä rahoitusta. Päätöslauselman toive rahoituksesta jäi ratkaisematta.³⁵⁴ ALLISONin mukaan rahoituksen ja pitkäjänteisyyden puute jätti Ruotsin, Suomen ja Tanskan ajaman pohjoisen ulottuvuuden ympäristötavoitteineen pelkäksi julistukseksi. Pohjoinen ulottuvuus olisi hänen mukaansa ollut erinomainen keino ratkaista nimenomaan Kaliningradiin liittyviä ongelmia.³⁵⁵ HAUKKALAN mukaan pohjoinen ulottuvuus ei ollut heikoista saavutuksistaan huolimatta yhtä epäonnistunut kuin muut tutkijat väittivät.³⁵⁶ Päätelmien ja uutisoinnin analysoinnin perusteella ALLISONin kanta vaikuttaa paremmin perustellulta. Pohjoinen ulottuvuus nousee pinnalle vain tiettyjen skandinaavimaiden EU-puheenjohtajuuden aikana ja päätöslauselmissa lähinnä valitetaan sen heikosta toteutumisesta. Tällä perusteella vaikuttaisi, ettei Eurooppa-neuvosto itsekään ollut tyytyväinen ohjelman tuottamiin tuloksiin. Ainakaan Venäjän ja Kaliningradin ympäristöongelmat eivät ratkenneet pohjoisen ulottuvuuden kautta.

Helsingin Sanomat avaa Barcelonan päätöslauselman taustoja kertomalla Suomen ajaneen näitä rahoitusjärjestelyjen muutoksia nimenomaan Venäjään suuntautuvien ympäristöprojektien nopeuttamiseksi. ”*Tämä [rahoituskysymys] tarkoittaa käytännössä Venäjällä toteutettavien ympäristönsuojeluhankkeiden rahoittamista.*”³⁵⁷ Lehden tulkinnan mukaan Suomi ja Ruotsi saivat lykättyä huippukokouksessa

352 Barcelonan Eurooppa-neuvosto 2002a, kohta 53.

353 Pohjoinen ulottuvuus tarkoittaa yhteistyötä EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin kanssa.

Ohjelman tavoitteena on tukea vakautta, hyvinvointia ja kestävä kehitystä alueella.

Maantieteellisesti se kattaa Luoteis-Venäjän, Itämeren ja Euroopan arktiset alueet. Ks. lisää

Pohjoinen ulottuvuus, Suomen ulkoasiainministeriön internet-sivu.

354 LUDLOW 2002a, 173.

355 LIGHT 2006, 55–57.

356 HAUKKALA 2008, 228–230.

357 EU luopui Välimeri-pankista toistaiseksi, *HS* 15.3.2002.

Välimeri-pankin syntyä, mikä olisi voinut viedä huomiota pohjoiselta ulottuvuudelta ja Venäjän ympäristöprojekteilta.

Irakin kriisiin keskittyneen Brysselin ylimääräisen Eurooppa-neuvoston kokouksen aattona käsiteltiin Helsingin Sanomien perusteella myös Venäjään liittyviä ympäristökysymyksiä. Suomi sai ilmeisesti lobattua Itämeren ympäristökysymyksiä koko EU:n ongelmana. LIGHTin tutkimus tukee tulkintaani tästä Suomen EU-puheenjohtajakaudella Eurooppa-neuvostossa esiin nousseista pohjoisesta ulottuvuudesta ja Itämeren ympäristökysymyksistä.³⁵⁸ Mutta matka suomalaisten normien siirtymisestä unionin normeiksi olisi paljon helpompi kuin Venäjän ja nimenomaan Pietarin tuottamien ympäristöhaittojen minimointi.³⁵⁹ HS luo artikkelin perusteella kuvaa tilanteesta, jossa pieni Suomi saa ajettua tärkeitä ympäristöasioita läpi unionissa, mutta Venäjään vaikuttaminen edes unionin kautta on hyvin vaikeaa.

Yksirunkoisten öljytankkereiden tuomiin riskeihin palattiin talouteen keskittyneessä seuraavassa kokouksessa. Pietarista ilman tarvittavia kuntotarkastuksia öljylastissa lähtenyt Prestige-tankkeri oli uponnut Espanjan rannikolla jo puoli vuotta ennen maaliskuun 2003 kokousta, mutta tapauksen jälkipyykki nousi päätelmissä esiin vasta nyt. Kuukautta aikaisemmin Helsingin Sanomissakin esiin tuotu huoli paremman laivaturvallisuuden levittämisestä myös unionin ulkopuolelle on huomioitu Brysselin päätelmissä:

*”Jäsenvaltioiden ja komission olisi koordinoitusti pyrittävä samankaltaisen järjestelmän perustamiseen maailmanlaajuisesti mahdollisimman pian [...] Unionin [...] sekä naapurivaltioiden, myös Venäjän, kanssa toteutettavaa koordinoitua olisi tehostettava [...]. Naapurivaltioiden kanssa tehtävää yhteistyötä olisi myös tehostettava öljykuljetusten turvallisuuden varmistamiseksi vaikeissa jääoloissa.”*³⁶⁰

Venäjä rohjetaan. kuitenkin mainita nimeltä öljytankkereiden tapauksessa vasta Thessalonikin huippukokouksen päätelmissä kesäkuussa 2003.³⁶¹ Tämä on hyvä esimerkki päätelmien epäsuorista vihjeistä kulisseyksissä tapahtuvasta kädenväännöstä ja päätelmien tulkinnan tarpeesta: Venäjää ei tahdota painostaa päätelmissä suoraan ellei asiasta ole laajaa konsensusta tai asia ole erityisen pakottava.

358 LIGHT 2006, 55–57.

359 Suomenlahti pitää pelastaa, HS 16.2.2003.

360 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003a, kohta 56.

361 Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003, kohta 50.

Helsingin Sanomissa tuodaan esiin yksittäisen pyöriäisiin liittyvän säädöksen kautta Itämeren suojeluun liittyvät ongelmat vuoden 2004 ensimmäisen huippukokouksen alla. Vaikka unioni lisää säätelyä alueellaan, ei se vaikuta Venäjän toimiin samoilla vesialueilla.³⁶² Helsingin Sanomat muistuttaa lukijoitaan siitä, ettei unionin jäsemaiden suojelutoimilla ole vaikutusta, elleivät Venäjän kaltaiset suuret toimijat ole mukana.

Venäjällä ei ollut mitään kiirettä ratifioida Kioton sopimusta, joten vuonna 2004 päätöslauselmissa vedotaan Venäjään asiassa jo hyvin suoraan. Päätöslauselmasta näkee, että neuvostossa ollaan hyvin turhautuneita Venäjän hidasteluun asiassa: ”Eurooppa-neuvosto toistaa pyyntönsä että Venäjä ratifioisi nopeasti Kioton pöytäkirjan”.³⁶³ Venäjä ratifioi sopimuksen lopulta lokakuussa 2004 ja vuoden 2005 ensimmäisessä päätöslauselmassa Eurooppa-neuvosto kiittää Venäjää tämän toiminnasta.³⁶⁴

Venäjän ratifioinnilla Kioton sopimuksen tapauksessa oli iso merkitys, sillä sen ratifioinnin myötä sopimus tuli virallisesti voimaan.³⁶⁵ NYT:n mukaan Venäjä käytti Kioton sopimuksen ratifioimista välineenä WTO-jäsenyysneuvotteluissa.³⁶⁶ Tutkijat vahvistavat lehden tulkinnan: ulkopoliittiset motiivit olivat suurin syy sopimuksen vahvistamiselle. BARKDULLin ja HARRISin mukaan toisin kuin EU:n tapauksessa sopimuksen tuomat ympäristöhyödyt tai kansalaisten toiveet eivät olleet syitä, joita presidentti Putinin olisi tarvinnut ottaa huomioon.³⁶⁷ Kioton sopimuksen ratifiointi onkin poikkeuksellisen selvä esimerkki ympäristön ja talouden suorasta linkittymisestä toisiinsa Euroopan unionin ja Venäjän suhteissa.

Euroopan unionille ei riittänyt Venäjän saaminen mukaan Kioton sopimukseen, vaan se tahtoi aktiivisesti jatkaa esimerkkinä toimimista muulle maailmalle ilmastonmuutoksen hidastamisessa.³⁶⁸ HS uutisoi Eurooppa-neuvoston jatkaneen toimiaan seuraavien päästötavoitteiden luomiseksi heti Kioton sopimuksen voimaantulon jälkeen, mutta EU

362 Pyöriäisentarkkailijoista uusi ammattikunta, *HS* 24.3.2004.

363 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 74.

364 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005a, kohta 44.

365 Putin Ratifies Kyoto Protocol On Emissions, *NYT* 6.11.2004.

366 Europe Backs Russian Entry Into W.T.O., *NYT* 22.5.2004.

367 VOGLER 2011, 28–29; BARKDULL & HARRIS 2009, 23, 27–29.

368 WURZEL & CONNELLY 2011, 3–5, 7–8; CASS 2009, 52–53.

tahtoi myös muut isot saastuttajat mukaansa.³⁶⁹ Venäjän tavoin Yhdysvallat ja Kiina eivät Kioton sopimusta ratifioineet ja Venäjänkin mukaantulo tuleviin sopimuksiin oli kysymysmerkki.

Ympäristökysymyksissä EU ja Venäjä näyttävätkin vuonna 2005 liittyneen samaan leiriin, kun taas Yhdysvallat oli isompi kanto kassessa. NYT uutisoi kesäkuussa 2005 Yhdysvaltoja olevan täysin eri linjoilla ilmastonmuutokseen tehtävistä kannanotoista muiden G8-maiden, mukaanlukien Ranskan, Saksan, Ison-Britannian ja Venäjän, kanssa.³⁷⁰ G8-kokouksen tuloksena syntyneeseen Gleneaglesin toimintasuunnitelmaan viitataan myös seuraavan huippukokouksen päätöslauselmissa.³⁷¹ Venäjä listataan yhdessä Intian ja Kiinan kanssa paljon energiaa kuluttaviksi maiksi, joiden kanssa olisi tärkeää jatkaa yhteistyötä G8-huippukokouksessa kesällä päätetyn toimintasuunnitelman pohjalta.³⁷²

Vuonna 2007 ilmastonmuutos sai paljon huomiota niin Eurooppa-neuvostossa kuin lehdistössäkin. Vuoden ensimmäisessä huippukokouksessa ”*Eurooppa-neuvosto tähdentää EU:n johtavaa asemaa kansainvälisen ilmastonsuojelun edistämisessä.*”³⁷³ Unionin energiapolitiikan kolme tärkeintä kohtaa ovat toimitusvarmuus, kilpailukyky ja ilmastonmuutoksen torjunta.³⁷⁴ Kaikki kohdat sivuavat Venäjää: unionin on näytettävä Venäjän ja Kiinan tapaisille maille tietä ilmastonmuutoksen estämisessä, mutta samalla on pyrittävä saamaan kohtuhintaista ja nykyistä ilmastoystävällisempää energiaa luotettavasti Venäjältä.

Päätöslauselmiin kirjattu päätös vähentää unionin kasvihuonepäästöjä otetaan HS:ssa vastaan varauksella. Lehti toteaa, ettei unionin päätöksellä ole mitään vaikutusta ilmastonmuutokseen, ellei se saa Kiinaa, Venäjää, Intiaa ja Yhdysvaltoja mukaansa.³⁷⁵ New York Times uutisoi myös Eurooppa-neuvoston riitaisasta kokouksesta,³⁷⁶

369 EU tahtoo lisätä päästöleikkauksia, *HS* 24.3.2005.

370 G-8 Draft on Global Warming Is Weakened at U.S. Behest, *NYT* 17.6.2005.

371 The Gleneagles Communiqué 2005. Gleneaglesin toimintasuunnitelmassa G8-maat sitoutuivat ilmastonmuutosta hidastaviin toimiin. EU lupasi nostaa kehitysavun määrää ja Venäjä sitoutui antamaan anteeksi 11,3 miljardin dollarin arvosta velkoja Afrikan maille.

372 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005c, kohta 15.

373 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007a, kohta 28.

374 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007a, kohta 27.

375 EU:lla jäykänjoustava kanta uusiutuviin energialähteisiin, *HS* 10.3.2007.

376 Europe Divided on How to Fight Global Warming, *NYT* 9.3.2007.

kunnianhimoisesta ilmastostrategiasta ja siitä, miten unioni tulee ajamaan ilmastomuutosasiaa kesäkuun G8-kokouksessa.³⁷⁷

Kesäkuussa 2007 pidetyssä huippukokouksessa Eurooppa-neuvosto kiitteli G8-maita onnistuneesta kokouksesta. Neuvosto kannustaa G8-maita ”*maailmanlaajuisiin toimiin yhteisen mutta eriytetyn vastuun sekä valmiuksiensa mukaisesti.*”³⁷⁸ Tällä monimutkaisella ilmaisulla neuvosto pyrkii NYT:n mukaan huomioimaan Yhdysvaltojen ja Venäjän esittämät huolet liian tiukkojen ilmastotavoitteiden vaikutuksista teollisuudelle.³⁷⁹

Ilmastomuutoskeskustelu linkittyy energiapolitiikan lisäksi päätölauselmissa myös kansainväliseen turvallisuuteen. Kesäkuussa 2007 neuvosto toteaa ilmastomuutoksen vaikuttavan kansainväliseen turvallisuuteen ja pyytää komissiolta aiheesta selvitystä vuoden sisään.³⁸⁰ Vuonna 2008 Eurooppa-neuvosto pyytää uudelleen suosituksia kolmansien maiden kanssa tehtävään yhteistyöhön, joka koskee ilmastomuutoksen vaikutusta kansainväliseen turvallisuuteen.³⁸¹ Ilmastomuutokseen liittyvä turvallisuusyhteistyö Venäjän kanssa on kuitenkin ympäristöön liittyvässä keskustelussa vain pieni sivujuonne.

Vuoden 2007 viimeisen huippukokouksen päätöslauselmat tiivistävät hyvin Eurooppa-neuvoston näkemyksen sen ja Venäjän välisistä suhteista ympäristön saralla. Euroopan unioni aikoo näyttää ilmastomuutoksen torjunnassa tietä ja pitää lupauksensa. Venäjä on yksi niistä maista, joita unioni yrittää patistaa mukaansa ympäristönsuojeluun. Unioni myös vakuuttaa valmiuttaan kahdenvälisen suhteiden käyttämiseen ympäristötekniikan ja -tutkimuksen aloilla.³⁸²

Ympäristöasioista voidaan kootusti voida todeta Eurooppa-neuvoston pyrkivän tarkasteluvälillä luomaan itselleen roolin ympäristöasioiden esikuvana ja olevansa valmis joustoihin muissa asioissa, mikäli Venäjä sitoutuisi unionin mukana

377 Europe Sets Ambitious Limits on Greenhouse Gases, and Challenges Others to Match It, *NYT* 11.3.2007.

378 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007b, kohta 40.

379 At Divided Climate Talks, Consensus That U.S. Is at Fault, *NYT* 14.12.2007.

380 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007b, kohta 41.

381 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2008a, kohta 26.

382 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007c, liite I.

ympäristönsuojeluun ja ilmastonmuutoksen hidastamiseen. CASSin näkemys siitä, että unionin pyrkimys nostaa itsensä ympäristönsuojelun esikuvaksi jää julistusten tasolle, pitää käsittelemäni aineiston perusteella hyvin paikkaansa.³⁸³ Päätöslauselmien perusteella unioni pyrkii kannustamaan, kiristämään ja neuvottelemaan Venäjää mukaansa ympäristönsuojelussa. Mutta kuten länsilehdetkin havaitsevat, ovat unionin julistuksissaan esittämät tavoitteet usein epärealistisia.

Euroopan unionin pitkän tähtäimen tavoitteena on kehittää yhteistyötä Venäjän kanssa niin talouden, energian kuin ympäristönkin saralla. Tämä pohjavire näkyy päätöslauselmissa välillä selvemmin ja välillä heikommin. Päätöslauselmien perusteella voi päätellä, että linjauksia yhteistyön kehittämisestä kyllä tehdään, mutta pitkän tähtäimen suunnitteluun tai suunnitelmien toteuttamiseen ei hajanaisesta unionista löydy riittävästi poliittista tahtoa tai kykyä.

Eurooppa-neuvoston toimintaa tarkastelevissa tutkimuksissa tämä hajanaisuus ja jäsenmaiden johtajien ristiriitaiset motiivit ovat tulleet usein esiin.³⁸⁴ Myös tutkimukseni tarkasteluvälillä lehdistö on hyvin perillä tästä unionin perimmäisestä ongelmasta. Esimerkiksi HS:n Brysselin kirjeenvaihtaja uutisoi vuoden 2005 toisen huippukokouksen aikaan unionin kärsivän johtajuuden puutteesta:

*”Eikä unionilla ole tällä hetkellä uskottavia johtajia, jotka voisivat saada jotain aikaiseksi. Sen sijaan suurten maiden Saksan, Ranskan ja Italian päämiehet yrittävät epätoivoisesti pyristellä pinnalla edes seuraaviin vaaleihin asti, jolloin heitä odottaa lähes varma poliittinen hukkuminen. [...] Visionääristen johtajien puuttuessa jäsenmaat tappelevat keskenään unionin tulevaisuudesta.”*³⁸⁵

Toisaalta HS uutisoi vuonna 2008 Viron ulkoministeri Paetin haastattelun yhteydessä tämän näkemyksestä, jonka mukaan EU on viime aikoina löytänyt Venäjän suhteen yhteisen äänen. Ministerin EU:n yhteisen Venäjä-politiikan vastapainoksi lehti tuo esiin Nord Stream -kaasuputken, joka lehden mukaan toimii esimerkkinä siitä, miten unioni on edelleen hajanainen ulko- ja energiapolitiikan saralla.³⁸⁶ Päätöslauselmien toistuvat vaatimukset unionin yhteisestä rintamasta toteutuivat siis ainakin tiettyjen toimijoiden mielestä, vaikka lipsuvatkin yksittäisissä ongelmakohdissa.

383 CASS 2009, 52–53

384 TASSINARI 2009, 69–75; HAUKKALA 2010, 81, 131–132.

385 Eurooppa tuuliajolla, *HS* 18.6.2005.

386 Viro odottaa jo Medvedevin kutsua, *HS* 14.3.2008.

Helsingin Sanomat ja The New York Times näyttävät siis olevan pitkälti samalla kannalla tutkijoiden kanssa: Eurooppa-neuvoston pyrkimykset johtaa Venäjän kanssa käytäviä talousneuvotteluita, saada tältä luotettavasti energiaa ja sanella tälle ympäristöpolitiikka olivat epärealistisia. Talouden, energian ja ympäristön kolmikentässä EU:lla oli Venäjän kanssa toimiessa sama ongelma kuin ulko- ja turvallisuuspolitiikassakin. Venäjä hyödynsi EU:n hajanaisuutta arvaamattomuudellaan tehokkaasti, eikä suostunut neuvotteluihin EU:n sanelemilla ehdoilla.

Päätöslauselmat pyrkivät ohjaamaan unionin jäsenmaita taloudessa, energiassa ja ympäristössä yhteiseen rintamaan. Taustalla on 2000-luvun alkuvuosina mielestäni toive saada Venäjä integroiduksi kiinteämmin osaksi unionin talousjärjestelmää. Vuodesta 2005 alkaen päätöslauselmien tavoitteena on kuitenkin valmistaa jäsenmaita Venäjästä aiheutuvaan taloudelliseen epävarmuuteen ja energiantoimitusten ongelmiin. Samaan aikaan muut kanavat, kuten kahdenvälisten huippukokousten lisääntyminen, vähentävät Venäjään liittyvää talouslinjauksia päätöslauseissa.

ALLISONin ja HAUKKALAN näkemys pitkäjänteisyyden puutteesta etenkin pohjoisen ulottuvuuden tapauksessa on mielestäni päätöslauseissa selvästi esillä. Eurooppa-neuvoston yhtenäisen Venäjä-linjan puute ja toisaalta yksittäisten jäsenmaiden poikkeamiset yhteisestä rintamasta omien etujen ajamiseksi johtivat siihen, että taloutta, ympäristöä ja energiaa käsittelevistä päätöslauselmien kohdista muodostuu kuva varsin hapuilevasta Venäjä-politiikasta.

4.2. EU ja Venäjä kansainvälisessä politiikassa: Lähi-itä, Irak ja Iran

Ympäristönsuojelun kärkialueen lisäksi Eurooppa-neuvosto pyrkii luomaan itsestään merkittävää toimijaa kansainvälisessä politiikassa. Useissa päätöslauseissa tuodaan esiin EU:n tavoitteita ja toimia maailmanpoliittisten kriisien ratkaisijana. Perinteisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän etupiireihin kuuluvien Lähi-idän ja Korean niemimaan ongelmien ratkaisuihin kannustettiin ja pyrittiin diplomaattisin keinoin. Esimerkiksi vuoden 2001 Tukholman päätöslauseissa neuvosto *”kehottaa muita kansainvälisiä avunantajia kiireellisesti seuraamaan Euroopan unionin esimerkkiä ja lupaamaan*

varoja palestiinalaishallinnon budjetin tukemiseen.”³⁸⁷ Toisin sanoen unioni pyrkii asettamaan yhteistyössä itsensä tiennäyttäjäksi muille.

Päätöslauselmissa luodaan myös Euroopan unionista mielikuvaa yhtenäisenä ja tasavertaisena toimijana muiden suurvaltojen kanssa. Unioni listataan Venäjän, Yhdysvaltojen ja YK:n ohessa yhtenä neuvottelijana ratkaisemassa Lähi-idän ongelmia.³⁸⁸ Jo mainittu Euroopan unionin pyrkimys nostaa itsensä tiennäyttäjäksi kansainvälisessä politiikassa huomioidaan myös New York Timesissa.³⁸⁹

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien liitteissä on useita julkilausumia Lähi-idän rauhanprosessiin liittyen. Lähi-idän kvartettiin kuuluvat EU:n ja Venäjän lisäksi Yhdysvallat ja YK. Julkilausumien tarkoituksena on tuoda esiin tuoreimmat ongelmat ja ratkaisuyritykset Lähi-idän tilanteessa, sekä esittää toivottuja toimenpiteitä. Venäjää näissä konsensusta hakevissa julkilausumissa ei mainita yleensä suoraan. Sen sijaan Eurooppa-neuvosto viittaa Venäjään vain kvartetin ja YK:n turvallisuusneuvoston osana. Eurooppa-neuvoston tyytymättömyys nimenomaan Yhdysvaltojen ja Venäjän hitaisiin toimiin Lähi-idässä on luettavissa useista päätelmistä:

”Tämän johdosta Eurooppa-neuvosto pitää äärimmäisen tärkeänä sitä, että Lähi-idän kvartettiryhmä hyväksyy 20. joulukuuta tänä vuonna yhteisen etenemissuunnitelman, joka sisältää selkeän aikataulun Palestiinan valtion luomiselle vuoteen 2005 mennessä.”³⁹⁰

”Eurooppa-neuvosto korostaa, että on tärkeää luoda uskottava ja tehokas seurantajärjestelmä, johon kaikki kvartetin jäsenet kuuluvat.”³⁹¹

”Eurooppa-neuvosto kehotti myös kvartetin muita jäseniä ja alueellisia kumppaneita tehostamaan yhteisiä toimiaan rauhanprosessin elvyttämiseksi [...] tämä edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa kaikki asiaankuuluvat toimijat ovat mukana.”³⁹²

Omat ongelmansa yhteistyöhön Venäjän kanssa asettivat kolmannet osapuolet. Kriisinhallinnassa ja diplomatiassa unionin tärkeimmät kumppanit Venäjä ja

387 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001a, kohta 62.

388 Barcelonan Eurooppa-neuvosto 2002a, osa 2:n liite: ”Barcelonan julkilausuma Lähi-idästä”, kohdat 6 ja 8.

389 At Talks on Europe's Charter, a Crisis Averted, for Now, NYT 23.6.2007.

390 Kööpenhaminan Eurooppa-neuvosto 2002d, liite III.

391 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 56.

392 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, liite I.

Yhdysvallat olivat usein kiistoissa keskenään ja päätöslauselmissa joudutaan tästä johtuen usein tasapainoilemaan isompien kokonaisuuksien parissa.

Mielenkiintoisen näkökulman Eurooppa-neuvoston Lähi-itää koskeviin julistuksiin antaa Helsingin Sanomien kolumnissaan Suomen entinen Israelin suurlähettiläs Pasi Patokallio. Hänen mielestään unionin julistuksilla on runsaasti painoarvoa. Patokallion mukaan ”*EU:lla on sellaista moraalista, poliittista ja taloudellista painoarvoa, jota YK:n yleiskokouksen enemmistöäänestyksillä ei ole.*”³⁹³ Kolumnin kannanotto on mielestäni varsin värittynyt, sillä ainakaan NYT:n ja HS:n uutisoinnin perusteella Eurooppa-neuvoston usein antamilla Lähi-itää koskevilla julistuksilla ei ole juurikaan merkitystä.

Vaikka EU:n ja Venäjän välit viilenivät vuoden 2004 lopussa, voidaan vuoden 2004 joulukuun huippukokouksen päätöslauselmissa julkaistusta Lähi-itää koskevasta julistuksesta tulkita unionin hakevan yhä Venäjän tukea pyrkimyksilleen saada Israel vetäytymään miehittämiltään alueilta.³⁹⁴ Heti huippukokouksen jälkeen NYT:ssä julkaistussa artikkelissa pohditaan Isrealin mahdollisuutta liittyä Natoon, ja toimittaja toteaa sotilasliiton olevan nykyisessä roolissaan laajassa yhteistyössä muun muassa Venäjän kanssa.³⁹⁵ Mielestäni tämä NYT:n artikkeli osoittaa sitä, miten Yhdysvaltalaisessa lehdessä ei aina osata tulkita Euroopan unionissa vallitsevia virtauksia. Tai ainakin jätetään ne huomiotta. Euroopan unionin, ja samalla huomattavan osan Nato-maista, tuomitessa Isrealin tekemät miehitykset ja pyrkinessä toimimaan osana kvartettia Lähi-idän ongelman ratkaisussa, yrittää NYT luoda artikkelillaan täysin toisenlaista todellisuutta. NYT:n Pulitzer-palkittu toimittaja Erlanger käsittelee kyllä tekstissään tällaiseen omituiseen ehdotukseen liittyviä ongelmiakin. Siitä huolimatta NYT:n teksti on hyvä osoitus siitä, miten erilaista suhdetta Venäjään Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat ja NYT luovat ja miten erilaisena toimijana ne Venäjän näkevät.

Brysselin ylimääräisessä huippukokouksen tuloksena vuonna 2003 syntynyt päätelmä on julistus Irakin tilanteesta. Julistuksessa neuvosto toteaa sodan olevan vältettävissä ja YK:n turvallisuusneuvoston ovan tärkeässä roolissa asian ratkaisussa. Toisaalta

393 EU:n sovittileva rooli Lähi-idässä vahvistumassa, *HS* 16.6.2004.

394 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004d, liite II, kohdat 3–4.

395 Erlanger, Steven: *A Modest Propoas: Israel Joinin NATO*, *NYT* 19.12.2004.

viimeiseen kappaleeseen on upotettu maininta unionin sitoutumisesta kumppanuuteen etenkin Yhdysvaltojen kanssa.³⁹⁶ Yhtenäisenä julistuksessa esiintyvä neuvosto toivoo siis YK:n turvallisuusneuvoston, mukaanlukien Venäjän, tekävän ratkaisun Irakin suhteen.

Irakia koskeva päätelmä sai poikkeuksellisen paljon huomiota lehdistössä. Tämä on aineistossani ainoa kerta, kun päätöslauselmaa siterataan sanasta sanaan ja laajasti. New York Times julkaisi päätelmän kokonaisuudessaan, ja Helsingin Sanomat poimi siitä useita katkelmia.³⁹⁷

Helsingin Sanomat tuo Eurooppa-neuvoston julkilausuman yhteydessä esiin unionin yhteisen rintaman rakoilevan Irakin kysymyksessä.³⁹⁸ Toisin sanoen vaikka julkilausumassa unioni esiintyy yhtenäisenä, kuohui kokouksen kulisseissa.³⁹⁹ Neuvoston rivit repeilivät Ison-Britannian tukiessa Yhdysvaltoja sotatoimien aloittamisessa YK:sta välittämättä, kun Ranska ja Saksa ajoivat yhä rauhanomaista ratkaisua.

New York Timesin tulkinnan mukaan Eurooppa-neuvosto asettui huippukokouksessaan samaan leiriin Venäjän kanssa. Lehden mukaan vaatimalla lisää aikaa asetarkastajille neuvosto asettui samaan sodanvastaiseen ryhmittymään Venäjän ja Kiinan kanssa.⁴⁰⁰ Lehden mukaan Putinille tämä tilanne oli todellinen voitto: se sai valita kumpaan läntisistä leiristä se liittyisi.⁴⁰¹ Helsingin Sanomat toteaa venäläisten mielipiteen jakautuvan gallupin perusteella Irakiin hyökkäämisen suhteen,⁴⁰² mutta arvelee Putinin asettuvan todennäköisesti hajanaisen EU:n sijaan tukemaan Yhdysvaltoja:

*”Asettuminen Yhdysvaltoja vastaan ei sen sijaan tarjoa presidentti Putinille kovin ilmeisiä etuja. Ranska ja Saksa ovat Venäjän tärkeitä kumppaneita, mutta niidenkään lopulliset kannat eivät ole selvillä. Euroopan unioni on pahasti hajallaan Irakin kysymyksen vuoksi.”*⁴⁰³

396 Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 2003.

397 In the European Union Leaders' Words: 'War Is Not Inevitable' in Iraq, *NYT* 17.2.2003; EU: Sota Irakissa on viimeinen keino, *HS* 18.2.2003.

398 EU: Sota Irakissa on viimeinen keino, *HS* 18.2.2003.

399 Niin sanottu sopu, *HS* 18.2.2003.

400 Europe Union Says Iraq Must Disarm Quickly And Fully, *NYT* 18.2.2003.

401 Putins Daunting Choice, *NYT* 16.2.2003.

402 Äänestys jaloilla, *HS* 18.2.2003.

403 Putin valinnee Yhdysvallat, *HS* 17.2.2003.

Maaliskuussa 2003 pidetyn seuraavan Brysselin huippukokouksen aikaan Yhdysvaltojen johtama hyökkäys Irakiin oli juuri alkamassa. Päätöslausemat eivät tuomitse hyökkäystä, vaan tapausta pidetään lähinnä valitettavana ja YK:n turvallisuusneuvoston toimintaa kaivataan.⁴⁰⁴ Samaan aikaan Venäjä tuomitsee Yhdysvaltojen toimet, ja Helsingin Sanomien mukaan Eurooppa-neuvoston kokous oli etenkin Ison-Britannian ja Ranskan huonojen välien vuoksi riitaisa.⁴⁰⁵

New York Timesin toteaa, ettei Eurooppa-neuvosto olisi tahdonnut kohdata sen rivejä jakavaa Irakin kriisiä lainkaan, mutta Irakin hyökkäyksen juuri alettua se oli suorastaan pakotettu tähän ikävään tilanteeseen. Lehti toteaa unionin olevan ristiriitaisimmassa ulkopoliittisessa tilanteessa koskaan.⁴⁰⁶

Toisaalta New York Times käsittelee Venäjää yhdessä sodan tuominneiden Eurooppalaisten maiden kanssa, mutta näpäyttää samalla Putinia tämän kaksinaismoralismista, sillä tämän omavaltaiset toimet Tšetšeniassa jatkuivat.⁴⁰⁷ Kolumnisti Richard Bernstein toteaa Lähi-idän demokratisoinnin jäävän Yhdysvaltojen omaksi projektiksi ja pessimistisen Euroopan jättäytyvän tämän huonoksi näkemänsä suunnitelman ulkopuolelle.⁴⁰⁸

Helsingin Sanomien kolumnissa Max Jakobson toteaa ristiriitaisen Eurooppa-neuvoston päätelmineen vahvistavan linjaa, jossa Venäjää pelkäävä Itä-Eurooppa suuntautuu heikon Länsi-Euroopan sijaan kohti Yhdysvaltoja⁴⁰⁹. Jakobsonin esittämä ennustus pohjautuu siihen, että tulevista unionin jäsenmaista valtaosa antoi tukensa Yhdysvaltojen hyökkäykselle Irakiin. Vuotta myöhemmin vuoden 2004 laajentumisen aattona pidetyn Brysselin huippukokouksen alla HS muistuttaa edelleen, kuinka uusissa jäsenmaissa Venäjä nähdään usein uhkana.⁴¹⁰

---

404 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003a, kohdat 66–67.

405 Sota laukaisi maailmalla vastalauseiden aallon, *HS* 21.3.2003.

406 Meeting in Brussels, Unions' Leaders Find Split Is Too Wide to Mend Quickly, *NYT* 20.3.2003.

407 Wave of Protests, From Europe to New York, *NYT* 21.3.2003.

408 Richard Bernstein: The New Agenda: Go It Alone. Remake the World, *NYT* 23.3.2003.

409 Max Jakobson: Hillityn asenteen hyödyt, *HS* 23.3.2003.

410 Tulokkaat eivät halua toisen luokan jäseniksi, *HS* 27.3.2004.

Eurooppa-neuvoston riitaisen kokouksen aattona mielenkiintoisimman tulkinnan unionin ja Venäjän suhteista antaa oxfordilainen professori Timothy Garthon Ash. Hänen mukaansa länsi on jakautunut yhdysvaltakeskeisen ”rumsfeldianismin”, yhtenäistä Euraasiaa yhdysvaltojen vastavoimaksi rakentavan ”chiraco-putinismien ja yhdysvaltojen kanssa tasavertaiseen kumppanuuteen pyrkivän ”blairismin” välillä: *”France’s mission is to construct an alternative pole: Europe, which, in Gaullist geography, includes Russia. [...] Tony Blair’s idea is that we should create a larger version of the cold war West, in response to the new threats we face.”*⁴¹¹

Tässä tulkinnassa se, miten Ranska pyrkii rakentamaan Euroopasta ja siihen sen näkökulmasta kuuluvasta Venäjästä vastanapaa yhdysvaltajohtoiselle maailmanpolitiikalle, on mielestäni selitys useammallekin päätöslauselmien ristiriitaisuudelle. Irakin sota toi korostetun selvästi esiin Eurooppa-neuvoston ristiriitaiset näkemykset maailmanpolitiikan suurista linjoista. Samalla Irakin sota toi ilmi sen, miksi päätöslauselmissa Venäjä maalataan toistuvasti erilaisin värein: unionin jäsenmaiden näkemykset Venäjästä vaihtelevat asiakysymysten myötä kaikkien näiden pohjalta jäsenmaiden kesken solmittujen erilaisten liittoutumien mukaan

Irakin sodan myötä lähentyneet Euroopan unioni ja Venäjä pitivät huippukokouksen Pietarin 300-vuotisjuhlien yhteydessä toukokuussa 2003. Huippukokouksen yhteydessä julistettiin päätös luoda uusi yhteinen strategia.⁴¹² Koska tämän uuden strategian luominen oli yhä kesken, päätti Eurooppa-neuvosto seuraavassa huippukokouksessaan jatkaa päättymässä ollutta Venäjää koskevaa yhteistä strategiaansa vuodelta kesäkuuhun 2004 asti.⁴¹³

Helsingin Sanomissa kommentoitiin Thessalonikin huippukokouksen yhteydessä kesäkuussa 2003 strategian vahvistavan unionin etääntymistä Yhdysvalloista ja lähentävän sitä muun muassa Venäjään. Ydinaseiden leviämisen rajoittamisessa yhteistyö Yhdysvaltojen kanssa oli toki yhä merkittävää:

”Strategian mukaan olisi kehitettävä suhteita Yhdysvaltojen kanssa. Irakin sodan vuoksi välit kylmenivät, ja nyt EU haluaa osoittaa Washingtonille olevansa tosissaan joukkotuhoaseiden kitkemisessä. Lisäksi Solana katsoo, että

411 Timothy Garthon Ash: The War After War In Iraq, NYT 20.3.2003.

412 EU-Russia Summit -lehdistötiedote, 31.5.2003.

413 Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003, kohta 71.

*tulevaisuuden kannalta olisi viisasta yrittää kehittää välejä Venäjän, Japanin, Kiinan, Kanadan ja Intian kanssa.*⁴¹⁴

New York Timesin uutisointi vuoden 2003 huippukokouksista on vähäistä ja lehdelle tyypillisesti vain Yhdysvaltoihin liittyviin asioihin keskittynyttä.⁴¹⁵ Merkittävää on kuitenkin se, että vaikka EU:n uutisoidaan etääntyvän Yhdysvalloista entistä enemmän Irakin takia, ei lehdessä taustoiteta tilannetta enempää tai mainita unionin samanaikaista lähentymistä Venäjään. New York Timesin artikkeleista unionin ja Venäjän lähentyminen voidaan lukea korkeintaan rivien välistä esimerkiksi niiden sijottumisessa samaan Yhdysvaltoihin tyytymättömien maiden leiriin, koska Yhdysvallat ei ottanut Irakin sotaan osallistumattomia maita osaksi Irakin jälleenrakennusta ja pyysi samaan aikaan Irakin lainojen anteeksiantamista.⁴¹⁶

Toisaalta lehdistössä mainitaan unionin jäsenmaiden olevan Thessalonikin huippukokouksen alla hajanaisia myös Irakista riippumattomista syistä.⁴¹⁷ Vuoden 2003 päätöslauselmissa suhde Venäjään onkin varsin ristiriitainen juuri unionin sekavan tilanteen takia: jäsenmaat olivat hajaantuneet niin turvallisuuspolitiikan, unionin laajentumisen kuin uuden perussopimuksenkin vuoksi erilaisiin ryhmittymiin.

Ydinaseiden leviämisen estämisessä Venäjä nähdään päätöslauselmissa yhtenä tärkeistä yhteistyökumppaneista. Pohjois-Korean ongelmaan pyritään puuttumaan diplomatian keinoin yhdessä muiden toimijoiden kanssa, ja Eurooppa-neuvosto kannattaa kuudenvälisten neuvotteluiden jatkamista.⁴¹⁸ Terrorismiin liittyessään päätöslauselmat viittavat usein laittoman asekaupan vähentämiseen, mutta näistä yhteyksistä viittauksia Venäjään on vaikeampi löytää.

Asekaupan ongelmallisuudesta, ja siitä, miksei sitä käsitellä huippukokouksissa enempää, esitetään Helsingin Sanomissa vuoden 2005 toisen huippukokouksen alla

---

414 Euroopan unionissa suunnitellaan puolustusmenojen kasvattamista, *HS* 20.6.2003.

415 Bush Visit Spurst Protests Against U.S. In Europe, *NYT* 16.11.2003.

416 Bush Seeks Help of Allied Barred from Iraq Deals, *NYT* 11.12.2003; Allies Angered at Exclusion from Bidding, *NYT* 11.12.2003; Europeans Approve New Security Strategy, *NYT* 13.12.2003.

417 EU-Suomen vaikea vaihe, *HS* 19.6.2003; Leader Broadly Back a Draft Charter for the European Union, *NYT* 21.6.2003.

418 Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 2003, kohta 101; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003c, kohta 81.

oma tulkinta: Eurooppa-neuvosto on jo valmiiksi niin hajanainen, ettei mahdollisuutta asekieltosopimuksista puhumiseen ole:

”Venäjä myy runsaasti aseita Kiinan kansanarmeijalle. Yhdysvallat puolestaan on antanut turvatakuut Taiwanille, jota Kiina pitää omanaan. Myös Yhdysvallat ja Japani ovat vedonneet EU:hun, jotta asevientikielto pidettäisiin voimassa. Asiaa ei käsitellä EU:n huippukokouksessa tällä viikolla, ja siitä päättäminen on jäänyt muiden unionin erimielisyyksien jalkoihin.”⁴¹⁹

Brysselin päätöslauselmissa marraskuussa 2003 Iranin ydinasevalvonnasta todetaan seuraavaa: *”Euroopan unioni on edelleen valmis pohtimaan, miten Iranin kanssa tehtävää yhteistyötä voitaisiin laajentaa. Tähän voidaan päästä ainoastaan sitä kautta, että kansainvälinen luottamus Iranin ydinohjelman rauhanomaiseen luonteeseen lisääntyy”*.⁴²⁰ New York Times toteaa tässä tilanteessa EU:n olevan samassa Irania vain lepsusti varoittlevassa leirissä kuin Venäjä, kun taas Yhdysvallat ajaisi kovempia pakotteita YK:n turvallisuusneuvoston kautta.⁴²¹ Ydinaseet ovatkin yksi harvoista teemoista, joissa unioni ja Venäjä ovat sekä päätöslauselmien että lehdistön perusteella koko tutkimuksen tarkasteluvälin samassa leirissä.

Eurooppa-neuvosto hylkäsi Iranin kanssa käydyissä neuvotteluissa Venäjän ja Yhdysvallat ja keskittyi käymään suoraan kahdenvälisiä neuvotteluita Iranin kanssa. Vuoden 2004 päätöslauselmissa yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa ei enää viitata ja joulukuussa päätöslauselmissa todetaan unionin saavuttaneen sopimuksen Iranin kanssa.⁴²² Tähän liittyen NYT toteaa Iranin olevan valmis neuvottelemaan muiden osapuolien kanssa, mikäli muut osapuolet kykenevät molemminpuoliseen kunnioitukseen Euroopan unionin tavoin.⁴²³ Iranin ydinaseriisunnan tapauksessa Eurooppa-neuvosto siis poikkeuksellisesti jätti Yhdysvallat, Venäjän ja näiden jarruttaman YK:n turvallisuusneuvoston toimintansa ulkopuolelle.

Tilanne Iranin suhteen muuttui vuoden 2006 aikana, kun maa oli hylännyt unionin johtomaiden tekemän esityksen.⁴²⁴ Kesäkuun huippukokouksen päätöslauselmassa Eurooppa-neuvosto kiittelee sitä, miten Venäjän edustaja oli Ranskan, Saksan ja Ison-

419 Toisinajattelija varoittaa EU:ta Kiinan asekaupoista, *HS* 15.6.2005.

420 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2003b, kohta 68.

421 Iran Seeks U.N. Assurance on Nuclear Arms Issue, *NYT* 21.11.2003.

422 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004d, kohta 42.

423 Minister Says Iran Is Open To U.S. Talks, *NYT* 15.12.2004.

424 Iran Quietly Learns of Penalties in a Nuclear Incentives Deal, *NYT* 15.6.2006.

Britannian edustajien mukana tukemassa EU:n korkean edustajan ja Iranin välisiä neuvotteluja.⁴²⁵ Toisin sanoen Venäjä listataan yhtenä unionin edustajalle tukensa antaneena tahona, ei Iranin kanssa neuvotteluja suoraan käyneenä osapuolena. NYT näkee tilanteen täysin päinvastaisena: kansainvälisen rintaman rakoillessa nimenomaan Venäjä toimii Iranin kanssa käytävien neuvottelujen välittäjänä presidentti Putinin johdolla.⁴²⁶ EU:n todettua, ettei sen arvovalta riittänyt Iranin kanssa käytävien neuvottelujen hoitamiseen yksin, lähti se siis hakemaan tukea Yhdysvalloilta ja Venäjältä yrittäen silti pitää neuvottelujen johdon itsellään. Samaan aikaan Venäjä alkoi rakentaa itsestään kuvaa neuvottelujen todellisena hoitajana.

Vuoden 2006 joulukuun päätöslauselmien liitteinä olevassa julkilausumassa Iranista Eurooppa-neuvosto ilmaisee pettymyksensä Iranin hylättyä unionijohtoiset neuvottelut. Epäsuorasti Eurooppa-neuvosto piiloutuu itseään arvovaltaisemman toimijan, YK:n turvallisuusneuvoston, esittämien vaatimusten taakse.⁴²⁷ Eurooppa-neuvosto jatkaa vuonna 2007 Iranin painostamista YK:n turvaneuvoston kautta, eikä enää suoraan ohi Venäjän ja Yhdysvaltojen.⁴²⁸ Toisin sanoen Iranin tapauksessa Eurooppa-neuvoston yritys esiintyä Venäjää ja Yhdysvaltoja arvovaltaisempana toimijana ei onnistunut ja neuvottelujen vetovastuu siirtyi Venäjälle.

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa vuosina 1999–2008 näkyneet pyrkimykset neuvotella rauha Lähi-itään, estää Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin ja johtaa Iranin kanssa käytyjä neuvotteluja kariutuivat kaikki. Aivan kuten Venäjään liittyvissä ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä, siirsi Eurooppa-neuvosto näissäkin ongelmatapauksissa vastuuta lopulta itseltään muille toimijoille, etenkin YK:lle. Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin vuonna 2003 jakoi unionin rivit, minkä sekä Helsingin Sanomat, että The New York Times tuovat uutisoinnissaan esiin. The New York Timesin linjaukset EU:n ja Venäjän suhteista kansainvälisessä politiikan pelikentällä ovat Helsingin Sanomia rajumpia, vaikka pääosin lehdet vaikuttavat kuvaavaan Yhdysvaltojen, EU:n ja sen yksittäisten jäsenmaiden, sekä Venäjän suhteita samasta yleisperspektiivistä.

425 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006b, liite III.

426 Iran's President Hints at Hope for Defusing Nuclear Crisis, *NYT* 17.6.2006; At the Heart of the United Front on Iran, Vagueness on Crucial Terms, *NYT* 18.6.2006.

427 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, liite III.

428 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007c, kohdat 82–86.

4.3. Venäjän sisäinen tilanne ja presidentti Putin

Päätöslauselmisa viitataan tarkasteluvälin alkupuolella toistuvasti Venäjän sisäiseen tilanteeseen. Eurooppa-neuvosto kannustaa Venäjää etenemään demokratisaatiossa ja kritisoi suoraan tai epäsuoraan, kun Venäjän sisäinen suunta ei vastaa unionin toiveita. Tämä prosessi alkoi 1990-luvulta. EU oletti sen arvojen ja toimintatapojen olevan se suunta, johon Venäjän olisi edettävä. Kumppanuutta olisi myös kehitettävä nimenomaan unionin strategisten arvojen mukaisesti.⁴²⁹ Vuotta 2008 lähestyttäessä päätöslauselmien muodostama kuva unionin ja Venäjän suhteesta muuttuu näistä lähtökohdista. Venäjän ei enää terrorismin aikakaudella yksiselitteisesti oleteta muuttuvan unionin arvojen mukaiseksi, vaikka maata tällaiseen muutokseen välillä kannustetaankin. Putinin toisella kaudella päätöslauselmat alkavat luopua Venäjän sisäiseen tilanteeseen kohdistuvista ohjeista kokonaan.

Vuodesta 1999 alkaen presidentti Putinissa henkilöityvät unionin toiveet: Venäjän lisäksi kannustetaan nimenomaan Putinia, kiitellään häntä ja toivotaan nimenomaan hänen vievän Venäjää toivottuun suuntaan.⁴³⁰ Vuoden 2004 ensimmäisessä päätöslauselmassa Eurooppa-neuvosto onnittelee presidentti Putinia uudelleenvalintansa johdosta ja esittää luottamuksensa tämän kykyyn kehittää Venäjää kohti unionin arvoja: *”Eurooppa-neuvosto pitääkin myönteisenä presidentti Putinin ilmaisevaa sitoumusta rakentaa ja lujittaa monipuoluejärjestelmää, kehittää kansalaisyhteiskuntaa ja pyrkii kaikin keinoin varmistamaan lehdistönvapaus.”*⁴³¹

Eurooppa-neuvoston kehuessa Putinia uutisoi NYT Venäjän kieltäneen Jehovan todistajien toiminnan Moskovassa ja arvelee linjan leviävän pian koko maahan. Euroopan neuvosto oli jo 1999 kritisoinut Venäjää näiden toimien alkaessa. ja ihmisoikeusjärjestöt toteavat rasismien ja uskonnollisten ryhmien vainon lisäntyneen nationalismien varjolla.⁴³² Marraskuun huippukokouksen alla HS:n mukaan *”EU:n ja Venäjän neuvotteluja on vaikeuttanut se, että unionin esittämistä sopimusteksteistä on Moskovassa pyyhitty pois ihmisoikeuksiin liittyvät kohdat.”*⁴³³ Eurooppa-neuvosto oli

429 Tukholman Eurooppa-neuvosto 2001a, kohta 55.

430 Mm. Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 2000b, kohta 55.

431 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004a, kohta 75.

432 Moscow Court Bans Jehovah's Witnesses From Practicing in City, *NYT* 27.3.2004.

433 Tulokset jäämässä olemattomiksi EU:n ja Venäjän huippukokouksessa, *HS* 3.11.2004.

tietoinen Venäjällä tapahtuvista ihmisoikeusloukkauksista ja presidentti Putinin haluttomuudesta korjata tilannetta. Miksi Putin silti sai kehuja toimistaan?

Yhtenä selityksenä Putinin sietämiselle on, ettei Euroopan unionilla ollut varaa valittaa Putinin toimista. Hänen tilallaan voisi olla vielä vaikeampikin johtaja. Toisaalta yksittäisistäkin päätöslauselmista on tulkittavissa ristiriitaista suhtautumista Putiniin ja hänen johtamaansa Venäjään. Esimerkiksi vuonna 2004 samassa päätöslauselmassa Venäjää kritisoidaan sen demokratiakehityksestä ja ihmisoikeustilanteesta.⁴³⁴ Päätöslauselmien palatessa ihmisoikeuskysymyksiin vuonna 2005 se tehdään lyhyenä mainintana, eikä presidenttiä mainita henkilökohtaisesti.⁴³⁵

Vuoden 2004 toisessa Brysselin Eurooppa-neuvostossa, samaan aikaan kun Venäjää kritisoidaan sen demokratiakehityksestä ja ihmisoikeuksista, kehutaan presidentti Putinia. Kioton sopimusta käsiteltäessä Eurooppa-neuvosto näyttää luottavan siihen, että minkä Putin on luvannut, sen Putin pitää, mutta sen sijaan Venäjän muut viranomaiset voivat olla ongelma: ”[...] *presidentti Vladimir Putinin sitouduttua ratifioinnin nopeuttamiseen kehottaa komissiota keskustelemaan Venäjän viranomaisten kanssa eduista, joita ratifiointi tarjoaa sekä Venäjälle että laajemmalti.*”⁴³⁶

Tästä yhtälöstä on pääteltävissä, ettei Eurooppa-neuvosto käsittele Venäjää sittenkään pelkästään presidentti Putinin vallan jatkeena, vaan Venäjällä voi olla sen johtajan lisäksi muitakin ääniä. Päätöslauselmassa muistutetaan Putinia lupauksensa pitämisestä ja toivotaan samalla, etteivät muut mahdolliset toimijat Venäjällä estäisi sopimuksen voimaantuloa.

Joka tapauksessa poikkeuksellisen presidentti Putinin kanssa vuosina 2000–2004 päätöslauselmissa käytävästä yksisuuntaisesta vuoropuhelusta tekee se tosiseikka, etteivät päätöslauselmat tarkasteluvälillä käsittele muita valtioita tai alueita niin vahvasti henkilöiden kautta. Esimerkiksi Israelia, Palestiinaa, Länsi-Balkania ja Irania pyritään Venäjän tavoin ohjailemaan haluttuun suuntaan, mutta päätöslauselmia ei osoiteta näissä tapauksissa yleensä tietylle henkilölle erityisesti. Yksittäisiä

434 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 63.

435 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005b, kohta 60.

436 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004b, kohta 74.

valtionpäämiehiä mainitaan nimeltä esimerkiksi silloin, kun heitä onnitellaan virkaanvalinnan johdosta,⁴³⁷ onnitellaan hyvästä toiminnasta tai tuodaan esiin heidän antamansa lupaukset.⁴³⁸ Venäjä ja presidentti Putin muodostavat päätöslauselmissa tämän takia erikoistapauksen: Putinia puhutellaan poikkeuksellisen usein suoraan nimeltä tilanteissa, joissa teksti voitaisiin kohdistaa Venäjälle valtiona.

Putinin asema Venäjän kiistämättömänä johtajana vahvistui 2000-luvun aikana, mikä selittää myös sitä, että Eurooppa-neuvostokin henkilöi Venäjän tämän johtajaan. Huippukokouksien aikoihin tarkastelemistani sanomalehdistä löytyy lukuisia esimerkkejä Putinin vahvasta asemasta. The New York Timesin mukaan Putin on muun muassa henkilökohtaisesti päättänyt, kuinka suuri Venäjän talouskasvu tulee olemaan seuraavana vuonna ja kirjoittanut Venäjän tuoreen rikoslain osia.⁴³⁹

Päätöslauselmat vaikenivat huolellisesti presidentti Putinin ongelmallisista toimista, vaikka ne olisivat ajankohtaisia juuri huippukokouksen aikaan. Esimerkiksi oikeudenkäynti öljy-yhtiö Jukosin johtajaa Hodorkovskia vastaan oli käynnissä kesäkuun 2004 huippukokouksen aikaan. Päätelmissä asiasta vaietaan, mutta lehdistössä oikeudenkäynnin poliittiset motiivit tuodaan hyvin esiin: presidentti Putinille oli muodostumassa Hodorkovskista haastaja, josta täytyi päästä eroon.⁴⁴⁰

Huippukokousten aikaan ilmestyneissä artikkeleissa presidentti Putinia kuvaillaan persoonana varsin mielenkiintoisesti. Joulukuussa 2004 HS toteaa Putinin tarjonneen ainoat hymynsä presidentti Halosen kanssa käydyssä tapaamisessa silloin, kun hänelle esitettiin tiukkasanaisia kommentteja Baltian maiden kansalaisuus- ja viisumikysymyksistä.⁴⁴¹ Saman tapaamisen yhteydessä Putinin EU-erityisedustajan antamaan EU-kritiikkiin kommentteja pyydettyäessä HS uutisoi Putinin todenneen: *"Jos teitä kiinnostavat venäläisten, erityisesti korkeiden virkamiesten mielipiteet, niin*

---

437 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004c, kohta 26: presidentti Bush; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004d, Bryssel, kohta 44: presidentti Karzai.

438 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, liite I: presidentti Abbas; Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005a, kohta 52: presidentti al-Assad.

439 After Word From Putin, A Top Aide Raises Forecast, *NYT* 26.3.2004; Verdict in Russian Courts: Guilty Until Proven Guilty, *NYT* 20.6.2004.

440 Hodorkovski ei sovi kuvioon, *HS* 17.6.2004; Oil Tycoon's Trial Opens in Moscow, *NYT* 17.6.2004; Verdict in Russian Courts: Guilty Until Proven Guilty, *NYT* 20.6.2004.

441 Tapaamisen lämpötilasta Pietarissa, *HS* 18.12.2004.

olkaapa hyvä, kysykää heiltä. He ovat avoimia."⁴⁴² HS:n sitaattivalinnat ja lehden tulkinnat Putinin hymystä antavan vaikutelman, että lehti näkee Putiniin varsin ylimielisenä itsevaltiaana, joka ei selittele omia tai alaistensa toimia.

Samaan aikaan NYT julkaisi Putinia laajasti käsitelleen artikkelin. Siinä Putinin todetaan siirtyneen vuoden 2004 lopussa luomastaan tasaisen ja luotettavan kumppanin roolista kohti avoimen länsivihamielistä ja arvaamatonta johtajaa. Artikkelissa luetaan Putinin kulissien romahtaneen Ukrainan vaalikriisiin sekaantumisen, Jukos öljy-yhtiön laittoman valtiollistamishankkeen ja Tšetšenian jälkipyykin myötä.⁴⁴³

Tutkimukseni tarkasteluvälin loppupuolella, vuosina 2005–2008 presidentti Putinia ei mainita enää suoraan päätöslauselmissa. Huippukokousten aikaan hänen nimensä vilahtelee kuitenkin toistuvasti Euroopan unionin ja Venäjän suhteita käsittelevissä uutisissa.

Vuoden 2005 maaliskuun Eurooppa-neuvoston kokouksen alla Ranskassa vierailleen Putinin toimintaa kommentoidaan HS:n artikkelissa varsin vivaihteekkaasti. Putinin vierailu Kirjamesuilla oli peruttu, koska hän olisi saattanut joutua vastaamaan ikäviin kysymyksiin Tšetšeniasta. Presidentti Chirac tahtoi pitää välit hyvänä Putiniin, mutta häntä kritisoitiin tästä kotimaan lehdistössä. Kirjailija Viktor Jerofejev toteaa haastattelussa: *"Jos Putin on jo päättänyt - mitä en tiedä - valita autoritäärisyyden, tämä eurooppalainen ystävyys on vain naamio todelliselle kehitykselle."*⁴⁴⁴ Uutinen kuvaa mielestäni hyvin sitä kahtijakoisuutta, mikä vuoden 2005 aikaan vallitsi unionin ja Putin suhteissa: molemmat osapuolet yrittivät lämmitellä heikoksi päässeitä välejä, mutta railot yhteistyössä alkoivat tästä huolimatta käydä isommiksi.

Lehdistössä Venäjään ja Putiniin kohdistuneet odotukset demokratian kehittymisestä karisevat 2000-luvun alkuvuosien jälkeen nopeasti. Vuoden 2005 joulukuussa Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksen esimies Kari Huhta toteaa kirjoituksessaan Neuvostoliiton väittäneen maan harjoittaneen ”parempaa demokratiaa” ja vastaavasti

---

442 Presidentit vakuuttelivat hyvää naapurisopua, *HS* 15.12.2004; Matkan tarkoitus oli selvittää Venäjän johdon mielialoja, *HS* 15.12.2004.

443 Using Power, Losing Favor: Putin's Efforts at Home Falter on World Stage News Analysis, *NYT* 19.12.2004.

444 Kirjailija Jerofejev toivoo lännen työntävän Putinia kohti demokratiaa, *HS* 21.3.2005

Venäjän nykyisten johtajien harjoittavan ”erilaista demokratiaa”. Tätä erilaista demokratiaa harjoittavat Huhdan mukaan yleensä diktaattorit.⁴⁴⁵ NYT uutisoi Putinin säikähtäneen lähinaapureissa tapahtunutta demokratiakehitystä ja hyökkäävän nyt aktiivisesti Etyjin vaalitarkkailua vastaan.⁴⁴⁶ Venäjän etupiiriin kuuluvan Kirgisian vaalien yhteydessä todetaan Venäjän olevan yhä riidoissa Etyjin länsijäsenten kanssa vaalitarkkailuun liittyen.⁴⁴⁷

Joulukuussa 2005 Helsingin Sanomat uutisoi ensiksi eduskunnan tehneen vetoomuksen presidentti Putinille kansalaisjärjestöjen toimintaa rajoittavan lain voimaantulon estämiseksi.⁴⁴⁸ Muutamaa päivää myöhemmin, Eurooppa-neuvoston kokouksen jälkeen, lehti toteaa presidentti Putinin tehneen lievennyksiä kiistanalaiseen lakiin. Sen tarkoituksena oli rajoittaa rajusti ulkomaalaisten järjestöjen toimintaa Venäjällä. Laki oli suunnattun ensisijaisesti ulkomaalaisia ihmisoikeusjärjestöjä vastaan, ja sen hyväksyminen aikaisemmin duumassa oli herättänyt runsaasti vastustusta ulkomailla.⁴⁴⁹ 15.–16. joulukuuta kokoontunut Eurooppa-neuvosto ei päätöslauselmissaan Venäjän ihmisoikeustilannetta mainitse, mutta asiaa on todennäköisesti kokouksen yhteydessä sivuttu ja Putinia painostettu muuttamaan lakia kahdenvälisiä kanavia käyttäen.

Kesäkuun 2006 Eurooppa-neuvoston huippukokouksen alla HS uutisoi presidentti Putinin olevan tulossa lokakuussa 2006 Lahden epäviralliseen EU-huippukokoukseen. Presidentti Halosta siteerataan Putinin kutsumiseen liittyen seuraavasti: *"Presidentti (Putin) kysyi minulta, että kutsutko sinä ja minä sanoin, että kutsun. 'No, sitten minä tulen', Putin vastasi."*⁴⁵⁰ Vähintään kerran vuodessa Putinia tavanneen Halosen sanavalinta viittaisi siihen, että presidentti Putin kutsui huippukokoukseen itse itsensä.

Lahdessa lokakuussa 2006 pidetty Eurooppa-neuvoston huippukokous oli epävirallinen, eikä siitä ole siksi julkaistu puheenjohtajan päätöslauselmia. Puheenjohtajamaat ovat silloin tällöin järjestäneet epävirallisia huippukokouksia, joissa on keskitytty tiettyihin erityisteemoihin. Esimerkiksi 2005 Ison-Britannian

445 Kari Huhta: Ei ole muuta demokratiaa kuin demokratia, *HS* 16.12.2005.

446 Post-Soviet Voting, and Dogging the Watchdogs, *NYT* 14.12.2005.

447 Kyrgyzstan Leader's Party Wins in Landslide, *NYT* 17.12.2007.

448 Eduskunnan ihmisoikeus-ryhmä vetosi Putiniin, *HS* 14.12.2005.

449 Putin vaatii lievennyksiä uuteen järjestölakiin, *HS* 17.12.2005.

450 Halonen kutsui Putinin EU- kokoukseen Lahteen, *HS* 14.6.2006; Putin saapuu Lahden EU-kokoukseen Halosen kutsusta *HS* 14.6.2006.

puheenjohtajakaudella pidettiin epävirallinen huippukokous globalisaatiosta ja 2007 Portugalissa järjesti kokouksen EU:n perussopimuksesta sekä ilmastonmuutoksesta. Lahdessa erityisteemana oli Venäjä ja presidentti Putinin tapaaminen. Puheenjohtajajaksolla toiminut Suomi jätti siis puolivuotiskaudellaan toisen virallisen huippukokouksen järjestämättä ja sen sijaan kutsui presidentti Putinin Eurooppa-neuvoston vieraaksi.

Joulukuun 2006 päätöslauselmissa Lahden epävirallisen huippukokouksen kehutaan olleen onnistunut, mutta kokouksen vieraana ollutta Putinia ei mainita suoraan.⁴⁵¹ NYT uutisoi samaan aikaan Lontoossa salamurhatun entisen KGB-agentti Alexander Litvinenkon murhan yhteydessä presidentti Putinin toimintatapoja suhteissaan länteen. Lehtien mukaan venäläisen toisinajattelijan murhauttaminen ei kuulu yksinvaltiaan Putinin tyyliin, vaan hän on pikemminkin pyrkinyt luomaan länteen kuvaa kunniallisesta ja järjestykseen luottavasta Venäjästä.⁴⁵² HS käsittelee Litvinenkon murhan yhteydessä Putinia miltei yhtä varovaisin sanakääntein kuin Eurooppa-neuvosto yleensä Venäjää. HS toteaa vain epäileväiseen tapaan, että ”*entisestä neuvostoagentista voi tietenkin kehkeytyä demokraatti.*”⁴⁵³ Vuotta myöhemmin NYT toteaa Ison-Britannian ja Venäjän välien olevan edelleen kireät Venäjän kieltäytyttyä luovuttamasta Litvinenkon murhasta epäiltyä.⁴⁵⁴

NYT toteaa siis varsin ykskantaan Putinin Venäjän olevan diktatuuri, mutta sen pyrkivän pitävän kulissit kunnossa Yhdysvaltojen ja EU:n suuntaan. HS tyytyy kuvailemaan Putinin ja Venäjän valtaeliitin epädemokraattista taustaa, mutta Putinin suoraa tuomitsemista diktaattoriksi vältellään. Päätöslauselmissa Putinin Venäjän todetaan usein epäsuorasti olevan epädemokraattinen ja oikeusvaltion periaatteiden vastainen, mutta suoraan arvosteluun Putinia kohtaan ei lähdetä.

Helsingin Sanomat uutisoi EU:n saaneen Amnesty Internationalilta kritiikkiä kesäkuun 2007 huippukokouksen alla. Elleivät CIA:n laittomiin vankikuljetuksiin osallistuneet jäsenmaat vastaa heille esitettyihin syytöksiin, putoaa unionin Venäjälle ja Kiinalle

---

451 Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c.

452 A Speculator's Guide on What's Happening in Putin's Russia, *NYT* 17.12.2006.

453 Venäjän valtaeliitin yhteinen tausta, *HS* 15.12.2006.

454 Russia Tells Britain to Shut Cultural Offices, *NYT* 13.12.2007.

kohdistumalta kritiikiltä näiden ihmisoikeusloukkauksista pohja.⁴⁵⁵ Amnesty Internationalin näkemyksen merkitystä tukee se, että presidentti Putin hyökkää kritiikkiä saadessaan usein kritiikin antajaa kohtaan. HS tuo siis uutisoinnillaan esiin sen puolen, ettei presidentti Putinin EU:lle antama vastakritiikki ihmisoikeuskysymyksissä ole aina perusteetonta.

Presidentti Putinin asemaa vuoden 2008 vaaleissa ja niiden jälkeen alettiin spekuloidaan länsilehdissä jo kauan ennen vaaleja. Eurooppa-neuvoston kokoustaessa kesäkuussa 2007 HS raportoi Venäjän valtion kaasuyhtiö Gazpromin pääjohtajan paikan olevan Putinille mahdollinen virka, kun taas Putinin seuraaja voisi löytyä Gazpromin hallituksen johtajasta Dimitri Medvedevistä. HS ei myöskään unohda mainita, miten Gazpromin johto säikäytti vuotta aikaisemmin Euroopan unionin kaasusta riippuvaiset maat rajuilla hinnankorotuksillaan.⁴⁵⁶

Joulukuussa 2007 länsilehdille on jo selvää, että ”demokratian imitaatiota” ylläpitävän Putinin seuraaja on jo tiedossa. Putin itse siirtyisi Venäjän hallituksen johtoon pääministerinä.⁴⁵⁷ NYT tarjoaa uskottavan selityksen sille, miksei käytännössä diktaattorin aseman omaava ja Venäjällä suosittu Putin yksinkertaisesti pistä parlamenttia pakettiin ja julista itseään elinikäiseksi presidentiksi: hänellä on tarve näytyä samanlaisena demokraattisesti valittuna johtajana kuin muillakin G8-maiden johtajilla. Kulissien ylläpitoon lehti löytää syitä niin Putinin pelosta lännen mahdollisista talouspakotteista kuin venäläisen eliitin toiveista tulla osaksi läntistä yhteisöä.⁴⁵⁸

Maaliskuussa 2008 Helsingin Sanomat uutisoi Eurooppalaisen yliopiston menettäneen tilansa Moskovassa, eikä sille ole suostuttu vuokraamaan uusia tiloja. Yliopiston toiminnan puolesta oli lähetetty vetoamus pääministeriksi siirtyneelle Putinille ja presidentiksi valitulle Medvedeville. Lehti uutisoi koulun ongelmien johtuvan siitä, että siellä oli tarkoitus kouluttaa EU-varoin vaalitarkkailijoita.⁴⁵⁹ HS ei suoraan syytä

---

455 Amnesty: EU:n reagoitava CIA:n vankikuljetuksiin, *HS* 21.6.2007.

456 Putin voisi palata Pietariin Gazpromin johdossa, *HS* 22.6.2007.

457 Valko-Venäjä lupasi Putinille tukea ohjuskiistassa, *HS* 15.12.2007; Russia's Knockoff Democracy, *NYT* 17.12.2007.

458 Russia's Knockoff Democracy, *NYT* 17.12.2007; Kasparov Says He Was Forced To End Bid For Presidency, *NYT* 13.12.2007.

459 Eurooppalaisen yliopiston tilanne lohduton Pietarissa, *HS* 15.3.2008.

Putinia EU:n tukeman koulun sulkemisesta, mutta viittaa vahvasti entisen presidentin päätöksen olevan syynä koulun ongelmille.

Kuten HACTEN toteaa, sisältyy toimittajien työhön riskejä. Sekä paikallisia että ulkomaisia toimittajia pidätetään, pahoinpidellään ja murhataan.⁴⁶⁰ Toimittajien kokemat riskit liittyvät oleellisesti myös Venäjään. The New York Times uutisoi vuoden 2007 maaliskuun huippukokouksen aikaan Venäjän olleen kuluneen vuosikymmenen aikana toiseksi vaarallisin maa toimittajille.⁴⁶¹ Lehti julkaisi huippukokouksien yhteydessä muun muassa artikkeleita Venäjän oppositiosta ja presidentti Putinin pyrkimyksistä tukahduttaa häntä arvostelevat mielipiteet.⁴⁶² Kesäkuussa 2008 Helsingin Sanomissa todetaan sanavapauden romahtaneen ja median toimintamahdollisuuksien Venäjällä laskeneen tasaisesti Putinin astuttua valtaan Venäjällä.⁴⁶³ Samaan aikaan sekä HS että NYT käsittelevät kaksi vuotta aikaisemmin murhattuun toimittaja Anna Politovskajaan liittyviä asioita.⁴⁶⁴ Georgian kriisin yhteydessä NYT uutisoi poliisin Venäjällä teloittamasta toimittajasta.⁴⁶⁵

SALMISEN mukaan media vapautui Neuvostoliiton luhistumisen jälkeen Venäjällä, mutta presidentti Putinin kaudella valtion ote siitä on kiristynyt.⁴⁶⁶ WHITEN mukaan Putin aloitti lehdistönvapautta rajoittavat toimet heti presidentiksi nousunsa jälkeen keväällä 2000.⁴⁶⁷ Tarkastelemieni lehtien uutisoinnin perusteella WHITEN väite pitää paikkaansa ja länsilehdet myös huomasivat tilanteen heikkenemisen Venäjällä. Etenkään valtaapitäviä kritisoivat mielipiteet tai uutiset eivät ole enää Putinin Venäjällä sallittuja. Oletan tämän seikan osaltaan vaikuttaneen siihen, miksi kumpikin lehti kiristää suhtautumistaan Venäjään 2000-luvun kehittyessä. Lehdet havaitsivat niiden toiminnalle välttämättömän sanan- ja lehdistönvapauden olevan katoamassa 2000-luvun Venäjällä.

---

460 HACTEN 2005, 133.

461 1,000 Journalists Killed in 10 Years While Reporting, *NYT* 7.3.2007.

462 Building the Opposition to Putin, One Square at a Time, *NYT* 10.30.2007.

463 Ruplat ensin, tasa-arvo sitten, *HS* 19.6.2008.

464 Neljä syytteeseen Politkovskajan murhasta, *HS* 19.6.2008; Letter to Anna, *NYT* 20.6.2008.

465 Russia: Journalist's Killing Condemned, *NYT* 3.9.2008.

466 SALMINEN 2006, 44–45.

467 WHITE 2006, 23.

Miten EU sitten suhtautuu Venäjään, jolla on selvästi yksi vahva johtaja? Presidentti Putinin nousu Venäjän presidentiksi kesken Tšetšenian kriisin näkyy päätöslauselmissa häneen kohdistettuina vetoomuksina ja vaatimuksina. Toisaalta vahvan johtajan toivotaan vakauttavan tärkeää itänaapuria. Vuotta 2008 lähestyttäessä Eurooppa-neuvoston luottamus Putiniin kumppanina on selvästi vähentymään päin. Samanlainen kasvava luottamuksen puute Putiniin on havaittavissa myös huippukokouksien yhteydessä julkaistuissa uutisissa. Sekä Eurooppa-neuvosto että länsilehdet, näyttävät havaitsevan Putinin itsevaltaiset otteet pikkuhiljaa. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa tämä näkyy siten, ettei presidentti Putiniin viitata enää suoraan vuoden 2004 jälkeen. Samaan aikaan päätöslauselmista häviävät vielä 2000-luvun alussa esitetyt näkemykset siitä, että Venäjä omaisi pian yhteiset demokraattiset arvot EU:n kanssa. Kuten ulko- ja turvallisuuspolitiikankin suhteen, pragmatisoitui EU:n suhtautuminen Venäjän sisäisiin asioihin 2000-luvun alkuvuosina nopeasti. The New York Times alkaa uutisoida Putinista ja Venäjän sisäisestä tilanteesta vuotta 2008 kohti tultaessa erittäin kriittisesti ja Helsingin Sanomatkin varovaisen arvostelevasti.

HAUKKALA toteaa toteaa EU:n ja Venäjän näkevän toisensa hyvin eri tavoin. Unioni on nähnyt itsensä suhteessa Venäjään hegemoniana, ja Venäjän tehtävänä on ollut omaksua eurooppalaiset normit, arvot ja toimintatavat. Venäjällä taas on ollut kansainvälisen politiikan kentällä EU:hun verrattuna täysin erilainen suhtautumistapa: Venäjän näkökulmasta yhteistyön tavoitteena on ollut vain tiettyjen poliittisten tai taloudellisten päämäärien saavuttaminen eikä laajemman normatiivisen muutoksen aikaansaaminen.⁴⁶⁸ TASSINARIn mukaan EU ja Venäjä ovat ajautuneet 2000-luvulla diskurssiin, jossa unionin tai yksittäisen jäsenmaan Venäjään suoraan tai epäsuorasti kohdistamat toimet johtavat poikkeuksellisen vahvoihin reaktioihin. Venäjä on toistuvasti kieltäytynyt pelaamaan EU:n sille asettamilla pelisäännöillä.⁴⁶⁹

Oma tutkimukseni perusteella päätöslauselmat tukevat sekä HAUKKALAn että TASSINARIn tulkintoja EU:n ja Venäjän suhteesta. Eurooppa-neuvosto ohjaa, ottaa huomioon ja linjaa, mutta päätöslausemilla ei edes pyritä käymään dialogia Venäjän kanssa. Ne ovat Eurooppa-neuvoston monologia, joka on ohjattu jäsenmaille ja Venäjälle. Koska Venäjä ei kuitenkaan reagoi päätöslauselmiin toivotulla tavalla,

468 HAUKKALA 2010, 168–170.

469 TASSINARI 2006, 72–73.

joudutaan seuraavassa päätöslauselmassa usein toistamaan aikaisemmin käsitelty monologi. Vaihtoehtoisesti päätöslauselmissa reagoidaan Venäjän rajuihin vastatoimiin, jotka edellinen päätöslauselma tai jokin huippukokousten välillä tapahtunut välikohtaus on aiheuttanut. Vain yksittäisissä tapauksissa, kuten Tšetšeniaan liittyen vuonna 2000, käydään päätöslauselmien avulla suoraa dialogia EU:n ja Venäjän välillä.

Tutkimieni päätöslauselmien perusteella HAUKKALAN näkemys on kuitenkin vajaa: Eurooppa-neuvoston suhtautuminen Venäjään muuttuu vuoden 2005 jälkeen niin, etteivät ne sijoita EU:ta Venäjän yläpuolelle. Venäjää käsiteltäessä asioita ei enää niinkään sanella kuin pyydetään tai toivotaan. Päätöslauselmien perusteella Eurooppa-neuvosto alkoi viimeistään energiakriisin ja Venäjän yksinvaltiuteen lipsumisen myötä hahmottaa sen, ettei valtio arkaillut hyökätä talouden keinoin unionia vastaan tai tavoitellut sen ajamia demokraattisia arvoja.

Sekä NYT että HS taustoittavat usein Eurooppa-neuvoston huippukokouksien päätöksiä ja menevät uutisoinnissa pelkkää yleistä raportointia syvemmälle. Esimerkiksi Venäjän kyky hyödyntää Eurooppa-neuvoston hajanaisuutta näkyy usein epäsuorasti päätöslauselmissa, mutta asia tuodaan erittäin suoraan esille sanomalehdissä.⁴⁷⁰ Vastaavasti riitaisat huippukokoukset ja niistä seuraava kyvyttömyys hoitaa yhteistä ulkopoliittikkaa Venäjän suuntaan nousee myös uutisoinnissa esiin.⁴⁷¹ Helsingin Sanomat on tässä unionin sisäisiin ongelmiin liittyvässä uutisoinnissa The New York Timesia perusteellisempi. On myös havaittavissa, että kumpikin lehti hyödyntää päätöslauselmia EU:n linjauksia tulkitessaan, vaikka ne jättäisivätkin suorat viittaukset päätöslauselmiin tekemättä.

Helsingin Sanomista löytyy runsaasti Euroopan unionin, Suomen ja Venäjän muodostamaa kolmikkoa käsitteleviä kirjoituksia, jotka ajoittuvat Eurooppa-neuvoston huippukokouksiin, mutta eivät suoranaisesti käsittele huippukokoukseen liittyviä asioita. Näistä uutisista olen nostanut työssäni esille niitä, jotka sivuavat lehden suhtautumista unioniin ja Venäjään. Samaan aikaan olen jättänyt käsittelyni ulkopuolelle artikkeleita, jotka keskittyvät selvästi Suomen sisäisiin asioihin, kuten Suomen sotilaalliseen

470 Tietty määrä sotilaskykyä vahvistaisi EU:n uskottavuutta, *HS* 18.6.2004; Trying to Unite Europe, Again, *NYT* 21.6.2007; Euroopan unionilla näytön paikka, *HS* 14.12.2007.

471 At Talks on Europe's Charter, a Crisis Averted, for Now, *NYT* 23.6.2007.

liittoutumattomuuteen tai vaaliehdokkaiden näkemyksiin Euroopan unionin ja Venäjän suhteista.⁴⁷²

Helsingin Sanomat tuo Eurooppa-neuvoston huippukokouksia esiin lehdistä enemmän ja esittää samalla avoimemmin mielipiteitä huippukokouksista. Esimerkiksi vuoden 2008 maaliskuussa lehden päätoimittaja kirjoittaa kolumnissaan huippukokouksen ”päättäneen pyöreänä”. Päätoimittaja Virkkunen toteaa: ”*Unionin toiminnassa on liian paljon julistuksia ja liian vähän sellaisia konkreettisia tuloksia, jotka sykkähdyttäisivät.*”⁴⁷³ Samaa huippukokousta käsitellessään lehti uutisoi myös kahdeksan vuotta sitten päätetystä Lissabonin strategiasta, joka ei vielääkään ollut muuttunut sanoista teoksi.⁴⁷⁴ Tältä pohjalta on tulkittavissa, ettei HS näe päätöslauselmien Venäjään kohdistamia lausuntojakaan erityisen painavina, vaan pelkkinä julistuksina. Itänaapurista lehti uutisoi yleisesti ottaen varsin varovaisesti. Kärkevimmit mielipiteet Venäjästä se tuo esiin haastatteluissa ja kolumneissa, ei lehden omien toimittajien uutisissa tai pääkirjoituksissa.

Harvakseltaan Eurooppa-neuvoston kokouksista uutisoivan New York Timesin näkemystä Eurooppa-neuvostosta on vaikeaa löytää. Yleisemmin NYT uutisoi huippukokoukseen osallistuneiden johtajien näkökulmista ja Euroopan unionin yleisestä linjasta. Lehti vaikuttaa suhtautuvan Eurooppa-neuvoston toimintaan neutraalisti tai varovaisen myönteisesti. TAPIO ja SCHWELA toteavat NYT:n esiintyvän demokratian äänitorvena ja hyökkäävän tältä pohjalta sekä Venäjää että Putinia kohtaan rajustikin. Toisaalta lehti on valmis myötäilemään Venäjää etenkin talouteen ja Yhdysvaltojen etuihin liittyvissä kokonaisuuksissa.⁴⁷⁵ MACGILCRISTIN mukaan NYT pitää Venäjään liittyvässä uutisoinnissa yllä perinteistä itä-länsi-vastakkainasettelua.⁴⁷⁶ Käsittelyni perusteella nämä aikaisemmat tutkimukset The New York Timesin suhtautumisesta Venäjään ovat pääosin oikeassa: lehti hyökkää herkästi Venäjää vastaan. TAPIOn ja SCHWELAn näkemys siitä, että lehti myös myötäilee Venäjää tarvittaessa, pitää tutkimukseni perusteella paikkansa.

472 Suomi yrittää pysyä piilossa, *HS* 11.3.2007; Ratkaisevat sekunnit, *HS* 11.3.2007.

473 Janne Virkkunen: EU tarvitsee puolustajia, *HS* 16.3.2008.

474 Voiman osoituksia ennen ja tulevaisuudessa, *HS* 15.3.2008.

475 TAPIO 2011, 60-61; SCHWELA 2009, 40-41.

476 MACGILCRIST 2011, 103, 172-173 ja 190.

The New York Times on kahdesta lehdestä selvästi ailahtelevampi. Euroopan unionin ja Eurooppa-neuvoston linjaukset Venäjään lehti näkee positiivisina etenkin, kun EU on yhteisessä rintamassa Yhdysvaltojen kanssa. Toisaalta lehti tuo esiin EU:n tehottomuuden ja byrokraattisuuden. Helsingin Sanomien suhtautuminen Euroopan unioniin ja Venäjään on tasaisempi. Lehden suhtautuminen Venäjään ja etenkin presidentti Putinin tiukkenee vuotta 2008 kohti liikuttaessa. Kuten JOKI totesi myös Ukrainaan liittyvässä uutisoinnissa,⁴⁷⁷ kritisoi HS mieluummin valtion korruptoitunutta johtajaa kuin valtiota itseään. Lehden Venäjään ja etenkin presidentti Putiniin kohdistaman kritiikin kasvu on havaittavissa, mutta siirtymä ei ole erityisen äkillinen. Lehden linja vaikuttaa Venäjään liittyvässä uutisoinnissa The New York Timesia harkitummalta ja varovaisemmalta.

Lehdistö luo taustoituksia myös siitä, miten Venäjä liittyy Eurooppa-neuvoston sisäisiin kiistoihin. Päätöslauselmissa näkynyt pitkä prosessi unionin uuden perustuslain aikaansaamiseksi ei missään vaiheessa liittynyt suoraan Venäjään tai muihin ulkopuolisiin toimijoihin. Helsingin Sanomat nostaa kuitenkin 2007 kesäkuun huippukokouksen alla Venäjän öykkäroinnin yhdeksi syyksi sille, miksi pitkään jäissä ollut perustuslaki saattaisi saada vastahakoisimmatkin jäsenmaat hyväksymään tiiviimmän unionin aikaansaamisen.⁴⁷⁸ Samaan aikaan käydyssä huippukokouksessa Eurooppa-neuvosto kirjasikin perussopimuksen uusimpaan versioon unionin toimivaltaan kuuluvan kaikki unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset ja mahdollisuuden yhteiseen puolustukseen⁴⁷⁹. HS:n perusteella Venäjä vaikuttaa Eurooppa-neuvoston päätöksiin toimillaan myös silloin, kun käsittelyssä on unionin perussopimus. Vallan vahtikoirat tuovat haukunnallaan julki ainakin osan pimeään muutoin jäävästä tärkeästä tiedosta. Lehdet tuovat esiin sen, miten EU:n jäsenmaat suhtautuvat Venäjään ja mitä Eurooppa-neuvoston päätöslauselmien sanakäänteiden takana tapahtuu.

---

⁴⁷⁷ JOKI 2014, 104–106.

⁴⁷⁸ EU:n perustuslaki: kaksi askelta eteen, yksi taakse, *HS* 20.6.2007.

⁴⁷⁹ Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007b, liitteen I ensimmäinen liite, kohta 8. Samassa kokouksessa luovuttiin käsitteestä ”perustuslaki”: Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007b, liite I, kohdat 1 ja 3; Ks. myös Kaikkia ärsyttää, *HS* 22.6.2007.

5. Lopuksi

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat kuvaavat Venäjää ideaalina, jollaisen EU itänaapurikseen haluaisi. Päätöslauselmien toiveena on Venäjä, joka ei riko ihmisoikeuksia tai tee sotarikoksia, ei hylkää oikeusvaltion periaatteita tai lehdistönvapautta eikä ajaudu diktatuuriksi. Helsingin Sanomat ja The New York Times kuvaavat Venäjää varovaisen epäluuloisesti. Ne näkevät Venäjän maana, joka pyrkii rakentamaan itsestään suurvaltaa Neuvostoliiton raunioihin keinoja kaihtamatta. Kaksi erilaista todellisuutta Venäjästä, optimistinen ja pessimistinen, kohtaavat näiden näkökulmien leikkauspisteessä.

Kuten olen HAUKKALAN tutkimuksia tukien todennut, eroavat Euroopan unionin ja Venäjän näkemykset toisistaan vahvasti. Euroopan unionin 1990-luvulla alkanut tapa sanella Venäjälle toimintamalleja ja arvomaailmaa tuli tiensä päähän 2000-luvun alkuvuosina. EU:n oletus siitä, että Venäjä tahtoisi kehittyä läntiseksi demokratiaksi, osoittautui vääräksi. Tutkimukseni toi päätöslauselmien avulla esiin sen, että EU on muuttanut näkemystään Venäjästä hitaasti, eikä se enää 1990-luvun lopun tavoin odota Venäjän siirtyvän kohti demokraattista oikeusvaltiota. Vuonna 1999 Venäjällä valtaan nousseen Putinin aikana Venäjästä on rakennettu uutta suurvaltaa, joka näkee EU:n haastajana etenkin Venäjän etupiirikseen katsomalla alueella. Venäjä oppi 2000-luvulla hyödyntämään EU:n hajanaisuutta omien poliittisten ja taloudellisten päämääriensä ajamisessa. Päätöslauselmien ja niihin liittyvän uutisoinnin tarkastelu tuo hyvin esiin näistä lähtökohdista seuraavan jatkuvan väärinymmärrysten ja konfliktin sarjan, jossa EU pyrkii luomaan Venäjä-kuvansa jatkuvasti uudestaan.

Tutkimukseni ei kuitenkaan tue kaikkia aikaisempia julkaisuja aiheesta. Toisin kuin CURRY on tutkimuksessaan todennut, ei Puola lehdistöanalyysini perusteella ollut Venäjän suhteen myönteinen aina vuoteen 2008 ja Georgian sotaan saakka. Uutisoinnin perusteella Puola oli ajamassa kiilaa EU:n ja Venäjän väliin jo aikaisemmin lihakiistan ja ohjuspuolustusjärjestelmän myötä. ULRIKSENIN näkemys syyskuun 11. päivän korostuneesta merkityksestä unionin kriisinhallintajoukkojen synnyttämiselle on mielestäni vajaa: Venäjään liittyvät Länsi-Balkanin ja Tšetšenian kriisit olivat saaneet EU:n valmistelemaan kriisinhallintajoukkojaan 1990-luvulta asti. ULRIKSENIA

tutkimukseni tukee siten, että kriisinhallintajoukkojen toimintakykyiseksi saattaminen oli pitkälti seurausta syyskuun 11. päivän tapahtumista vuonna 2001.

Eurooppa-neuvoston päätöslauselmissa Venäjää kritisoitiin varsin suoraan 2000-luvun taitteessa, mutta kritiikki väheni nopeasti. Tärkeimpänä syynä anteeksiantavampaan suhtautumiseen voidaan pitää syyskuun 11. päivän 2001 vaikutusta maailmanpolitiikkaan. Kolmas monitahoisempi vaihe unionin suhtautumisessa Venäjään voidaan katsoa alkaneeksi vuoden 2005 vaiheilta Ukrainan oranssin vallankumouksen ja kaasuntoimitusongelmien myötä. Myös presidentti Putinin itsevaltaiset otteet alkoivat tarkasteluvälillä selvästi ärsyttää niin Eurooppa-neuvostoa kuin länsilehtiäkin. Samaan aikaan sekä päätöslauselmien että sanomalehtien sanavalinnoissa kuitenkin tasapainoillaan varsin varovaisten ilmaisuiden parissa. Venäjää kyllä kritisoidaan, mutta tarpeettomasti sitä ei tahdota ärsyttää.

Vuosituhanen alussa Eurooppa-neuvosto lähentyi päätöslauselmissaan rohkeasti Venäjän etupiiriin kuuluneita maita, kuten Ukrainaa ja Georgiaa. Vuodesta 2004 alkaen Venäjän aktiivisempi toiminta etupiirinsa suojelemiseksi kuitenkin muutti päätöslauselmissa esiin tuotuja linjauksia. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmista on tulkittavissa, että EU alkoi havaita Venäjän toimintatapojen muuttuneen suurvaltapoliittista asemaa myös maansa rajojen ulkopuolella tukevaksi. Naton ja EU:n Georgiaan suuntautunut lähentyminen oli osaltaan johtamassa vuoden 2008 sotaan. Kuten vuonna 2014 Ukrainassa alkanut uusi kriisi osoittaa, ei Venäjä ole valmis päästämään etupiiriään otteestaan. Viron pronssipatsaskiista vuonna 2007 kertoi siitä, että myös Baltia kuuluu edelleen Venäjän näkökulmasta sen etupiiriin. Se kertoi myös siitä, ettei Venäjälle ole ongelma puolustaa asemiaan ja etnisesti venäläistä kansanosaa Euroopan unioniin kuuluvassa maassa.

Eurooppa-neuvosto siirsi 2000-luvun alkuvuosien poikkeuksellisen kärkkään ja näkyvän Venäjä-kritiikin jälkeen muun muassa Tšetšenian jälkipyykin hoidon pois itseltään kansainvälisille toimijoille. Tätä jälkipyykkiä pestään neuvoston puolesta edelleen: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut Venäjälle lukuisia Tšetšeniaan liittyviä tuomioita.⁴⁸⁰ Eurooppa-neuvosto toimi vastaavasti Georgian kriisissä vuonna 2008 siirtäen vastuuta Etyjille ja YK:lle. Näiltä osin tutkimukseni siis tukee

---

480 Press country profile – Russia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen internet-sivu.

WESTPHALin näkemystä siitä, että Eurooppa-neuvostolla on taipumus lykätä ongelmalliseksi kokemansa poliittiset aiheet ylikansallisten organisaatioiden ratkaistavaksi. Mutta hänen väitteensä siitä, että Eurooppa-neuvosto välttelisi kaikin tavoin Venäjää vastaan hyökkäämistä, vaikuttaa liioitellulta. Mielestäni yksittäiset päätöslauselmat hyökkäävät todella kärkevästi Venäjää vastaan. Vastaavasti hyökkäävyys karisee yleensä seuraavaan huippukokoukseen tultaessa.

Tämä vastuun siirtäminen ei kuitenkaan vähennä Eurooppa-neuvoston huippukokouksista julkaistavien puheenjohtajan päätelmien roolia. Huippukokouksissa luodaan edelleen Euroopan unionin suuria linjoja siitä, miten eri osa-alueilla pitäisi suhtautua Venäjän kaltaiseen ongelmalliseen toimijaan. Päätöslauselmien tehtävänä on tuoda tämä näkemys julki. Helsingin Sanomien ja The New York Timesin näkemykset päätelmistä sekä Eurooppa-neuvoston päätösten taustoista välittävät huippukokousten tulokset suuremmalle joukolle ihmisiä.

Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä vuonna 2009 Eurooppa-neuvosto ei enää niin aktiivisesti ohjaa unionin Venäjä-suhteita, mutta nousee yhä poikkeustilanteissa kertomaan unionin yhteisen näkemyksen niin jäsenmaille kuin Venäjällekin. Yksi jatkotutkimuksen kohde olisikin ulottaa tätä tutkimusta vastaava analyysi ulottumaan laajemmalla aikavälillä: 1990-luvulta vuoteen 1999 ja vastaavasti vuodesta 2008 eteenpäin Lissabonin sopimusta seuraaviin vuosiin.

Tässä tutkimuksessa jäi selvittämättä joitakin Venäjään liittyviä kokonaisuuksia. Nimenomaan päätöslauselmien marginaaleihin jää paljon Venäjää sivuavaa tietoa. Esimerkiksi Euroopan naapuruuspolitiikkaa ja siihen kuuluvia unionin lähimaita käsitellään useaan otteeseen.⁴⁸¹ Euroopan komissio toteaa naapuruuspolitiikkaan liittyen siihen kuulumattomasta Venäjästä: *”Venäjäkin on naapurimaa, mutta sen ja EU:n suhteita varten on perustettu erillinen strateginen kumppanuus.”*⁴⁸² Eurooppa-neuvosto ei kuitenkaan päätöslauselmissa ota kantaa siihen, pitäisikö Venäjä pyrkiä liittämään tähän yhteiseen naapuruuspolitiikkaan, vaikka asiaa on erillisen strategisen kumppanuuden ongelmien yhteydessä hyvin suurella todennäköisyydellä käsitelty. Tämän vuoksi Venäjä jää yhteistä naapuruuspolitiikkaa käsittelevien kohtien

---

481 Mm. Brysselin Eurooppa-neuvosto 2006c, kohta 46.

482 Euroopan naapuruuspolitiikka. Euroopan komission internet-sivu.

ulkopuolelle. Toinen mahdollinen jatkotutkimuksen kohde olisi laajemman aikarajauksen lisäksi käsitellä sitä, miten päätöslauselmat käsittelevät Venäjää sivuvia tai sen poissulkevia sopimuksia. Kolmas mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde olisi analysoida sanomalehdistä Eurooppa-neuvostoon ja Venäjään liittyvää uutisointia pelkkiin huippukokouksiin keskittynyttä aikarajausta laajemmin.

Tarkasteltavana olleiden lehtien kirjoitusten näkemys Venäjästä muuttuu vuosikymmenen aikana aivan kuten Eurooppa-neuvoston päätöslauselmienkin. Sitä, kuinka paljon Eurooppa-neuvoston muuttuva suhtautuminen vaikutti lehtiin tai päinvastoin, on kuitenkin ainestoni perusteella vaikea arvioida, eikä tämän asian selvittäminen ole osa tutkimukseni tarkoitustakaan. Kootusti voin todeta sekä NYT:n että HS:n olleen 2000-luvun alkaessa Venäjän suhteen varautuneita, mutta tuoreen presidentti Putinin suhteen varovaisen optimistisia. Syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskujen seurauksena lehtien suhtautuminen Venäjään ei kuitenkaan lämmennyt yhtä paljon kuin päätöslauselmien. Viimeistään vuoden 2005 aikana kummankin lehden näkemys Venäjästä ja Putinista alkoi muuttua skeptisemmäksi, kääntyen vuonna 2008 suoraan kritiikkiin.

Helsingin Sanomien linja Venäjän suhteen on amerikkalaislehteä varovaisempi. Vittaukset sananvapauden ongelmiin tai presidentti Putinin itsevaltaisiin otteisiin verhotaan varovaisempiin sanakäänteisiin, mutta lehden kritiikki Venäjää kohtaan on silti tulkittavissa teksteistä varsin helposti. Myös haastatellut henkilöt ja kolumnistit tuovat lehden omia toimittajia kärkkäämmin esiin kritiikkiä Venäjää kohtaan. Lehden näkemys on, että EU:n olisi luotava yhtenäinen rintama pystyäkseen käsittelemään ongelmallista Venäjää. Isoimpana ongelmana tässä lehti näkee Eurooppa-neuvoston hajanaisuuden ja pelkiksi tyhjiksi kompromissinhakuisiksi julistuksiksi liian usein jäävät päätöslauselmat. Helsingin Sanomien linja Venäjään säilyy varsin yhtenäisenä koko tarkasteluvälin: Venäjästä kirjoitetaan selvän harkitusti ja varovaisesti. Helsingin Sanomat uutisoi laajasti huippukokousten taustoista ja seurauksista, tuoden päätöslauselmien sisältöön merkittävän määrän lisätietoa.

The New York Timesin uutisoinin tyyli Venäjästä vaihtelee tarkasteluvälillä vaihtelee enemmän kuin Helsingin Sanomien. NYT on hetkittäin Venäjää ja etenkin presidentti Putinia kohtaan jopa erittäin hyökkäävä, mutta toisaalta lehti on valmis käsittelemään

Venäjää positiivisesti ja tarpeellisenä kumppanina uutisoidessaan sen energia- tai talousasioista. Tämä The New York Timesin tapa esiintyä yleensä kovasanaisena demokratian puolustajana, mutta olla silti valmis tekemään myönnytyksiä linjastaan etenkin Yhdysvaltojen etujen vuoksi, tulee esiin myös TAPIOn käsitellessä lehden suhtautumista Irakin sotaan ja SCHWELAn käsitellessä lehden suhtautumista maamiinoin. Tutkimukseni tulokset tukevat The New York Timesin toiminnan osalta näitä kahta lehdistöhistoriallista pro gradua. The New York Timesin painopiste on Eurooppa-neuvoston huippukokouksia ja tässä yhteydessä Venäjää käsiteltäessä usein kansainvälisessä politiikassa ja Yhdysvaltojen näkökulmassa. Vaikka lehdessä esitetäänkin aiheeseen liittyen hetkittäin pitkälle vietyjä oletuksia, on se yleisesti ottaen varsin hyvin perillä Eurooppa-neuvoston ja Venäjän suhteista.

Fabrizio TASSINARI toteaa EU:n ja Venäjän ajautuneen presidentti Putinin valtakaudella groteskiin diskurssiin. Venäjä ei ole suostunut pelaamaan unionin säännöillä, vaan yhä useampi EU:n tai sen yksittäisen jäsenmaan Venäjään kohdistama toimi on johtanut rajuun vastatoimeen. Tutkimukseni tukee tätä havaintoa. Eurooppa-neuvoston päätöslauselmat vaativat, kehoittavat ja pyytävät Venäjää toimimaan unionin arvojen mukaisesti. Samaan aikaan lehdistö kuitenkin uutisoi todellisuudesta, jossa Venäjä reagoi unionin toimiin täysin sen odotusten vastaisesti.

Vaikka Eurooppa-neuvoston päätöslauselmista on havaittavissa EU:n huomioineen Venäjän muuttaneen suhtautumistaan etupiiriinsä lukemillaan alueilla, voivat virheelliset odotukset ja kasvavat provokaatiot johtaa vastaisuudessa entistä isompiin kriiseihin. Elleivät EU:n ja Venäjän näkemykset toisistaan muutu entistä realistisemmiksi, tulevat väärinkäsitykset ja niiden seuraukset pysymään otsikoissa myös tulevaisuudessa.

Lähteet

1. Alkuperäisaineisto

1.1. Asiakirjat

Barcelonan Eurooppa-neuvosto 15.–16.3.2002: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/71068.pdf

Brysselin Eurooppa-neuvosto 24.–25.10.2002: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14702-2002-INIT/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 20.–21.3.2003 (2003a): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/75144.pdf

Brysselin Eurooppa-neuvosto 16.–17.10.2003 (2003b): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15188-2003-INIT/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 12.–13.12.2003 (2003c): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5381-2004-INIT/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 25.–26.3.2004 (2004a): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9048-2004-INIT/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 17.–18.6.2004 (2004b): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10679-2004-INIT/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 4.–5.11.2004 (2004c): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14292-2004-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 16.–17.12.2004 (2004d): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 22.–23.3.2005 (2005a): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7619-2005-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 16.–17.6.2005 (2005b): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10255-2005-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 15.–16.12.2005 (2005c): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15914-2005-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 23.–24.3.2006 (2006a): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7775-2006-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 15.–16.6.2006 (2006b): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10633-2006-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 14.–15.6.2006 (2006c): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16879-2006-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 8.–9.3.2007 (2007a): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-

dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7224-2007-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 21.–22.6.2007 (2007b): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11177-2007-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 14.12.2007 (2007c): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16616-2007-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 13.–14.3.2008 (2008a): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7652-2008-REV-1/fi/pdf>

Brysselin Eurooppa-neuvosto 19.–20.6.2008 (2008b): Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11018-2008-REV-1/fi/pdf>

Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 21.9.2001: Päätelmät ja toimintasuunnitelma. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/concl-bxl.fi1.pdf

Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 17.2.2003: Päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/74558.pdf

Brysselin ylimääräinen Eurooppa-neuvosto 1.9.2008: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12594-2008-REV-2/fi/pdf>

EU-Russia Summit (St.-Petersburg, 31 May 2003): *Joint Statement*. Pdf-dokumentti. [22.1.2014].

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/75969.pdf

Göteborgin Eurooppa-neuvosto 15.–16.6.2001: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/00200-r1.fi1.pdf

Helsingin Eurooppa-neuvosto 10.–11.12.1999: Puheenjohtajan päätelmät. Verkkosivu. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/00300-r1.fi9.htm

Juncker, Jean-Claude: *Council of Europe – European Union: "A sole ambition for the European continent"*. Pdf-dokumentti. Eurooppa-neuvoston internet-sivut. 2006.

[27.3.2015]

http://assembly.coe.int/Sessions/2006/speeches/20060411_report_JCJuncker_EN.pdf

Kööpenhaminan Eurooppa-neuvosto 12.–13.12.2002: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/74488.pdf

Laekenin Eurooppa-neuvosto 14.–15.12.2001: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/68830.pdf

Lissabonin Eurooppa-neuvosto 23.–24.3.2000: Puheenjohtajan päätelmät. Verkkosivu. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/00100-r1.fi0.htm

Nizzan Eurooppa-neuvosto 7.–9.12.2000: Puheenjohtajan päätelmät. Verkkosivu. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/00400-r1.%20ann.fi0.htm

Santa Maria de Feiran Eurooppa-neuvosto 19.–20.6.2000: Puheenjohtajan päätelmät. Verkkosivu. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/00200-r1.fi0.htm

Sevillan Eurooppa-neuvosto 21.–22.6.2002: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/72654.pdf

Thessalonikin Eurooppa-neuvosto 19.–20.6.2003: Puheenjohtajan päätelmät. Pdf-dokumentti. [10.1.2014].

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11638-2003-INIT/fi/pdf>

Tukholman Eurooppa-neuvosto 23.–24.3.2001: Puheenjohtajan päätelmät. Verkkosivu. [15.2.2010].

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fi/ec/00100-r1.%20ann-r1.fi1.html

1.2. Sanomalehdet

Helsingin Sanomat (HS), Helsinki.

The New York Times (NYT), New York.

2. Tutkimuskirjallisuus

AALTO, Pami & WESTPHAL, Kristen: Introduction. *The EU-Russian Energy Dialogue*. Ed by Pami Aalto. MPG Books Ltd, Bodmin 2008.

ALLISON, Roy: Russian security engagement with the European Union. *Putin's Russia and the Enlarged Europe*. Ed. by Roy Allison, Margot Light & Stephen White. Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2006.

BARKDULL, John & HARRIS, Paul G.: Theories of environmental foreign policy. *Environmental Change and Foreign Policy: Theory and practice*. Ed. by Paul G. Harris. Routledge, New York 2009.

BOYD, Gerald M.: *My Times in Black and White – Race and Power at The New York Times*. Lawrence Hill Books, Chigago 2010.

CASS, Loren R.: The symbolism of environmental policy. *Environmental Change and Foreign Policy: Theory and practice*. Ed. by Paul G. Harris. Routledge, New York 2009.

CROWTHER, William: The European Union and Romania. The politics of constrained transition. *The European Union and Democratization*. Ed. by Paul J. Kubicek. Routledge, New York 2003.

CURRY, Jane: Poland. The Politics of "God's Playground". *Central & East European Politics from Communism to Democracy (2nd edition)*. Ed. by Jane Cyrry & Sharon Wolchik. Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham 2011.

DE SCHOUTHEETE, Philippe: The European Council. *The Institutions of the European Union (3rd edition)*. Ed. by John Peterson & Michael Shackleton. Oxford University Press, Oxford 2012.

EGEBERG, Morten: Europe's Executive Branch of Government in the Melting Pot: an Overview. *Multilevel Union Administration. The Transformation of Executive Politics in Europe*. Ed. by Morten Egeberg. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2006.

ELO, Kimmo: Subsidiariteettiperiaate ja EU:n yhteinen ulkopolitiikka. *Maailma kansainvälisten suhteiden tutkimuksen haasteena: juhla kirja professori Harto Hakovirran täyttäessä 70 vuotta*. Ed. by Hiski Haukkala, Eero Palmujoki & Juha A. Vuori. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki 2011.

ESKOLA, Jari & SUORANTA, Juha: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

FORET, François & RITTELMeyer, Yann-Sven: Introduction. *The European Council and European governance: the commanding heights of the EU*. Ed. by François Foret & Yann-Sven Rittelmeyer. Routledge, New York 2014.

HACHTEN, William: *The Troubles of Journalism : A Critical Look at What's Right and Wrong With the Press (3rd edition)*. Lawrence Erlbaum Associates, Lontoo 2005.

HACHTEN, William & SCOTTON, James: *The World News Prism : Challenges of Digital Communication (8th edition)*. Wiley-Blackwell, Malden 2011.

HARRIS, Paul G.: Environmental foreign policy in theory and practice. *Environmental Change and Foreign Policy: Theory and practice*. Ed. by Paul G. Harris. Routledge, New York 2009.

HAUKKALA, Hiski: *The Making of the European Union's Common Strategy on Russia*. Ulkopolittinen instituutti, Helsinki 2000.

HAUKKALA, Hiski: *Multi-Causal Social Mechanisms and the Study of International Institutionalisation: The Case of EU-Russia Strategic Partnership*. Uniprint, Turku 2008.

HAUKKALA, Hiski: *The EU-Russia Strategic Partnership. The limits of post-sovereignty in international relations*. Routledge, Lontoo 2010.

HILL, Christopher & SMITH, Michael: *International Relations and the European Union*. Ashford Colour Press Limited, Gosport 2005.

HOSLI, Madeleine & VAN DEMEEN, Adrian: Effects of enlargement on efficiency and coalition formation in the Council of the European Union. *Institutional Challenges in the European Union*. Ed. by Madeleine Hosli, Adrian van Deem & Mika Widgrén. Routledge, Lontoo 2002.

JOKI, Jaakko J.: *Vauraus, veljeys, vallankumous. Helsingin Sanomien välittämä kuva Ukrainan 2000-luvun vallankumousten ukrainalaisosapuolista*. Poliittisen historian pro

gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2014.

KUBICEK, Paul J.: The European Union and Ukraina. Real partners or relationship of convenience? *The European Union and Democratization*. Ed. by Paul J. Kubicek. Routledge, New York 2003.

KRAUSE, Kevin Deegan: The ambivalent influence of the European Union on dmocratization in Slovakia. *The European Union and Democratization*. Ed. by Paul J. Kubicek. Routledge, New York 2003.

LIGHT, Margot: Russian political engagement with European Union. *Putin's Russia and the Enlarged Europe*. Ed. by Roy Allison, Margot Light & Stephen White. Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2006.

LIGHT, Margot & ALLISON, Roy: The place of Europe in Russian foreign policy. *Putin's Russia and the Enlarged Europe*. Ed. by Roy Allison, Margot Light & Stephen White. Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2006.

LINDEN, Ronald: EU Accession and the Role of International Actors. *Central & East European Politics from Communism to Democracy (2nd edition)*. Ed. by Jane Cyrry & Sharon Wolchik. Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham 2011.

LUDLOW, Peter: *The Barcelona Council*. EuroComment, Bryssel 2002. (2002a)

LUDLOW, Peter: *The Laeken Council*. EuroComment, Bryssel 2002. (2002b)

LUDLOW, Peter: *The Seville Council*. EuroComment, Bryssel 2002. (2002c)

LUDLOW, Peter: *The Making of the new Europe: the European Councils in Brussels and Copenhagen 2002*. EuroComment, Bryssel 2004.

MACGILCHRIST, Felicitas: *Journalism and the political: discursive tensions in news coverage of Russia*. John Benjamins Co., Philadelphia 2011.

MANNINEN, Ohto & SALOKANGAS, Raimo: Eljas Erkkö: *Vaikenematon Valtio*. WSOY, Helsinki 2009.

MEDVEDEV, Sergei & HAUKKALA, Hiski: Learning the Grammar of the CFSP. *The EU Common Strategy on Russia. Learning the Grammar of the CFSP*. Ed. Hiski Haukkala & Sergei Medvedev. Uikopoliittinen instituutti, Helsinki 2001.

MEDVEDEV, Sergei: The Stalemate in EU-Russia Relations: Between "Sovereignty" and "Europeanization". *Russia's European Choice*. Ed. by Ted Hopf. Palgrave Macmillan, New York 2008.

MUIZNIEKS, Nils & KEHRIS, Ilze Brands: The European Union, democratization, and minorities in Latvia. *The European Union and Democratization*. Ed. by Paul J. Kubicek. Routledge, New York 2003.

OBERTHÜR, Sebastian & DUPONT, Claire: The Council, EC, international climate policy. *The European Union as a leader in international climate change politics*. Ed. by Rüdiger Wurzel & James Connelly. Routledge, New York 2011.

PIETILÄ, Veikko: *Joukkoviestintätutkimuksen valteilla: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Vastapaino, Tampere 1997.

SALMINEN, Esko: *Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968-1991*. Edita Prima Oy, Helsinki 1996.

SALMINEN, Esko: *Mediavallan aika. Poliittika tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Haloseen*. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

SCWARTZ, Daniel R.: *Endtimes? Crises and turmoil at the New York times, 1999-2009*. State University of New York Press, Albany 2012.

SCHWELA, Tuomo: "Can a superpower say no to the poor man's weapon?" *The New York Times, Newsweek ja Time osana yhdysvaltalaisista miinakielto-keskustelua vuosina 1992-1999*. Yleisen historian pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto 2009.

SZARKA, Joseph: France's troubled bids to climate leadership. *The European Union as a leader in international climate change politic*. Ed. by Rüdiger Wurzel & James Connelly. Routledge, New York 2011.

TAPIO, Katarina: "Triumph over terrorism". *The New York Timesin suhtautuminen syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskuihin ja Yhdysvaltain terrorisminvastaiseen sotaan*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2011.

TASSINARI, Fabrizio: *Why Europe Fears Its Neighbors*. ABC-CLIO LLC, Santa Barbara 2009.

TOMMILA, Päiviö: Lehtihistoriallisen tutkimuksen kysymyksenasettelu. *Lehtihistoria ja sen tutkimus*. Ed. by Päiviö Tommila ja Katja Keränen. Turun yliopiston Suomen historian laitos, Turku 1974.

ULRIKSEN, Ståle: European Military Changes since 9/11. *The Impact of 9/11 on European Foreign and Security Policy*. Ed. by Giovanna Bono. Vubress, Bryssel 2006.

VOGLER, John: The European Union as global environmental policy actor: climate change. *The European Union as a leader in international climate change politic*. Ed. by Rüdiger Wurzel & James Connelly. Routledge, New York 2011.

WESTLAKE, Martin & Galloway, David: *The Council of the European Union*, 3rd edition. Jon Harper Pub, Lontoo 2006.

WHITE, Stephen: The domestic management of Russia's foreign and security policy. *Putin's Russia and the Enlarged Europe*. Ed. by Roy Allison, Margot Light & Stephen White. Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2006.

WURZEL, Rüdiger & CONNELLY, James: Introduction: European Union political leadership in international climate change politics. *The European Union as a leader in international climate change politic*. Ed. by Rüdiger Wurzel & James Connelly. Routledge, New York 2011.

3. Muu lähdeaineisto

Alliance for Audited Media: Top 25 U.S. Newspapers for March 2013. Verkkosivu. [27.4.2015].

<http://auditedmedia.com/news/research-and-data/top-25-us-newspapers-for-march-2013.aspx>

The Gleneagles Communiqué. Pdf-dokumentti. 2005. [25.3.2015].

<http://www.g8.utoronto.ca/summit/2005gleneagles/communique.pdf>

Press country profile – Russia. Pdf-dokumentti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kotisivut. Huhtikuu 2015. [28.4.2015].

http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf

Euroopan naapuruuspolitiikka. Verkkosivu. Euroopan komission internet-sivu. [7.4.2013].

http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/index_fi.htm

About CSDP - The Berlin Plus Agreement. Verkkosivu. Euroopan Unionin internet-sivu. [15.5.2014].

http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/berlin/index_en.htm

BBC News: Grozny ultimatum "aimed at bandits". Verkkosivu. The British Broadcasting Corporation. Julkaistu 8.12.1999. [11.4.2013].

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/555104.stm>

BBC News: Q&A: The Chechen conflict. Verkkosivu. The British Broadcasting Corporation. Viimeisin päivitys 10.6.2006. [10.4.2015].

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3293441.stm>

Euroopan unioni: Tacis-ohjelma (2000–2006). Verkkosivu. Tiivistelmä Neuvoston asetuksesta N:o 99/2000. Viimeisin päivitys 21.02.2007. [5.5.2015].

http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countrie

s/eastern_europe_and_central_asia/r17003_fi.htm

Europolitics: Making declarations and agreements work. Verkkosivu. 18.12.1999. [11.4.2013].

<http://www.europolitics.info/eu-russia-making-declarations-and-agreements-work-artr149442-44.html>

Media Audit Finland: Levikkitilasto 2010. Pdf-dokumentti. [27.4.2015].

<http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2014/05/Levikkitilasto2010.pdf>

Nord Stream: Paavo Lipponen to Advise Nord Stream. Lehistötiedote. Julkaistu 15.8.2008. [6.5.2015].

<http://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/paavo-lipponen-to-advise-nord-stream-252/>

Suomen ulkoasiainministeriö: EU:n sotilaallinen kriisinhallinta. Verkkosivu. Viimeisin päivitys 2.3.2015. [6.5.2015].

<http://formin-origin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=34631&contentlan=1&culture=fi-FI>

Suomen ulkoasiainministeriö: Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP). Verkkosivu. [31.1.2015].

<http://www.formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=44800&contentlan=1&culture=fi-FI>

Suomen ulkoasiainministeriö: Pohjoinen ulottuvuus. Verkkosivu. Viimeisin päivitys 12.3.2014. [6.5.2015].

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15579&contentlan=1&culture=fi-FI>